

פרשת השבוע

במדבר

~ תשפ"ו ~

הלכות, זוה"ק, מאמרים, פרפראות,
מעשיות וחידושי תורה נלהבים
מתוך שיעורו השבועי
של מז"ר ועט"ר הגאון המקובל
רבינו בנימו שמואל'י שליט"א
ראש ישיבת המקובלים נהר שלום
ונשיא ישיבתינו הקדושה

יו"ל ע"י ישיבת המייש"ר

רח' אורט ישראל 4 (כניסה ב' רח' יוספטל 80) בת ים

טלפון: 03-5520004

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

או בחנות הישיבה "הידור מצוה"

רחוב אורט ישראל 4 בת ים

בעלות 6 ש' בלבד

לבירורים ניתן ליצור קשר

בטלפון: 03-505-1111

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה

לעילוי נשמת מור אבינו עטרת ראשנו
ראש ישיבתנו הקדושה "נהר שלום" תכב"ץ
האי חסידא קדישא ופרישא
עמוד התפילה ענוותן כהלל
שייף עייל שייף נפיק
ולא מחזיק טיבותא לנפשיה
כמוהר"ר **שלום אהרן שמואלי** זצוק"ל
ב"ר שמואל ורחל ז"ל
נלב"ע ביום שב"ק כ"ג סיון התשפ"ד

ולעילוי נשמת
אמנו היקרה הצנועה והחשובה
שזכתה לזכות את הרבים
ולהעמיד דורות ישרים מבורכים
מסרה עצמה למען התורה הקדושה
הרבנית הצדקנית
מרת **שולמית רחל שמואלי** ז"ל
בת נחמיה ומוזל ז"ל
נלב"ע ביום השישי ז"ך אלול התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

כס"ד

ביום תג השבועות נראסר ועלה לציון

דוד המלך ע"ה

למעמד קריאת ספר התהלים
ותפילות למען עם ישראל
יחד עם מ"ר הצאן המקובל
חנן בניהו שמואל שליט"א

בשעה 16:30 אחד"צ
הציפור הקדוש מחמץ!

למסירת שמות ופרטים נוספים סרקו את הברקוד
או התקשרו: 03-5520004

הם לא יבקשו.

אנחנו נדאג,

כי גם להם מגיע חג!

בזכותכם נוכל להעניק סל מצרכים חלבי
למשפחות שזקוקות לזה באמת

זכות ראשונה:

שמות התורמים יוזכרו בתפילה מיוחדת

שיערוך מרן הגאון המקובל **הרב בניהו שמואלי** שליט"א
בקבר **זוד המלך** בחג השבועות - אחרי סיום כל ספר התהילים!

זכות שנייה:

הסגולה המיוחדת של **רבי חיים פלאג'י**

שנהגו לעשותה בערב חג השבועות

ומועילה **לפרנסה, שמירה וישועה!**

הזכות שלכם:

שליש סל - 104 ש"ח

הזכרת שם אחד בתפילה המיוחדת

סל שלם - 312 ש"ח

הזכרת 4 שמות בתפילה המיוחדת

התרומות מוכרות לצורכי מס ע"פ סעיף 46 לפקודת מס הכנסה

להשתתפות בחסד << 03-552-0004

הלכות ומנהגי חודש סיון

א. בערב ר"ח סיון צריך לטבול במקוה טהרה לכבוד הימים הקדושים הבאים לקראתנו, ויקבל עליו תענית הוא ואשתו, ויעשו בדק בית מה צריך תיקון אם בלימוד התורה, אם במצוות, אם בהנהגת הבית, בכשרות, בחינוך הבנים, בענייני קדושה, לשון הרע, ועוד^א.

ב. נכון להתנהג בקדושה ובטהרה כל אלה הימים שמערב ר"ח סיון ועד חג השבועות

עיונים והארות

לילות רצופים, ואם אי אפשר להם, מכל מקום טוב שיתענו ביום ערב ר"ח סיון תענית גמורה, ככל דיני תענית צבור, ויהיו מפסיקים מבעוד יום, ויתעוררו בתשובה לפשפש במעשיהם ומעשה בני ביתם, לישר ולתקן ולהסיר מכשול מקרב ביתם, ולהרבות צדקה לעמלי תורה, והיא סגולה נפלאה להיות להם זרע אנשים חכמים וידועים יראי אלקים ואין תורה פוסקת מזרעם, ואף גם זאת צריך שתהיה מגמת פניו בתענית זו לתקן את אשר פגם בתורת ה' ומצוותיו וכו'. ואשרי אנוש יעשה כסדר הזה להתעטר בכתרה של תורה הוא ובניו בקרב ישראל, ואף אם קשה עליו התענית, אל יתירש, וישים אל לבו לקדושים אשר בארץ המה, חכמי התלמוד אשר עינו את נפשותם בכמה צומות לזכות להתעטר בכתרה של תורה, ואמרו בפרק הפועלים (ב"מ פה.) רב יוסף יתיב מ' תעניתא ואקריהו לא ימושו מפין, יתיב מ' תעניתא אחריני ואקריהו לא ימושו מפין ומפי זרעך, יתיב מ' תעניתא אחריני ואקריהו לא ימושו מפין ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה'. ע"כ.

א. והעיקר הגדול לעשות תשובה על כל המעשים בכלל, ובפרט על ביטול תורה, כי בחודש זה בחר בנו הקב"ה מכל העמים ונתן לנו את תורתו וחיי עולם נטע בתוכנו וקרבנו להר סיני, וזיכנו להיות מוכתרים בכתר תורה, אנחנו ובנינו ובני בנינו עד עולם.

לבן חובה לערוך תפלה נוראה ועצומה עליהם ועל בניהם אחריהם שיזכו כולם ללכת בדרך ה' ולהיות עמלים בתורה יומם ולילה, וירבו הוא ואשתו בצדקה שיזכו לזרע אנשים בנים תלמידי חכמים וידועים בעלי יראת שמים טהורה, כמ"ש השל"ה הקדוש שלבו אומר לו שהזמן המוכשר ביותר להתפלל על הילדים הוא בערב ר"ח סיון, וסידר לזה תפילה נוראה ועצומה.

ובן צריך להתפלל שיזכה ללמוד תורה לשמה בקדושה ובטהרה, ושלא יבטל רגע אחד מלימודו, וכן "שלא יקטוף מלוח עלי שיח", וגם שיהיה לו זכרון טוב בתורה כי הזמן מסוגל לכך.

בספר חמדת ימים (שבועות פרק א) הביא, שיש שהיו מתענים האיש ואשתו ב' ימים וב'

לשקוד על תלמודו ביתר שאת, ועכ"פ יעשה זאת בשלשת ימי הגבלה, וזו סגולה להצלחה בכל השנה לעלות בתורה ויראת שמים. ויפריש עצמו מעניני העוה"ז, ובזה יזכה להוסיף הארה גדולה לנשמתו ליראה את ה' הנורא.^ב

ג. יאחז בימים אלה במדת "השתיקה" כמ"ש סייג לחכמה שתיקה. כי אחד ממ"ט דברים שהתורה נקנית בהם הוא ב"מיעוט שיחה".^ג

וכן יאחז במדת "הענוה" כמו שלמדנו בסוטה, אמר ר' יוחנן, אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו, ויהיה עלוב ולא יעליב, שומע חרפתו ואינו משיב.

וכן יאחז במדת "הצניעות" כמו שכתוב (משלי יא ב) "ואת צנועים חכמה", להסתיר מעשיו, כי אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין, וכל הלומד תורה בסתר, התורה מכריזה עליו בגלוי.^ד

וכן "ילמד בחבורה", כי אין דברי תורה נקנין אא"כ לומדים יחד בחבורה, שכל אחד מחכים את חברו.^ה

ד. ילמד בימים אלה הלכות יו"ט וחג השבועות, וכן מאמרי הזוה"ק המלהיבים את נפש האדם להתקדש ולהטהר בימים אלה, ולהאיר אור גדול בנשמתו, וכן ילמד מגילת רות עם תרגום יונתן בן עוזיאל, ופירוש רש"י, דבר בעתו מה טוב.^ו

ה. יום שני לחודש סיון, נוהגים לקוראו "יום המיוחס", לפי שביום זה התחיל משה רבנו להכין את עם ישראל לקדשם לקבלת התורה.^ז

עיונים והארות

ה. חמדת ימים (שם).

ו. משנה ברורה (סי' תכט סק"א).

ז. ליקוטי מהרי"ח (ר"ח סיון). וע"ע בשו"ת האלף לך שלמה (סי' שלא) וערוך השולחן (סי' תצד ס"ז).

וכפי מה שאמרו בגמרא (שבת פו:) שביום ב' בסיון התחיל משה רבנו להכין את עם ישראל לקבלת התורה, ואמר להם (שמות יט, ו)

ב. כן כתב בספר בית הבחירה למהרש"ח חמוי ז"ל (דיני חודש סיון).

ג. אמנם יש מפרשים (תפארת ישראל אבות פ"ו מ"ה) שצריך מעט לדבר כדי שתהיה דעתו מיושבת עליו, ולכן התורה נקנית במיעוט שיחה היינו שידבר מעט.

ד. חמדת ימים (שם).

- ו. שבת שקודם שבועות נקראת "שבת כלה" ונהגו לדרוש בקיבוץ גדול^ה.
- ז. עזרא תיקן להם לישראל שתהא קריאת פרשת בחוקותי לעולם לפני שבועות, והטעם משום תכלה שנה וקללותיה, שגם שבועות הוא ראש השנה לפירות האילן והאדם נקרא עץ השדה^ט.
- ח. חודש סיון הוא כנגד ת"ת שהוא כנגד התוה"ק ובפרט שקבלנו בו את התורה, ע"כ ישתדל כל החודש להוסיף בעסק התורה ועמל התורה ויראה שכר טוב בעוה"ז ובעוה"ב^י.

עיונים והארות

מתיקה. ע"כ. וגם הוא ז"ל חיבר דרשות מיוחדות לשבת זו. וכן בספר מנהגי ארצות המערב כתב שכן נהגו במקומם.

והטעם שנקראת "שבת כלה" על שם התורה הקדושה היא בת מלך הנקראת כלה כלולה. גם על שם שהיא השבוע השביעי לספירת העומר בה אנחנו סופרים ונטהרים ככלה המכינה עצמה שבעה ימים קודם כניסתה לחופה. ועוד, כי בהר סיני השם יתברך לקחנו לו לעם וקידשנו בחופה וקידושין ככלה.

ט. גמ' מגילה (לא). ועי' בכלבו (סי' ה) שהמנהג הפשוט לקרות גם במדבר קודם עצרת. ובאבודרהם נתן טעם לזה כדי להפסיק בין הקללות לעצרת. וכ"כ התוס' מגילה (שם ד"ה קללות).

י. אחרונים. לא רק 'קבלת התורה' שבחג השבועות מתחדשת בכל שנה ושנה אלא גם כל 'העסק' סביב מעמד הר סיני, והתעוררות הקדושה שהיתה מראש חודש סיון, אף היא מאירה מחדש בכל שנה.

ובמו שכתב רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (פרי צדיק לר"ח סיון אות ב) כי באותו יום שבאו למדבר סיני נכנס בהם חשק גדול לקבל את

ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, וזה ייחוסו של עם ישראל.

בר"ח סיון ב' אלפים תמ"ח, הגיעו בני ישראל למדבר סיני, יום ראשון בשבוע, וחנו למזרחו של ההר, כאיש אחד בלב אחד, שנאמר ויחן לשון יחיד. וביום זה לא אמר השי"ת לישראל שום דבר מפני טורח הדרך.

למחרתו יום ב', עלה משה בהשכמה אל ההר, ונצטוו לומר לעם ישראל שיקבלו עליהם התורה, ויהיו קנויים לבוראם, ויעסקו בתורה, וישמרו המצוות והקב"ה ישגיח עליהם בעצמו, ויהיו ממלכת כהנים וגוי קדוש. "כהנים" פירוש שרים, היינו שכל אחד ימשול על רוחו, ולבו יהיה ברשותו.

וענו כל העם ואמרו: כל אשר דבר אלהים נעשה.

ח. עי' בדברי רבנו הב"ח בספרו בניהו בן יהוידע למס' שבת (דף עד.) שכתב וז"ל: כי היה מנהגם שכל אחד מהגדולים ידרוש בבית המדרש שבת אחת, ואחר הדרשה יבואו החכמים לביתו בשביל כבוד לטעום איזה דבר אצלו ושמעת' כי מנהג זה עודנו נוהג בעה"ק ת"ו, שהדרשן שדורש בקיבוץ גדול בשבת הגדול, או שבת כלה, או שובה, או זכור, יבואו אחר הדרשה לביתו ויאכילם מיני

הלכות ומנהגי ערב חג השבועות

א. מצוה לגלח ראשו בערב יום טוב שלא יכנס ליום טוב כשהוא מנוול^א. וצריך להזהר לשמור מאד שלא לגלח בשום אופן אלא ביום מ"ט לעומר וכמנהג האר"י זלה"ה ולא כמ"ש קצת מקובלים לגלח במ"ח^ב, וישתדל לגלח ביום מ"ט דוקא ולא בליל

עיונים והארות

גדול אם חל יום ארבעים ותשע בשבת, אם מותר לגלח בארבעים ושמונה, ולא אפשריטא לי, ולולי שהכריחוני לגלח כמעט לא הייתי מגלח, עכ"ל. וכ"ה בדברי מרן החיד"א בברכ"י (ס' תצג סק"ה וס"ק ו') ובמורה באצבע (אות רכא) וכן בספר שמן ששון.

ונבאר הטעם מדוע לפי הסוד אין להסתפר בימים אלה, והוא כי בימים אלה מפסח ועד עצרת מתגלים ומאירים אורות גדולים משערות הראש של הפרצוף העליון, שנקרא א"א שערות אלו הן נקראות בלשון המקובלים והזוה"ק "עמר נקא" שפירושו, צמר לבן שהן שערות לבנות שהם צינורות של אור עליונים. וכמו שכתוב בדניאל "ושער ראשי כעמר נקא".

וכידוע, שאורות אלה הם יורדים ומאירים לפרצוף התחתון שנקרא ז"א וממתקים את הדינים ומביאים חסדים ואורות גדולים, לכן אמר הרב בשער הליקוטים בפרשת בשלח, שאין רשות לספר את שערות "הראש" בימים אלה כי מכחיש את חכם למעלה.

ובן כתב מורנו הרב משנת חסידים סוף מסכת העומר (פרק ח אות ה) וזה לשונו: וכל העומר יהיה נזהר שלא לגלח השערות שהן סוד הקוצין העליונים, שהיה ר' עקיבא דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות, שמשם שורש נשמתו כי מכחיש הקוצין העליונים אם מגלחם בימים ההם שמתו תלמידיו על שלא נהגו כשורה, עכ"ל.

התורה, ומסיים 'ואף עתה אף אחר שנתנה התורה, מ"מ בכל שנה כשבא יום זה צריך להרגיש בלב החשק המחודש לקבלת דברי תורה, ועל ידי זה יהיו דברי תורה נבלעים בלב וירגישו טעמי תורה.

כיוצא בדבר מצינו שיום ב' סיון נקרא בשם 'יום המיוחס', ובפשטות הטעם כי באותו יום אמר הקב"ה 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש' (שמות יט ו), והיינו שבכל שנה ושנה הקב"ה 'מייחס' את בני ישראל ומרומם ומקדש אותם להיות לו ממלכת כהנים וגוי קדוש.

הנה בספירת העומר 'מצוה לממני יומי ומצוה לממני שבועי', אמנם כל זה הוא עד ר"ח סיון, כי מאז ואילך הזמן יקר ובווער, ולגודל התשוקה לקבלת התורה הקריבה ובאה מונים כל שעה בפני עצמה, כי כל שעה עתה כימים רבים תחשב.

א. שו"ע (סי' תקלא). וכתב שם הט"ז (ס"ק א), כדי שלא יכנס למועד כשהוא מנוול. לפיכך, אין מגלחין במועד, כדי שיהיה חושש לגלח ערב המועד.

ב. בן כתב רבנו הרש"ש בנהר שלום (דף כה ע"ד), ובענין הגלוח בימי העומר צריך להזהר לשמור מאד, שלא לגלח בשום אופן אלא ביום ארבעים ותשע, וכמנהג האר"י זלה"ה, ולא כמו שכתבו קצת מקובלים אחרים, לגלח ביום ארבעים ושמונה וכו', ונסתפקתי ספק

מ"ט אף לאחר ספירת העומר, וכן מנהג מו"ר המקובל האלהי כמוהר"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל¹, ואם חל יום מ"ט בשבת אזי מגלחין ביום מ"ח לכבוד שבת ויו"ט ז.

עיונים והארות

להסתפר.

ועיין בספר "טור ברקת" (סי' תצג) שכתב ג"כ שאיסור התספורת בימים אלה אינו מטעם האבלות על תלמידי רבי עקיבא, אלא לפי סודם של דברים, והוא כי בימים אלה אנחנו ממשיכים שפע מחמישים שערי בינה לכל נשמות ישראל, וכל אחד מקבל השפע כפי שורש נשמתו, כי כל אחד שיין לשער אחר מחמישים שערים אלה, ושפע זה יורד וחונה על האדם ע"י צינורות של השערות העליונות שכנגדן אנחנו מגדלים השערות באותם הימים, ולכן אין אנחנו מסתפרים באלה הימים כדי להמשיך עלינו אור עליון מאותם השערים, דוגמא אל הנזיר שנאמר בו "כל ימי נזרו קדוש הוא לאלהיו" וכן אנחנו לא מסתפרים כדי להתקדש מקדושה עליונה שמפסח ועד עצרת שהיא רבה והולכת עד יום מתן תורה.

לסיכום:

הרואה יראה ויתבונן שכל מה שאנחנו לא מסתפרים אינו משום אבלות כלל ועיקר, אלא משום שבימים הללו ע"י השערות העליונות יורד שפע ואור גדול ועם ישראל מתקדש ומטהר וזוכה להארה גדולה, ומי שח"ו מסתפר, פוגם באותה הארה גדולה ובאותה קדושה עליונה. וא"כ בודאי בכל גוונא אין להסתפר ואפי' חתן וכיוצא בו וכמו שכתב להדיא מורנו הרש"ש זיע"א.

ג. ודע כי ראיתי בספר בית מועד המיוחס למהרר"ו (בנדמ"ח הוא בדף נ"ג) וכתב שם וז"ל: אש"ל ר"ת אמר שלמה הלוי, ואני קיבלתי

ובן כתב הרמח"ל בספר קיצור הכוונות (דף עה) וזה לשונו: ובכל ימי העומר כתב האר"י, שאין להסתפר כי באותם הימים מתעורר בחינת "עמר נקי", שהם השערות דאריך אנפין, שהוא חסד ואין לגלח, כי אין לנו להעביר החסד. עכ"ל.

ואם כן, ראינו שלדעת רבנו האר"י איסור התגלחת בימים אלה, אינו מטעם אבלות על תלמידי רבי עקיבא, אלא מטעם שפוגם ומכחיש כח השערות והאורות העליונים אם מגלח שערותיו, כי אז מכחיש כנגדם למעלה, ואלו השערות העליונות הן שייכות לנשמתו של ר' עקיבא, שהיה דורש כתרי אותיות ותלי תילים של הלכות, על כל קוץ וקוץ שמשם שורש נשמתו ותלמידיו, כנראה שהיו קשורים בשורש נשמתם ג"כ לאותם כתרי אותיות, ומכיון שלא נהגו כבוד זה בזה פגמו באלה האורות, ולכן מתו כי לא המשיכו האורות והחיים והמוחין מאותם קוצים שיורדים בימים אלה.

ולבן גם אנחנו צריכים לנהוג כבוד בין החברים ולאהוב כל אחד מבני ישראל, ולהזהר ג"כ ביתר זהירות לא לגלח הראש בימים אלה וכדלעיל.

וראה מה שכתב מו"ר הרש"ש זיע"א, בנהר שלום (דף לג ע"א) וז"ל: גם לא התרתי לחתן לגלח קודם שבועות בכמה ימים, עכ"ל.

כלומר אפי' שהחתן יום חתונתו הוא יום טוב שלו וזוכה באותו יום למחילת עוונותיו, וכן מייחד הדודים בעולמות העליונים ויורדים עליו אורות גדולים, אפי' הכי הרש"ש אסר עליו

ב. רבנו האריז"ל היה נזהר שלא לגלח אחר זמן מנחה גדולה אפילו בערב שבת^ה, וכתב הבא"ח דגם כשהתפלל מנחה טוב וישר שלא להסתפר אחר חצות^י.

ג. גזרו חכמים שלא יקיצו דם בכל עיו"ט משום ערב שבועות, ק"ו שיש להקפיד בערב חג השבועות, שהוא יום טבוח כי שרו של עשו בא בכח חרבו לטבוח שונאיהם של ישראל, על כן אין לקבוע תור לניתוח בערב יו"ט, שכל הוצאת דם אסורה. והוא הדין לענין תרומת דם או בדיקת דם. ומ"מ במקום סכנה כבר דשו רבים ושומר פתאים ה'.

עיונים והארות

החיד"א במורה באצבע (אות רכא), שכתב תחילה שלדעתו יגלח ביום מ"ח כשחל מ"ט בשבת, ושוב הביא דברי הרש"ש שלדעתו לא יגלח, אלא שהכריחוהו וכו', וסיים דהעיקר שאם חל יום מ"ט בשבת יגלח בערב שבת ולא יכנס לחג כשהוא מנוול. וכן הוא בספר שמן ששון דכשחל יום מ"ט בשבת, אזי יגלח ביום מ"ח, ע"ש. וכן הוא בס' שער המפקד (נהר פקוד הל' עומר אות ד) שהעיד שראה בירושלים עיה"ק שכן הוא מנהג המקובלים וסיעתם לגלח ביום מ"ח כשחל יום מ"ט בשבת, וכתב ע"ז שהדברים ברורים ונכונים.

ה. **בן** כתב מהרח"ו זיע"א, (שעה"מ פר' קדושים דף כד.) וז"ל: מורי ז"ל היה נזהר מאד שלא לגלח ראשו אחר שעת המנחה הגדולה, ואפילו בע"ש לא היה מגלח אלא קודם חצות בלבד, עכ"ל.

ו. **כ"ב** בספרו בא"ח (ש"א פר' ויקהל הלכה יא).

ז. **כ"ב** הרמ"א (סי' תסח סעי' י') וז"ל: נהגו שלא להקיצ דם בשום עיו"ט, ואין לשנות (כל בו בשם מהרי"ו) עכ"ל.

ורבותינו ביארו דיעקב ועשו חלקו את החודשים, יעקב נטל ניסן אייר, ועשו נטל כנגדן תמוז ואב, ונשאר חדש סיון שהוא בשותפות, ועל כן מזלו תאומים, ואם

מאמאמו"ר זללה"ה והוא רבי בנימין הלוי שראה לרבו מהר"ח והוא רבי חיה הרופא זללה"ה, שיצק מים ע"י האריז"ל, וגם מכל הרבנים ההולכים לראות את פני האדון דא רשב"י בימי חג השבועות שהיו בימים ההם, שרובם ראו את האריז"ל, שכולם היו מסתפרים ליל מ"ט תיכף אחר ספירת העומר. עכ"ל. וכ"ה בשמן ששון בפתח עינים (דף פח.) ע"ש.

ובבחרותינו שמענו מהרב המקובל חסידא קדישא ופרישא ציס"ע כמוה"ר סלמן מוצפי זצוק"ל שאפשר להסתפר בליל מ"ט לעומר לאחר שספר ספירת העומר ובאנו ושאלנו את פי מו"ר המקובל האלקי ראש ישיבתנו כמוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל ואמר לנו לא להסתפר בלילה אלא אך ורק ביום.

ומנהג מו"ר הגאון ראש ישיבת "פורת יוסף" כמוה"ר יהודה צדקה זצוק"ל היה שלאחר ספירת העומר בליל מ"ט לעומר היה מחלק חלקום ומיני מתיקה להודות לקב"ה שעברנו ימי העומר לחיים טובים ולשלום.

ד. **נח"ש** (דף לג ע"א), דברי שלום (אות נה). כמבואר לעיל שגם רבנו הרש"ש זיע"א סוף דבר שנתגלח ביום מ"ח לעומר. וכ"ה בדברי מרן

ד. נוהגים לעטר את ספר התורה בשושנים, וכן את הרימונים של ספר תורה, זכר למה שאמרו רז"ל שכל דיבור שיצא מהקב"ה נתמלא כל העולם בשמים. ומנהג ישראל תורה. וכן נוהגים לשטוח עשבים בבתי הכנסת ובבתים, וכן מעטרין את התיבה, זכר להר סיני, שנאמר "גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא" שנעשה סביב להר מקום מרעה^ה.

עיונים והארות

ומפזרים שושנים ותפוחים, ומלקטים אותם ואומרים: "כשם שאנחנו מלקטים השושנים והתפוחים האלה, ככה יתלקטו בניהם מבינינו", ואומרים זה הוא יום אשר ניתנה בו התורה לאבותינו בהר סיני. עכ"ל.

וכתב בספר שם טוב גאגין (ח"ד דף יג) המנהג שכתב השל"ה שמחלקים בחג השבועות בביכנ"ס לכל איש ואיש עשבים להריח כן המנהג בק"ק בבית אל בירושלים ת"ו בכל ליל שבת.

ובמדבר רבה (ויקרא כג, ג) כתב וז"ל, רבי עזריה בשם רבי יהודה ברבי סימון אומר משל למלך שהיה לו פרדס נטוע שורה של תאנים ושל גפנים ושל רמונים ושל תפוחים ומסר לארס והלך לו, לאחר ימים בא המלך והציץ בפרדס לידע מה עשה ומצאו מלא חוחין ודרדרין הביא קצצים לקוצו, והקיץ באותן החוחין וראה בו שושנה אחת של ורד נטלה והריח בה ושבת נפשו עליה. אמר המלך בשביל שושנה זו ינצל כל הפרדס.

כך כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל תורה, לאחר כ"ו דורות הציץ הקב"ה בעולמו לידע מה עשה ומצא מלא מים במים, דור אנוש מים במים, דור המבול מים במים, דור הפלגה מים במים, והביא קצצים לקוצו שנאמר ה' למבול ישב. ראה שושנה אחת של ורד אלה ישראל ונטלה והריחה, בשעה שנתן להם עשרת הדברות, ושבת נפשו עליו בשעה שאמרו נעשה ונשמע.

ישראל יקבלו את התורה וישמרו אותה, אזי החודש לישראל, ואם לאו ח"ו, הרי הוא של עשו, לכן בערב עצרת הוא יום טבוח, שהוא מכח שרו של עשו, ובא בכח חרבו לטבוח שונאיהם של ישראל, ועל כן נאסר להקיז דם בערב עצרת כמ"ש בפוסקים.

וכתב המשנ"ב (ס"ק ל"ח) דבערב שבועות יצא שד דשמו טבוח ואלו לא קיבלו ישראל את התורה הוי טבח להו לבשרייהו ולדמייהו וגזרו רבנן על כל עיו"ט משום ערב שבועות, ובלילה שלפני עיו"ט מותר להקיז דם חוץ מליל הו"ר. וכ"ז כשרוצה להקיז לבריות אבל משום סכנה כבר דשו בו רבים ושומר פתאים ה' ואפילו בערב שבועות התיר בא"ר כשצו הרופאים בחולי שיש בו סכנה אבל בלא"ה לא.

ח. וכן כתב מרן החיד"א בברכ"י (ס' תצד) שיש סמך לעטר בתי כנסיות ובתיהם בפרחים ושושנים ממה שאמר המן לאחשוורוש שמנהג ישראל שמשליכים פרחי שושנים ותפוחים בעצרת.

וכדאיתא בתרגום שני (אסתר ג, ח) שאומר המן לאחשוורוש לשון הרע על ישראל: "בחודש סיון עושים שני ימים טובים ובאים לבתי כנסיות שלהם וקוראים שמע ומתפללים, וקוראים בספרי תורותיהם, ומתרגמים בנביאיהם, ומקללים למלך ולשרים וקוראים אותו עצרת או חג השבועות, ועולים על גג בית הכנסת שלהם

ה. חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל כל אחד ואחד כראוי לו. כיצד משמחן, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו^ט. גם צריך ליתן מעות לעניים לצורך סעודת החג, ובזוה"ק החמיר מאד במי שאינו נותן לעניים במועדים^י.

ו. מלבושי יו"ט יהיו נאין יותר משל שבת. וגם הנשים צריכות ללבוש בגדים יקרים ותכשיטים שלהן כי זה מכבוד יו"ט^{יא}.

עיונים והארות

ואילנות] על כן גם השם יתברך לקח ממנו את ביתו אם כן שפך חמתו על עצים ואבנים, עכ"ל.

ט. **שׁו"ע** (סי' תקטט סעי' ב). ורבנו האריז"ל אע"פ שלא היה חושש בעצמו, אבל במלבושי אשתו היה מפזר ממונו לקנות בגדים חשובים אף אם לא היתה ידו משגת כ"כ, וכמו שאמרו חז"ל (יבמות סב:) מכבדה יותר מגופו.

י. **וז"ל** הזהו"ק (שמות פח ע"ב), ואי הוא חדי בלחודוי ולא יהיב למסכני, עונשיה סגי, דהא בלחודוי חדי ולא יהיב חדו לאחרא, עליה כתיב (מלאכי ב) וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם. עכ"ל.

וברמב"ם (פ"ו מהלכות שביית יו"ט הי"ח) כתב, כשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו ועל אלה נאמר זבחייהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם, ושמחה כזו קלון היא להם, שנאמר וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם. עכ"ל.

יא. **שׁו"ע** (סי' תקטט סעי' א'). ובמשנ"ב (ס"ק יב) כתב טעם הדבר לפי שחייבין בו בשמחה, וזהו ג"כ בכלל שמחה.

אמר הקב"ה בשביל שושנה זו ינצל הפרדס, בזכות תורה וישראל ינצל העולם, עכ"ל.

ובמגן אברהם (סי' תצד ס"ק ה) הביא להוכיח המנהג מהגמ' בראש השנה וז"ל: נוהגין להעמיד אילנות בבית הכנסת ובבתים. ונראה לי הטעם שיזכירו שבעצרת נידונין על פירות האילן ויתפללו עליהם, עכ"ל.

ועיין בספר חוט המשולש (דף קכח) שכתב וז"ל: שמעתי כי בכל חג השבועות כאשר לכבוד יום טוב נתפאר בית אלקיננו על ידי עשבים אשר ריחם הטוב נודף ואילנות שונים ועל מקומו של זקני [החתם סופר זצ"ל] בבית הכנסת נהגו לעשות כילה מיוחדת מענפי אילן ומיני עשבים.

ופעם אחת קרה שגבאי אחד של בית הכנסת העביר את המנהג ולא הניח לעשותו וכאשר בא זקני [החתם סופר] לבית הכנסת בליל יום טוב וראה שנשתנה הלילה הזה מכל לילי חג השבועות הרע לו מאד על הגבאי ההוא ומצא קפידא לחול עליו ולא השלים שנתו, עכ"ד.

ובספר צנא מלא ספרא (דף תפד) כתב הגהה על אותו מעשה וז"ל: לא כך היה המעשה וח"ו לא גרם משה [סופר] רבנו הסתלקות נפש מישראל וכו' אלא שבאותו יום טוב ממש נשרפה דירתו של הגבאי ואמר רבנו [החתם סופר] הוא לקח ממני את ביתי [הכילה שהיתה מעשבים

- ז. ערב חג השבועות יפריש צ"א פרוטות, ואח"כ יוסיף עליהם עד שישלים למנין ק"ד ב"פ שם ב"ן, ויתנם לתלמיד חכם עני, והוא תיקון לעוון אדם הראשון, ועוון העגל ולפגם הברית, ומסוגל לחשוכי בנים ולקירוב הגאולה. ובפרט שיש חיוב להחזיק ביד לומדי התורה בחג הזה יותר מבשאר המועדים.^{יב}
- ח. חייב אדם לטהר את עצמו ברגל, על כן יטבול בערב שבועות לקבל הארת הרגל^{יג}, וקודם הטבילה יגלה ראשו וכנ"ל ויטול צפורניו לכבוד יו"ט יד.

הדלקת נרות בערב יו"ט

- א. טוב ונכון לאשה, שקודם שתדליק הנרות, תכין עצמה לקבל קדושת היום, ותתפלל מנחה קודם, ותרחץ עצמה, ותלבש בגדים חשובים לכבוד היום הקדוש, ותרחץ בנקיון כפיה קודם הברכה, ואחר שתדליק הנרות תבקש מהשי"ת על בעלה ועל בניה שיהיו מאירים בתורה, כי התפלה יותר נשמעת בעת עשיית המצוה^א.

עיונים והארות

דהה"ן (אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה). ואמנם שינו את לשונם באומנם "ברגל" ולא ביום טוב, לרמז כי צריך לטבול פעם ראשונה להפשיט מעל נפשו בגדי הקלי' של החול, ויטבול טבילה שניה ויכוין להמשיך עליו קדושת הרגל שהוא סוד שם הוי"ה במילוי יודי"ן (יו"ד ה"י ו"ו ה"י) העולה בגימטריא ע"ב, ושם אהי"ה במילוי יודי"ן (אל"ף ה"י יו"ד ה"י) העולה בגימטריא קס"א, ושניהם בגימטריא רג"ל. עכ"ל.

יד. **החיד"א** ז"ל בכף אחת (ס"י כב אות א).

א. **שבת** (כג ב) תנא הרגיל בנר, פי' להשתדל לעשותו יפה הווי' ליה בנים תלמידי חכמים, שנאמר כי נר מצוה ותורה אור, וזה בין בנרות שבת, ובין בנרות יו"ט, [וכן בנרות חנוכה]. על כן ראוי לכל אדם להתאמץ בענין זה שסגולתו לבנים תלמידי חכמים, ויעשה הנרות יפים ומהודרים, ויקפידו להדליקם בזמנם קודם חשיכה.

יב. **מועד** לכל חי (ס"י ח אות ו-ז).

יג. **פע"ח** (שבועות פ"א), ובפרט ברגל הקדוש הזה שבו טבלו את עצמם כל ישראל אנשים ונשים בציווי השי"ת קודם מתן תורה, וגם שיהיה טהור לכבוד יו"ט. ויכוון בטבילה ראשונה לשם טהרה להעביר מעליו הזוהמא, ובטבילה שניה להעביר לבושי החול, ובטבילה שלישית לתקן מה שפגם ע"י הכעס שמקוה גימטריא קנ"א, כע"ס עם הכולל, וטבילה רביעית יכוון לקבל קדושת הרגל, דהכוונה מועילה בטבילה. כה"ח (ס"י תצד ס"ק ה).

ומקור הדברים בשעה"כ (דף עח ע"א) וז"ל: כוונת הטבילה בערב יום טוב, כמו בערב שבת, כי כך אמרו רבותינו ז"ל, חייב אדם לטהר עצמו ברגל. והנה המקוה הוא "אימא" הנקראת מ"ם סתומה, ולכן שיעורו הוא ארבעים סאה של מים. גם מקוה הוא בגימטריא קנ"א כמנין אהי"ה

ב. יש נוהגים להדליק נרות כמספר העולים לתורה ולכן ביו"ט ידליק חמשה^ג, ומ"מ אין פוחתים מב' נרות כנגד זכור ושמור.

ג. זמן הדלקת הנרות גם ביו"ט הוא קודם חשיכה, כדי להוסיף מחול על הקודש ובשכר מה שמוסיף מחול על הקודש מקצר גבול הסט"א ומרחיב גבול הקדושה. ובהיותו קורא לה' בצרה מרחיב לו השי"ת גבול הקדושה, ומקצר וגובל הצרה, וזוכה לנחלה בלי מצרים^ד.

ד. האשה מברכת על הדלקת הנרות "להדליק נר של יום טוב"^ה.

ה. גם אשה שבכל שבתות השנה מדלקת הנרות ואח"כ מברכת, מ"מ ביו"ט תקדים לברך לפני הדלקת הנרות, ואם נהגה בטעות לברך גם ביו"ט אחר ההדלקה, תשנה מנהגה, וביו"ט תקדים הברכה להדלקה^ו.

ו. גם הנשים חייבות בברכת שהחיינו על עיצומו של יום ויוצאות ידי חובתן במה ששומעות ברכת שהחיינו בקידוש, וכן ראוי לנהוג^ז.

עיונים והארות

טוב לפני השקיעה. ואם לא הדליקו לפני השקיעה ידליקו לאחר השקיעה.

ד. ב"ה במרדכי (שבת ס' רעג), וראבי"ה (הל' שבת ס' קצט, והל' יו"ט ס' תשיב), ואו"ז (ח"ב ס' יא וס' ססא), ובכלבו (ס' לא), וברוקח (ס' שב). וכ"פ בשו"ע (ס' רסג סעי' ה).

ה. אול"צ (ח"ג פ"ח תשובה א).

ויש להזהר שתדליק הגפרור קודם הברכה או שתדליק אחר הברכה מאש לאש, מכיון שי"א שבעת שמברכת מקבלת יו"ט ואסור להדליק אש אלא רק מאש לאש.

ו. עי' באול"צ (שם בביאורים לתשובה ב) שדן האם האשה תברך שהחיינו בהדלקת נרות והעלה וז"ל: ומכל מקום, אף שהנהוגות לברך ברכת שהחיינו רשאיות להמשיך במנהגן, מכל מקום

במה מעלות טובות לנשים צדקניות הזהירות וזריזות בהדלקת נרות שבת ויו"ט לזכות לעצמן וליוצאי חלציהן, ובשכר שישאל זהירים בנר שבת ויו"ט יזכו לאורו של הקב"ה שנאמר והיה ה' לך לאור עולם (מרדכי פ' ב"מ). ואמרו אם אתם משמרים נרות של שבת, אני מראה לכם נרות של ציון.

ב. בא"ח (ש"ב פר' ויקרא אות א).

ג. ועי' בחזו"ע (שם הלכה ג') ויש מהדרים להדליק נרות של יום טוב מערב יום טוב, כשם שצריכים להזהר להדליק נרות שבת מבעוד יום. אבל לא נהגו להקפיד על זה, אלא המנהג להדליק נרות יום טוב אחר שתחשך לפני הקידוש שעל הכוס, ויש להם על מה שיסמוכו. וכ"כ האול"צ (שם) לכתחילה יש להדליק נרות יום

ז. הנהגות לברך שהחיינו בהדלקת הנרות, מותרות להמשיך במנהגם, אמנם אע"פ שבשאר שבתות השנה יכולות להתנות שלא יקבלו שבת בהדלקה, אם מברכת שהחיינו לכו"ע אינה יכולה להתנות שלא לקבל יו"ט בהדלקה.¹

עיונים והארות

הלכה ב' שיכולה לענות אמן ואין לחוש להפסק, ועי"ש בטעמו.

ז. כ"ב האול"צ (שם) ואולם, אשה המברכת ברכת שהחיינו בהדלקת הנרות, שוב אינה יכולה להתנות שאינה מקבלת יום טוב בהדלקת הנרות, שאף שנתבאר בספר אור לציון שם פרק י"ח תשובה ט' שמעיקר הדין יכולה אשה להתנות שאינה מקבלת שבת בהדלקת הנרות, וראה בפרטי הדינים שם, מכל מקום אם מברכת שהחיינו בהדלקת הנרות, הרי קיבלה יום טוב בהדלקה זו, ואינה יכולה לעשות שום מלאכה האסורה ביום טוב. וראה גם בעירובין דף מ' ע"ב, כיון דאמר זמן קבליה עליה ואסר ליה, ע"ש. (וראה גם בכה"ח בסימן תקי"ד אות קי"ב). ובאופן זה שקיבלה עליה יום טוב ושכחה להתפלל מנחה ונזכרה לאחר הדלקת הנרות, לא תתפלל אז מנחה, אלא תתפלל פעמיים ערבית לתשלומי מנחה, וכמו שנתבאר באור לציון שם.

לכתחילה כדי לצאת מכל ספק, ראוי שלא לברך ברכת שהחיינו בשעת הדלקת הנרות, אלא להמתין לברכת שהחיינו שאומרים בשעת הקידוש, וכמו שכתבו האחרונים, וכמו שנתבאר לעיל.

וב"ב בחזו"ע (שם) וז"ל: ונכון שלא יברכו הנשים "שהחיינו" בעת הדלקת הנרות, אלא יסמכו על ברכת "שהחיינו" שמברכים בעליהן בקידוש שעל הכוס. ומכל מקום אין למחות בחזקה בנשים המברכות "שהחיינו", רק שיברכו ברכה זו אחר שידליקו לפחות נר אחד, כדי שלא יהיה הפסק בין ברכת הדלקת הנרות למצות ההדלקה. וכן יזהרו שלא יענו "אמן" אחר ברכת "שהחיינו" ששומעות בקידוש מפי בעליהן, משום הפסק בתיבת "אמן" בין ברכת "בורא פרי הגפן" של הקידוש, לטעימה מכוס הקידוש, הואיל וכבר יצאו ידי חובה של ברכת "שהחיינו" בעת הדלקת הנרות, עכ"ל. ודעת האול"צ (שם)

מאמרי הזוה"ק

סיבוב הקב"ה אצל אומות העולם קודם שבא לישראל

מסביר בהרחבה ביאור הפסוקים: ה' מסיני בא וכו' הופיע מהר פארן" ומבאר כיצד הקב"ה מבקש מס"מ שרו של עשו וכן מרה"ב שרו של ישמעאל ומכל השרים של אומות העולם שיקבלו את התורה והם מתחננים לפני הקב"ה שהם לא רוצים אותה, ואפי' חלק קטן ממנה אינם רוצים ומבקשים מהקב"ה שיתן את התורה לעם ישראל בני יעקב אבינו.

במדבר קצ"ב ע"א

תָּא חַיִּי, כְּתִיב יי בְּצִאתְךָ מִשְׁעִיר בְּצַעֲדְךָ מִשְׁדָּה אֲדוֹם אֶרֶץ רַעֲשָׁה וְגו'. בְּשַׁעֲתָא דְּבַעָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמִיחָב

אוֹרֵייתָא לְיִשְׂרָאֵל בא וראה, כתוב ה' בצאתך משעיר וכו' (שופטים ה ד) בשעה שרצה הקב"ה לתת את התורה לעם ישראל, **אִזְל וְזָמִין לְהוּ לְבָנֵי עֵשָׂו, וְלֹא קִבְּלוּהָ**

הלך והזמין את בני עשו ושאל אותם אם הם מוכנים לקבל את התורה הקדושה ולא הסכימו לקבל

אותה, **כְּמָה דְּאֵת אֱמִר** כמו שאתה אומר (דברים לג ב) **יי מְסִינִי בָּא וְזָרַח מִשְׁעִיר לְמוֹ** עם אור התורה בידו והלך לשעיר שזה הר עשו, **וְלֹא פָּעוּ לְקַבְּלָהּ**

ולא רצו לקבל את התורה. **אִזְל לְבָנֵי יִשְׁמַעְאֵל, וְלֹא פָּעוּ לְקַבְּלָהּ** הלך לבני

ישמעאל ושאל אותם ג"כ אם הם רוצים לקבל את התורה ולא רצו לקבל את התורה, **דְּכְתִיב**

כַּמִּשְׁ שֵׁם הוֹפִיעַ מִהֵר פָּאָרָן שזה מקום ישמעאל. **בִּיּוֹן דְּלֹא פָּעוּ** כיון שלא

רצו את התורה, **אֶתְדָּר לִזְנוֹן לְיִשְׂרָאֵל, הָכִי תִּנְיָן** החזיר לישראל את התורה והם

קבלו אותה באהבה וברצון כמש"כ נעשה ונשמע, כך שנינו ולמדנו.

מבאר אצל מי הלך הקב"ה לשאול אם רוצים לקבל התוה"ק

הַשְׁתָּא אֵית לְשֹׁאֵלָא עתה יש לשאול: **וְהָא תַּנִּינָן דְּלִית חֲטָאָה בְּדַ**

בְּר נָשׁ מְדַקְדָּק דִּיּוּקִין דְּאִוְרִייתָא והרי למדנו שאין חטא כאשר

אדם מדקדק דיוקים בתורה, **וְיִשְׁאֵל שְׁאֵלָתוּי לְאַנְהָרָא מְלוּי** ויכול האדם לשאול

שאלותיו להאיר את דברי התורה שלומד. **הָאִי קָרָא לָא אֶתִּי שְׂבָא וְאִית**

לְשֹׁאֵלָא זה הפסוק לא מתיישב לנו, ויש לשאול בו: **קוּדְשָׁא בְּרִידָּהּ הוּא, בְּד אָזִל**

לְשַׁעִיר, לְמָאן נְבִיאָה דְּלַחֲזֵן אֲתִנְגְּלִי הקב"ה כאשר הלך לשעיר, לאיזה נביא

שלחם נתגלה? **וְכַד אָזִל לְפִאָרָן, לְמָאן נְבִיאָה דְּלַחֲזֵן אֲתִנְגְּלִי** וכאשר הלך

לפארן לאיזה נביא שלחם נתגלה? **אִי תִּימָא דְּאֲתִנְגְּלִי לְכַלְהוּ** אם תאמר שנתגלה

לכל העמים כולם בכללות, **לָא אֲשַׁכְּחֵן דָּא לְעֵלְמִין** לא מצינו דבר זה מעולם, **בְּר**

לְיִשְׂרָאֵל בְּלַחֲזִייהוּ וְעַל יְדֵי דְּמִשָּׁה חוץ מאשר שנתגלה לעם ישראל לבדם

על הר סיני ועל ידי משה. **וְהָא אֲתִמֵּר דְּהִכִּי מְבַעֵי קָרָא לְמִימֵר** והרי למדנו

שכך צריך הפסוק לאמר, **יִי לְסִינִי בָּא** ולא מסיני, **וְזִרְח לְשַׁעִיר לְמוֹ** ולא משעיר,

הוֹפִיעַ לְהַר פֶּאָרָן. מַהוּ מְשַׁעִיר לְמוֹ למה אמר משעיר ולא לשעיר, **וּמַהוּ**

מַהֲר פֶּאָרָן ולא להר פארן. **כִּלָּא אֵית לְמַנְדַּע וְלְאַסְתְּכָלָא** כל זה יש לדעת

ולהתבונן בפסוקים אלו, **וְהָא שְׁאִילָנָא וְלָא שְׁמַעְנָא וְלָא יַדְעָנָא** וכבר שאלתי

זה לחכמים ולא שמעתי ולא ידעתי בזה תשובה.

כַּד אֲתָא רַבִּי שְׁמַעוֹן, אֲתָא וְשָׂאִיל מִלָּה בְּמִלְקָדְמִין כאשר בא רשב"י
 בא רבי יוסי ושאל הדבר כבתחילה. **אָמַר לֵיהּ: הָא שְׂאֵלְתָּא דָּא**
אֲתֵאמֶרֶת. אמר לו ר"ש הרי לשאלה הזו נאמר בה כבר תשובה. **יִי מְסִינִי בָּא:**
בְּמָה דְּאֵתְ אָמַר כמ"ש (שמות יט ט) **הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הָעֲנָן,**
 ואח"כ כתוב וירד ה' על הר סיני, **וּמְסִינִי בָּא וְאֲתַנְּלִי עֲלֵיהּ** ומחר סיני בא ונגלה
 עליהם, שיצא לקראת ישראל כחתן היוצא לקראת כלה, **וְזָרַח (דף קצ"ב ע"ב) מִשְׁעִיר**
לְמוֹ, פִּירוּשׁ מִמָּה דְּאָמְרוּ בְּנֵי שְׁעִיר, דְּלֹא בָּעֲאן לְקַבְּלָא מהדברים
 שאמרו בני שעיר שלא רוצים לקבל התורה, **מִהָּאִי אֲנִהּר לֹון לְיִשְׂרָאֵל** מאלו
 הדברים האיר להם הקב"ה לישראל, **וְאוֹסִיף עֲלֵיהּ נְהוֹרָא וְחִבִּיבוּ סְגִיָּא**
 והוסיף עליהם הרבה מאד אור וחביבות. **אוּף חֲבִי, הוֹפִיעַ וְאֲנִהּר לְיִשְׂרָאֵל**
מִהֶר פֶּאָרֶן, כך גם הופיע והאיר לעם ישראל מהר פארן, **פִּירוּשׁ מִמָּה דְּאָמְרוּ בְּנֵי**
פֶּאָרֶן, דְּלֹא בָּעֲוּ לְקַבְּלָא ממה שאמרו בני פארן שלא רצו לקבל את התורה,
מִהָּאִי אוֹסִיפוּ יִשְׂרָאֵל חֲבִיבוּ וְנִהְיִירוּ יִתִּיר בְּדָקָא יָאוּת מזה הוסיפו
 ישראל חביבות והארה יתרים כמו שצריך.

וּמָה דְּשָׂאֵלְתָּ עַל יִדָּא דְּמֵאן אֲתַנְּלִי עֲלֵיהּ ועוד אמר רשב"י לרבי יוסי ומה
 ששאלת על ידי מי נגלה הקב"ה על בני עשו ובני ישמעאל, **רְזָא עֲלָאָה אִיהוּ** סוד
 עליון הוא, **וְאֲתַנְּלִי מִלָּה עַל יָדֶךָ** ויתגלה עתה דבר זה על ידך, **אוֹרִייתָא נְפִקְתָּ**
מִרְזָא עֲלָאָה דְּרִישָׁא דְּמִלְכָּא סְתִימָא התורה יצאה והתגלתה מסוד העליון
 שהוא יסוד דאבא שמלוּבש בראש (ס"א קדישא) המלך שהוא ז"א, ויסוד דאבא סתום בדעת דז"א.

בַּד מָטָא לְגַבֵּי דְרוּעָא שְׁמַאלָא ובאשר מגיע יסוד דאבא שהוא התורה אצל זרוע (ס"א ימינא) שמאל לגבורה דז"א, **חָמָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּתַהוּא דְרוּעָא** ראה הקב"ה באותה זרוע שמאל, **דְּמָא בִּישָׁא דִּהוּוּ מִתְרַבֵּי מִתַּמֶּן** דם רע שהיה מתרבה משם, כי עשו עומד ויונק מהגבורה שבזרוע שמאל ולקח שפע מהקדושה לקלי', **אָמַר, אֲצַטְרִיךְ לִי לְבָרָא וּלְלַבָּנָא דְרוּעָא דָא** אמר ה' יתברך צריך לברר וללבן את הזרוע הזאת שהיא בגבורה שמשם היניקה של הס"א, **וְאִי לָא** ואם לא אברר ואלבן את הזרוע שמאל, **יִמְאִיד תַּהוּא דְמָא בִּישָׁא, וַיִּפְּגִים כָּלָא** ישפיל ויוריד אותו הדם הרע ויפגום בכל, כך שכל פעם יקח חלק מהקדושה, **אֲכַל אֲצַטְרִיךְ לְבָרָא מֵהָכָא כָּל פְּגִימוֹ** אבל צריך לברר מכאן כל פגם, ולכן לקמן יסביר הזוה"ק שסיבב הבורא יתברך שהם בעצמם ירצו ליתן חלק הקדושה התפוס אצלם ביד עם ישראל.

ס"מ מתחנן לקוב"ה שלא יתן לו התורה, שא"כ תתבטל כל ממשלתו

מַה עָבַד, קָרָא לְסַמְא"ל מה עשה הקב"ה, קרא לס"מ שרו של עשו, **וְאַתָּא קַמִּיהּ, וְאָמַר לֵיהּ** ובא לפניו ואמר לו: **תְּבַעֵי אוֹרֵייתָא דִּילִי** התרצה לקבל עליך את התורה שלי, **אָמַר, מַה בְּתִיב בָּהּ** מה כתוב בה? **אָמַר לֵיהּ, (שמות יג) לֹא תִרְצַח** אמר לו הקב"ה, לא תרצח. **דִּלִּיג קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְאַתָּר דְּאֲצַטְרִיךְ** ומסביר הרשב"י, שדילג הקב"ה למקום שצריך, וידע השי"ת שמצוה זו אינם יכולים לקיים כי נאמר עליהם על חרבך תחיה, כי כל הכח והממשלה שלהם מכח החרב. **אָמַר** הס"מ להשי"ת: **חַם וְשָׁלוֹם** שאני זורעי נקבל את התורה, **אוֹרֵייתָא דָא דִּילָךְ הִיא, וְדִילָךְ יְהֵא** התורה הזאת שלך היא ושלך תהיה, **לָא בָּעֵינָא**

אֹרִייתָא דָּא לא רוצה בשום אופן את התורה הזאת. אָתִיב וְאַתְחַנֵּן קַמִּיהָ חזר
 הס"מ והתחנן לפני השי"ת. אָמַר: מֵאֲרִיָּה דְעֻלְמָא אמר, רבונו של עולם, אִי אַתָּה
 יְהִבָּה לִי, כָּל שְׁלִטְנֵנוּ דִּילִי אֶתְעַבֵּר אם אתה נותן לי את התורה, כל השלטון
 והממשלה שלי יעברו מן העולם, דִּהָא שְׁלִטְנֵנוּ דִּילִי עַל קְטוּלָא אִיחֵו שהרי
 השלטון שלי על רציחה הוא, וְקִרְבִּין לָא יִחוּז, וְשְׁלִטְנֵנוּ דִּילִי עַל כִּכְבָּא
 דְּמֵאדִּים וקרבות ומלחמות לא יהיו וכל השלטון שלי על כוכב מאדים שהוא ממונה על הרג
 ומלחמות, אִי הָכִי כָּלָא אֶתְבַּטֵּל מֵעֻלְמָא ואם כן כל זה יתבטל מן העולם.

מבאר איך ס"מ מתחנן לקוב"ה שיתן לישראל התורה"ק ומודה על מכירת הבכורה

מֵאֲרִיָּה דְעֻלְמָא רבונו של עולם, שׁוּל אֹרִייתָהּ, וְלָא יְהִי חוּלְקָא
 וְאַחֲסָנָא לִי בָּהּ קח את התורה שלך ולא יהיה לי חלק וירושה בה. אָבֵל
 אִי גִיחָא קִמְךָ אבל אם נח לפניך ונותן ס"מ עצה להקב"ה, הָא עָמָא בְּנוֹי
 דִּיעֻקְבִּי לֹזֵן אֶתְחִיזי הרי עם בני יעקב להם ראויה התורה הקדושה, וְאִיחֵו חֲשִׁיב
 דִּהָא דְלִטּוּרָא אָמַר עֲלִיָּהּוּ והס"מ חושב שזה מלשינות על עם ישראל שהם יקחו
 את התורה ולא ישלטו בעולם. וְדָא הוּא וְזֶה שְׁכָתוּב וְזֶרַח מִשְׁעִיר לָמוּ, מִשְׁעִיר
 מִמָּשׁ פִּי מִשְׁרוּ שֶׁל עֲשׂו שֶׁהוּא שְׁעִיר, נִפְק נְהוּרָא לֹזֵן לְיִשְׂרָאֵל יצא אור של תורה
 ומצות לעם ישראל. אָמַר סמא"ל בלבו, וְדָאִי אִי בְּנוֹי דִּיעֻקְבִּי יִקְבְּלוּן דָּא
 בודאי אם בניו של יעקב יקבלו את התורה, יֶתְעַבְּרוּן מֵעֻלְמָא יעברו ויתבטלו מן העולם,
 וְלָא יִשְׁלִטּוּן לְעֻלְמִין ולא ישלטו לעולם, כִּי לָא יוּכְלוּ לְקִימָה ויעברו על מה שכתוב
 בתורה לא תרצח. אָתִיב לִיָּה כִּפָּה וּמְנִין חזר והשיב לו השי"ת כמה פעמים, שִׁקַּח אֶת

התורה, וְאָמַר דָּא ואמר הס"מ שאינו רוצה, וְאָמַר לִיָּה אֲנִי בּוֹכָא ואמר לו הקב"ה, אתה בן בכור, והבכורה כמו ענין המלוכה, שהבן הבכור הוא היורש ונעשה מלך, ולכן אתה הבן הבכור, וְלָךְ אֶתְחִי וְלָךְ ראויה התורה קודם. אָמַר לִיָּה הָא לִיָּה בְּכִירוּתָא דִּילִי אמר לו הס"מ הרי ליעקב הבכורה שלי, וְהָא אֲזִדְבֵּן לִיָּה, וְאָנָּא אֲזִדְיָתִי ועוד הרי נמכרה לו הבכורה ואני הודיתי והסכמתי על המכירה.

ס"מ נותן כביכול עצה לקוב"ה איך יתן לישראל התורה ובנוסף נותן מתנה לעמ"

אָמַר לִיָּה אמר לו הקב"ה לשרו של עשו: הוֹאִיל וְלֹא בָּעִית לְמַהְיִי לָךְ בָּה חוֹלָקָא היות ולא רצית שיהיה לך חלק בתורה, אֶתְעַבֵּר מִנָּה בְּכָלֹא תעבור ותסתלק מן התורה בכל חלקיה לגמרי, אפי' משבע מצות בני נח. אָמַר הס"מ: יָאוּת טוב הדבר ואני נותן הסכמתי. אָמַר לִיָּה הוֹאִיל וְבָךְ, הֵב לִי עֵיטָא, אִיךְ אֶעֱבִיד דִּיקְבָּלוֹן לָהּ בְּנֵי דִיעֶקֶב דָּאֵת אָמַר אמר לו הקב"ה: תן לי עצה איך אעשה בחכמה שיקבלו את התורה בני יעקב שאתה אומר. אָמַר לִיָּה מֵאֲרִיָּה דִּעֲלָמָא, אֶצְטְרִיךְ לְשַׁחְדָּא לֹון אמר לו הס"מ להקב"ה: רבונו של עולם צריך לשחד אותם, ואז יסכימו, וכיצד לעשות זאת שׁוֹל נְהוּרָא מְנַהִירוֹ דִּחִילִי שְׂמִיָּא קח אור מהאור של צבאות השמים, מכל השרים של אומות העולם, חלק חיותם מצד הקדושה, וְהֵב עֲלֵיהֶו וְתֵן עַל יִשְׂרָאֵל, וְבָדָא יְקַבְּלוֹן לָהּ ובזה יקבלו אותה, וְהָא דִּילִי יְהֵא בְּקִדְמִיתָא והרי חלקי שבקדושה יהיה בתחילה לעם ישראל. אֶפְשֵׁיט מִנִּיה נְהִירוֹ דִּחֲפִיָּא עֲלֵיהּ פשט ממנו הס"מ האור שמכסה עליו מצד הקדושה, וְיְהֵב לִיָּה לְמִיָּהב לֹון לְיִשְׂרָאֵל ונתן להקב"ה, לתת אותו לישראל, הָדָא הוּא דְּכָתִיב

זהו שכתוב **וְזָרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ** פירוש **מִשְׁעִיר מִמֶּשֶׁשׁ, דָּא סמא"ל דְּכַתִּיב**
(ויקרא טז כב) וְנִשָּׂא הַשְּׂעִיר עָלָיו משעיר זה ס"מ כמ"ש ונשא השעיר עליו שרו של
 עשו, מהאור שלו ממש שהם הזיו וניצוצי הקדושה שהיו בשעיר זרח הי"ת ובא. **לָמוֹ**
לְיִשְׂרָאֵל לתיתו לישראל.

קוב"ה הולך אצל שר ישמעאל ושואל אם רוצה לקבל התורה

כִּיֹּן דְּבִיעֵר דָּא כיון שביער הי"ת את אחיזת הס"מ מן הקדושה, **וְאֶעֱבֹר דְּמָא**
בִּישָׁא מְדֻרָּעָא שְׂמָאֵלָא והעביר הדם הרע מזרוע השמאל, שהיא הגבורה
 דקדושה שמשם יניקת הס"מ, **אֶתְדֵּר לְדֻרָּעָא יְמִינָא** (ס"א שְׂמָאֵלָא) חזר לזרוע ימין
 בחסד ששם אחיזת בני ישמעאל [א]. **תָּמָא בִּיה אֹנָה הָכִי**, ראה בו ג"כ כר, כלומר דם
 עכור ואחיזה לישמעאל. **אָמַר הי"ת: הָכִי נָמִי אֶצְטְרִיד לְנִקְיָא מְדָמָא**
בִּישָׁא דְרֻעָא דָּא צריך גם לנקות מהדם הרע מזרוע זו של החסד. **קָרָא לְרַח"ב**
אָמַר לִיה אמר לו הקב"ה: **תְּבַעֵי אֶת אוֹרֵייתָא דִּילִי** רוצה
 אתה את התורה שלי. **אָמַר לִיה** אמר לו רח"ב: **מַה בְּתִיב בָּה דְּלִיג לִיה**

עיונים והארות

ע"ז, עדיין היו שואלים חלקם מצד הקדושה ולוקחים השפע לקלי'. עתה רצה הקב"ה לטהר את צד הקדושה שלא יהיה להם שום אחיזה בקלי', ולכן ראינו איך הקב"ה מביא את הס"מ ורה"ב שיותרו על חלקם וישארו עם ישראל לבדם בצד הקדושה ולא יהיה שום אחיזה לחיצוניים.

א. **והענין** הוא, שכל האורות והאחיזה בקדושה שהיו לעשו וישמעאל, בא להם לאחר שהאבות הקדושים אברהם ויצחק נעשו מרכבה לקדושה, אברהם לחסד ויצחק לגבורה, ובזכותם היתה אחיזה וכח לישמעאל ועשו, ישמעאל מצד החסד ועשו מצד הגבורה. וכאשר יצאו לתרבות רעה ועבדו

וְאָמַר לֹא תִנָּאֵף מה כתוב בתורה דילג לו הקב"ה בכל התורה ואמר לרה"ב: "לא תנאף" כי הם חיים על הניאוף ומשם כוחם וממשלתם. **אָמַר וַיִּי, אֵי יְרוּתָא דָּא** אמר רה"ב: אוי ואבוי אם ירושה זו שהיא התורה **יִחְסִין לִי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** ינחיל לי הקב"ה **יְרוּתָא בִּישָׁא דִּיתְעַבְרָ בָּהּ כָּל שְׁלֹטְנֵי** ירושה רעה היא בשבילי, מפני שיתבטל על ידה השלטון שלי, **דִּהָא בְּרַכָּתָא דִּמְיָא נְטִילָנָא** שהרי ברכה של המים לקחת, **בְּרַכָּתָא דִּנְוִנֵי יִמָּא** שהיא ברכה של דגי הים, **דְּכִתִּיב** שכתוב (בראשית א כח) **פָּרוּ וּרְבוּ וּגְו'.** וְכִתִּיב וכתוב (בראשית יז כ) **וְהִפְרִיתִי אוֹתוֹ וְהִרְבֵּיתִי אוֹתוֹ בְּמֵאד מְאֹד שָׁנִים עֶשְׂרִי נְשִׂאִם יוֹלִיד וּנְתַתִּיו לְגוֹי גְּדוֹל.** וְכִתִּיב וכתוב (בראשית טז יב) **וְהוּא יִהְיֶה פָּרָא אָדָם** לשון פרה ורבה.

שר ישמעאל מותחנן ג"כ שישאל יקבלו את התורה ולא הוא ונותן ג"כ מותנה

שְׂאִירֵי לְאַתְחַנְנָא קָמִי מְאִירֵיה התחיל רה"ב להתחנן לפני הקב"ה. **אָמַר לִיה** אמר לו רה"ב להשי"ת: **מְאִירֵי דְעֻלְמָא, תִּרִין בְּנִין נִפְקָנָא מֵאַבְרָהָם** רבוננו של עולם שני בנים יצאנו מאברהם, **הָא בְּנֵי דִּיצְחָק הֵב לוֹן, וְלוֹן אֶתְחַזִּי** הרי בניו של יצחק תן להם התורה ולהם היא ראויה. **אָמַר לִיה לֹא יְכִילָנָא, דְּאַנְתָּ בּוֹכְרָא וְלָךְ אֶתְחַזִּי** אמר לו הקב"ה: אינני יכול, שאתה הבכור ולך ראויה התורה. **שְׂאִירֵי לְאַתְחַנְנָא קָמִי וְאָמַר:** התחיל רה"ב להתחנן לפני הי"ת ואמר, **מְאִירֵיה דְעֻלְמָא, בְּכִירוּתָא דִּילִי יִהָא דִּילִיה** רבוננו של עולם הבכורה שלי תהיה שלו, **וְהֵא נְהוּרָא דְאַנָּא יִרְיתָנָא עַל דָּא** ואותו האור שאני

ירשתי על הבכורה, טול זהב לזן קח ממני ותן להם. וּבֶךְ עֶבֶד, וכך עשה, הָדָא
הוא דְּבִתִּיב, זהו שכתוב (דברים לג ב) הוֹפִיעַ מֵהָר פֶּאֶרֶן האיר השי"ת לעם
ישראל מן האור שקיבל מישמעאל בהר פארן.

מֵאִי שָׁנָא מדוע בְּסִמָּא"ל פְּתִיב וְזָרַח מדוע בס"מ כתוב וזרח בפרסום גדול,
וּבִרְה"ב פְּתִיב הוֹפִיעַ וברה"ב כתוב הופיע שלקח מעט. אֶלָּא, נָטַל
בְּהָהוּא נִהִירוּ דְּאַפְשִׁיט מִנִּיה סִמָּא"ל אלא לקח הקב"ה מאותו אור שהפשיט
ממנו הס"מ, חָרַב וְקָטוּלָא, לְקָטוּלָא בְּדִינָא את החרב והריגה להרוג בדין תורה,
וּלְקָטוּלָא בְּדִקָּא יָאוּת וכן להרוג כמו שצריך במלחמה, כמ"ש לא תחיה כל נשמה, וזה
וזרח משעיר בפרסום לעיני כל. הָדָא הוא דְּבִתִּיב זהו שכתוב (דברים לג כט), וְאַשֶׁר
חָרַב גְּאוּתָךְ פירוש אַף עַל גַּב דְּלֹא הוּא דִּילָךְ אע"ג שהחרב לא היתה שלך,
ניתן לך החרב להשתמש בה לפעמים בשביל מצוות, וְנָטַל בְּהָהוּא בְּרַכָּתָא
דְּאַפְשִׁיט מִנִּיה רַח"ב זְעִיר ולקח הקב"ה מאותה הברכה שהפשיט ממנו רה"ב רק
מעט, בְּמָאן דְּאוּפֵעַ זְעִיר מִבְּרַכָּתָא דִּלְהוֹן כמו שהופיע להם הארה מועטת
מהברכה של ישמעאל, לְמַעַבְדַּ פְּרִיָּה וְרִבְיָה כדי לעשות מצות פריה ורביה שהיא עונת
ת"ח מערב שבת לערב שבת. בְּגִין כֶּךָ בשביל זה שינה בלשון הוֹפִיעַ מֵהָר פֶּאֶרֶן
שמראה על הארה מועטת, וְלֹא פְּתִיב וְזָרַח ולא כתוב וזרח כי זרח זה בפרסום, ומצות
עונה היא בצנעה בסתר.

כל שר ושר מאומות העולם נתנו ג"כ מתנות לישראל

בִּיּוֹן דְּנִטְל מִתְּנֵן אֵלֶיךָ לְיִשְׂרָאֵל כיון שלקח הקב"ה מתנות אלו משרי האומות בשביל ישראל **מֵאֲנֹן רַבְרַבְנִין שְׁלִמְנִין** מאותם השרים הגדולים השולטים שהם ס"מ ורה"ב שהם השרש של כל שבעים שרים של אומות העולם, **אַתָּה וְקָרָא לְהוּ** בא הקב"ה וקרא להם, **לְכָל רַבְבוֹת קִדְשׁ** שהם שרים של שבעים אומות העולם, **דְּמִמְנֵן עַל שְׂאָר עַמִּין** שממונים על שאר אומות העולם. והציע לפניהם את התורה אם רוצים לקבל אותה, **וְאַתִּיבּוּ לִיהּ אוּף תְּכִי** והשיבו לו ג"כ כך, שאינם רוצים בה בשום אופן והם יתנו שוחד ומתנות וכו', **וּמִכְּלָהּ קִבִּיל וְנִטְל מִתְּנֵן** ומכולם קיבל ולקח הקב"ה מתנות, שהם כל ניצוצי הקדושה שהיו אצלם שלא יהיה להם שום אחיזה ג"כ, **לְמִיחָב לֹון לְיִשְׂרָאֵל** לתת להם לישראל. ומביא ע"ז משל רשב"י.

מביא משל לכך המבאר את השוחד שנתנו השרים לישראל

לְאַסִּיא, דְּתוּה לִיהּ חַד מֵאֲנָא מְלִיא מִסְפָּא דְּתִי לרופא שהיה לו כלי אחד מלא מסם החיים, **וְנָטִיר לִיהּ לְבָרִיהּ** ושמר אותו ליתן לבנו. והנה הגיע הזמן, **בָּעָא לְמִיחָב לִיהּ לְבָרִיהּ תְּחִיא פְּלִיטוֹן דְּסִפָּא דְּתִי** שרוצה ליתן לו לבנו את אותו כלי מיוחד שמן של סם חיים, **אַסִּיא תְּוּה תְּכִים** הרופא היה חכם, **אָמַר, עֲבָדִין בִּישִׁין אֵית בְּבִיתִי** אמר, עבדים רעים יש לי בביתי, **אִי יִנְדָּעוֹן דְּאֲנָא יְחִיב לְבָרִי נְבוֹבּוּאָ דָּא** אם ידעו שאני נותן לבני מתנה זו, **יבְּאִישׁ בְּעִינִיחוּ יְהִיה רַע בְּעִינֵיהֶם, וְיִבְעוֹן לְקַטְלָא לִיהּ** וירצו להרוג אותו.

מַה עָבַד מַה עָשָׂה הָרוּפָא, נָטַל זַעִיר מִסָּמָא דְּמוֹתָא, וְשֵׁנִי אֶפְתָּחָא
דְּמֵאנָא לקח מעט מסם המות ושם על הפתח של הכלי, קָרָא לְעַבְדֵּי קרא
לעבדיו, **אָמַר לוֹן** אמר להם: **אַתּוֹן מְהִימְנֵן קְדָמִי, תִּבְעִינֵן לְהָהוּא סָמָא**
אתם עבדים נאמנים לפני האם תרצו לזה הסם? **אָמְרוּ, נַחְמֵי מַאי הוּא** אמרו נראה
מזה זה הסם. **נָטְלוּ לְמַטָּעַם** לקחו לטעום ממנו. **עַד לָא אֶרְחוּ** עד שלא הספיקו
להריח ממנו, **בָּעִי לְמִימַת** רצו למות. **אָמְרוּ בְּלִבֵּיהוּ** אמרו בליבם, **אִי הָאִי**
סָמָא יְהִיב לְבַרְיָה אם זה הסם יתן הרופא לבנו, **וְדָאִי יָמוּת, וְאַנְּנֵן גִּירַת**
לְרַבּוֹנָא בודאי ימות ואנחנו נירש לאדון שלנו את כל רכושנו. **אָמְרוּ קַמִּיָּה, מָרְנָא**
אמרו לפניו, אדוננו הנכבד, **סָמָא דָּא לָא אֶתְחַוֵּי אֱלָא לְבָרָךְ, וְהָא אֲנִרָא**
דְּפוֹלְחָנָא שְׂבָקָא גַּבְךָ סם זה לא ראוי אלא לבנך והנה גם שבר של העבודה שלנו
אנחנו משאירים אצלך, **וַיֵּל וְהָב לִיָּה לְשׁוֹחָדָא, דִּיקְבֵּל סָמָא דָּא** לך ותתן
לו השוחד הזה לבנך שיקבל הסם הזה.

בְּךָ כַּךְ הִנְמַשְׁל, קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא, הוּא אִסְיָא חֲכִים, יָדַע דָּאִי יְהִיב
אוֹרִייתָא לְיִשְׂרָאֵל, עַד לָא אוֹדַע לוֹן הקב"ה הוא רופא חכם, ידע שאם
יתן התורה לעם ישראל עד שלא הודיע להם לשרי אומות העולם, **בְּכָל יוֹמָא הוּוּ**
רְדִפִּין לוֹן לְיִשְׂרָאֵל עָלָה וְקַטְלִין לוֹן בכל יום היו רודפים את ישראל על התורה
והורגים אותם, **אֲכָל עָבַד דָּא** אבל עשה הקב"ה דבר זה עם אומות העולם, ובקש מהם
בתחילה ליקח התורה והם לא רצו, **וְאַנְּוֹן יְהִיבוּ לִיָּה מִתְּנֵן וְנִבְזֻזֵּן בְּגִין**
דִּיקְבֵּלוֹן לָהּ והם ג"כ נתנו לו מתנות ודורות בשביל עם ישראל שיקבלו את התורה.

וּבְלָחוּ קָבִיל לֹזֶן מִשָּׁה, לְמִיָּהֵב לָחוּ לְיִשְׂרָאֵל וְאֵת כּוֹלָם קִבֵּל מֹשֶׁה כְּדֵי
 לַתֵּת אוֹתָם לְיִשְׂרָאֵל, הִדָּא הוּא דְּבִתִּיב, וְהוּא מַה שִּׁכְתוּב (תהלים סח יט) עֲלִיתָ
 לְמָרוֹם שְׁבִית שְׁבִי לִקְחַת מִתְּנוֹת בָּאָדָם וְגו'. וּבְגִין כֵּן, יֵרְתוּ יִשְׂרָאֵל
 אוֹרֵייתָא בְּלֹא עֲרֻעָרָא וּבִשְׁבִיל כֵּן יִרְשׁוּ יִשְׂרָאֵל הַתּוֹרָה בְּלֵי שׁוּם עֲרֻעָר, וּבְלֹא
 קִטְרוּנָא בְּלָל וּבְלֵי שׁוּם קִטְרוּג. בְּרִידָא הוּא, בְּרִידָא שְׁמִיָּה, לְעֵלָם
 וּלְעֵלְמֵי עֲלְמֵיָא בְּרוּךְ הוּא הַקַּב"ה וּבְרוּךְ שְׁמוֹ שֶׁהִיא הַשְׁכִּינָה לְעוֹלָם וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים,
 שֶׁנֶּתַן לָנוּ סֵם חַיִּים שֶׁהִיא הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, שֶׁאוֹרֵךְ יָמִים בִּימִינָהּ וּבִשְׁמָאלָהּ עוֹשֶׂר וּכְבוֹד.

בַּקִּבְלַת הַתּוֹרָה קִבְּלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַמִּתְּנוֹת, וּכְשֶׁחֲטָאוּ בַּעֲגַל נִלְקַח עֲדִים, וְעֵתִיד לַחֲזוֹר לַעֲתִיד לְבָא

תָּא חַוִּי, עֲדִים דְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וְרָאָה, תְּכַשִּׁיטִים שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁקִּיבְּלוּ עַל הָר
 סִינִי, אֵלֶיךָ מִתְּנֶן וְנִבְזְבֹּן דְּקִבְלִינֵי אֵלֹהִים הֵם הַמִּתְּנוֹת וְהַדּוֹרוֹנוֹת שֶׁקִּבְּלוּ
 מִהַשְׁרִים שֶׁל שְׁבַע הָאוֹמוֹת. וּבְגִין כֵּן, לְאַחַר קִבְּלַת הַתּוֹרָה, לֹא הָיָה
 שְׁלֵיטָה עֲלֵיהֶם מוֹתָא לֹא הָיָה שׁוֹלֵט עֲלֵיהֶם הַמוֹת, וְלֹא סִטְרָא אַחֲרָא וְלֹא
 הַס"א, וְלֹא דֵי לֹזֶן דֵּי נִטְלוּ אוֹרֵייתָא בְּלֹא עֲרֻעָרָא בְּלָל וְלֹא מִסְפִּיק
 לָהֶם בְּמָה שֶׁלְּקַחְוּ אֶת הַתּוֹרָה בְּלֹא עֲרֻעָר כֻּלָּל וְעִיקָר, אֲלֵא דְּקִבְּלוּ נִבְזְבֹּן וּמִתְּנֶן
 מִבְּלָחוּ אֵלֹא שֶׁקִּבְּלוּ דּוֹרוֹנוֹת וּמִתְּנוֹת מִכָּל הַשְׁרִים שֶׁל שְׁבַע הָאוֹמוֹת. כִּיּוֹן דְּחֲטָאוּ
 כִּיּוֹן שֶׁחֲטָאוּ עִם יִשְׂרָאֵל, מַה בְּתִיב, וְמַה כְּתוּב (שְׁמוֹת ל"ג ו') וַיִּתְּנֵצְלוּ בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדִים. אֲנֹן וּמִפְּרָשׁ מַהוּ עֲדִים הֵם אוֹתָן הַמִּתְּנוֹת שֶׁנֶּאֱמַר עֲלֵיהֶן (תהלים
 סח יט) מִתְּנוֹת בָּאָדָם. שֶׁהֵם כָּל דְּרָכֵי הַגּוֹף בַּעוֹה"ז בְּלֹא תַּאוּהָ אֵלֹא לְשֵׁם שָׁמַיִם מַה

אֲשַׁתָּאֵר מִנְהוֹן, תְּהוּא שְׁבִי מה נשאר מן המתנות שקבלו, רק אותו השב"י, שהוא פרד"ס התורה הקדושה, **דְּכַתִּיב עָלֶיךָ לְמָרוֹם שְׁבִיתָ שְׁבִי וְגו'**, שכתוב עלית וכו', והעיקר היא תורת השב"י תורת הסוד, שב"י ר"ת שמעון בר יוחאי.

אוֹסְפוּ וְחַטּוּ הוסיפו וחטאו לאחר שמת אהרן, **מֶה כְּתִיב** מה כתוב (במדבר כא א) **וַיִּשְׁמַע הַכִּנְעֲנִי מֶלֶךְ עָרֹד** שהוא עמלק. **וְכַתִּיב** וכתוב, **וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב מִמֶּנּוּ שְׁבִי**, ושלט ג"כ בלומדי פרד"ס התורה, כלומר שאין לימוד בטהרה והראש חושב על הפרנסה ועניני העוה"ז (ועם כָּל דָּא) ועם כל זה, **וְכָל זְמַנָּא דְּיִשְׂרָאֵל תָּבִין לְאַבוֹהוֹן דְּכַשְׁמִיָּא** ובכל זמן שעם ישראל שבים לאביהם שבשמים, **אַנּוּן נְכֻזְבּוֹן** (ובלָא) **יִתְחַדֵּר לְגַבִּיּוֹתוֹ** אותן המתנות והדורות יחזרו אליהם **וְאַתְחַפִּיין בֵּיהּ** ועם ישראל יתלבשו באור הגדול של התורה. **וְלִזְמַנָּא דְּאַתִּי, כֹּלָא יִתְחַדֵּר** ולעתיד לבא הכל יחזור לעם ישראל בחזרה, **דְּכַתִּיב,** (דברים ל ג) **וַיֵּשֶׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְגו'** אמר הרשב"י לרבי יוסי: **מִכָּאן וְלִהְלָאָה אֵימָא מֶלֶךְ** תאמר אתה את דברך.

בשעת קבלת התורה רעשה הארץ מפחד שמא לא יקבלו ישראל התורה, ולאח"כ נחה ושקטה

אָמַר רַבִּי יוֹסִי: (שופטים ה ד) **יִי כְּצִאתְךָ מִשְׁעִיר כְּצַעְדְךָ מִשְׁדָּה** אָדָם אָרֶץ רָעָשָׁה פִּירוּשׁ, **כְּשַׁעְתָּא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** **תָּב מִשְׁעִיר** בשעה שהקב"ה חזר לשעיר שבקש מהם שיקבלו את התורה, **דְּלֹא קָבִילוּ אוֹרֵייתָא,** וכשלא הסכימו לקבל את התורה. **אָרֶץ רָעָשָׁה וְגו' מֵאִי**

מַעֲמָא רַעְשָׁה מַה הַטַּעַם שֶׁהָאָרֶץ רַעֲשָׂה? בְּגִין דְּבַעֲתָא לְאַהֲדָרָא לְתַהוּ וּבְהוּ לְפִי שְׂרַצְתָּהּ לַחֲזוֹר כָּל הַבְּרִיאָה לַתּוֹה וּבְהוּ, דִּהְכִי אֲתֵנִי קוֹדֶשָׁא בְּרִידָּהּ הוּא בְּעֻלְמָא הֵיכָּן שֶׁכָּךְ הִתְנַה הַקִּב"ה בְּעוֹלָם, אִי יִקְבְּלוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹרֵייתָא מוֹטָב, אִם יִקְבְּלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה הִרִי טוֹב, וְאִם לֹא וְאִם לֹא יִקְבְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה, אֲהֲדָר עֻלְמָא אַחֲזִיר אֶת כָּל הָעוֹלָם כּוֹלּוּ לְתַהוּ וּבְהוּ. בִּיּוֹן דְּחֻמָּתָא אֲרַעָא בִּיּוֹן שְׂרָאָתָהּ הָאָרֶץ הָעֲלִיּוֹנָה וְהַתַּחְתּוֹנָה, דִּהָא אֲזִמִּין קוֹדֶשָׁא בְּרִידָּהּ הוּא לְכָל עַמְמֵיָא שְׁהִרִי הַזִּמִּין הַקִּב"ה אֶת כָּל אוֹמוֹת הָעוֹלָם, כְּלוּמַר לְשָׂרִים שְׁלָהֶם לְמַעְלָה, דִּיקְבְּלוּ אוֹרֵייתָא שִׁיקְבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְלֹא קִבְּלוּ וְלֹא הִסְכִּימוּ לְקַבְּלָהּ וּמִכָּל עַמְמֵיָא לֹא אֲשַׁתְּאֲרוּ אֶלָּא יִשְׂרָאֵל בְּלַחֲדֵיהוּ וּמִכָּל הָעַמִּים לֹא נִשְׁאָרוּ אֶלָּא עִם יִשְׂרָאֵל לְבָדָם שְׁעִידִין לֹא שָׁאֵל אוֹתָם, חֲשִׁיבַת אֲרַעָא, דִּישְׂרָאֵל לֹא יִקְבְּלוֹן בְּוֹתֵיהוּ חֲשַׁבָהּ הָאָרֶץ שְׁגָם עִם יִשְׂרָאֵל לֹא יִקְבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה כְּמוֹתָם, וּבְגִין כִּךְ אֲרִץ רַעֲשָׂה וּמִשּׁוֹם כִּךְ הָאָרֶץ רַעְדָה וְהִיתָה רַעֲדִית אֲדָמָה גְּדוּלָה וְחֲשָׁבוּ אוֹמוֹת הָעוֹלָם שֶׁהֵם נִבְלָעִים בְּאֲדָמָה. בִּיּוֹן דִּאֲמָרוּ בִּיּוֹן שְׁאֲמָרוּ עִם יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, מִיד שְׁקָטָה [ב], הֲדָא הוּא

עיונים והארות

קבלוהו, היה הקב"ה הופך את העולם כולו לתהו ובהו, ואתם התחננתם לבני, תעשו טובה לקבל את התורה שלא יחרב העולם, ומה שתרוצו תקחו, הכל שלכם, רק שלא נמות. וכך היה. א"כ, אין לאומות העולם זכות קיום בעוה"ז כי אם ע"י שעם ישראל עוסקים בתורה ובמצוות.

ב. וכל זה עשה השי"ת, מכיוון שיעקב ועשו חלקו העולמות, יעקב לקח העוה"ב ועשו לקח העוה"ז. וא"כ, יבא עשו ויאמר ליעקב, אין לך זכות לשבת ולחיות בשום אופן בעוה"ז. ועתה יאמר לו יעקב, כל העוה"ז וכל הבריאה כולה עומדת בזכות בני שקבלו את התורה, שאם לא

דְּבַתִּיב זהו שכתוב (תהלים עו ט) **אֶרֶץ יִרְאָה וְשָׁקֵטָה, יִרְאָה בְּקִדְמִיתָא**
 פחדה בתחילה שמא ח"ו לא יקבלו ישראל את התורה, **וּלְבִסּוּף וְשָׁקֵטָה** נחה כאשר
 קבלו עם ישראל את התורה בחשק.

משעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע אין שום כישופים ומוזיקים יכולים לשלוט בהם

וְתָא חַוִּי, בְּגִין דִּי־יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ נַעֲשֶׂה ובא וראה היות ועם ישראל הקדימו
 נעשה לנשמע, **לָא דִּחְלִין מִן כָּל עֲשִׂיָּה דִּיכְלוּן כָּל חֲרָשֵׁי**
דְּעֵלְמָא לְמַעַבְדַּ לא צריכים לפחד משום מעשה ופעולה שיכולים כל המכשפים
 והקוסמים שבעולם לעשות, כלומר לא שולט ולא ישלוט בעם ישראל, **וְלֹא מְכַל קְסָמִין**
וְחֲרָשֵׁין דְּעֵלְמָא ולא מכל הקוסמים והמכשפים שבעולם. **מַאי טַעְמָא** מה הטעם?
חַד, בְּגִין דָּא אחד בשביל זה שהקדימו נעשה לנשמע. **וְחַד, בְּגִין דְּכֵד אִפִּיק**
לִזְן קוּדְשָׁא בְּרִידָה הוּא מְמַצְרִים ואחד בשביל שכאשר הוציא אותם הקב"ה
 ממצרים, **תָּבֵר קַמִּיָּהוּ כָּל וִינֵי חֲרָשֵׁי וְקְסָמִין, דְּלֹא יִכְלִין**
לְשַׁלְטָא עַל־יָהוּ שבר מלפניהם כל מיני מכשפים וקוסמים שלא יוכלו לשלוט עליהם
 על עם ישראל. מכאן נלמד שמי שמקבל עליו עול תורה, אין לו לפחד משום פחד וענין בעולם,
 כי התורה שומרת את עם ישראל מכל צרה שלא תבא אמן.

שבת מברכין חודש סיון

שבת מברכין חודש סיון

בחג השבועות האדם נדון כמה ישיג מבחינה רוחנית וכמה יזכה לידע בתורה

הגמרא (מגילה לא:) אומרת "תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת ושבמשנה תורה קודם ר"ה מאי טעמא אמר אביי ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה. שואלים חז"ל, בשלמא שבמשנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה [ראש השנה] אלא שבתורת כהנים אטו עצרת [שבועות] ראש השנה היא? 'אין' התשובה היא כן! עצרת גם ראש השנה היא דתנן ובעצרת על פירות האילן.

עצרת אינו מתייחד ואינו נבחר רק בגלל פירות אילן הנידונים ביום זה, שהרי "בארבעה פרקים נידון העולם", ואין עדיפות בפירות האילן על פני התבואה והלחם שהם עיקר מזונו של האדם ובוודאי שהפירות אינם עדיפים על המים. למרות זאת לא נקבעה התקנה של קריאת התוכחה, לא לפני הפסח שבו נידונים על התבואה, ולא לפני חג הסוכות שבו נידונים על המים. אלא, שמוכרחים לומר שיש סיבה נוספת ההופכת את עצרת ליום דין.

אלא הסיבה הנוספת היא, שחומרת דינו של יום עצרת בהיותו יום הדין לפירות האילן, הוא בכך שהאדם נידון בו האם האילן שלו מוכן לפירותיו. וכותב בספר תולעת יעקב (סתרי חג שבועות): "ודע כי כמו שבראש השנה רצה הקב"ה להשגיח ולדרוש מעשה בני האדם כי הוא הבריאה הראשונה וחידוש העולם... כן רצה ביום מתן תורה שהוא מורה על חידוש העולם להשגיח ולדרוש על מעשה העולם ולדונו על פירות האילן. וכבר ביארנו, כי הפירות ההם, הם הנשמות הפורחות מאילנו של הקב"ה, והעולם נידון ביום הזה, על התורה שניתנה בו, שבטלו עצמם ממנה, והוא אומרם על פירות האילן בלא השלימם בתורה ובמצוות כראוי", עד כאן.

ביאור דבריו, שכמו שבא' בתשרי, יושב הקב"ה עם פמליה שלו, ודן כמה יעבדו וכמה יבראו וכו', אותו דין חוזר על עצמו, ביום ו' בסיון, שהקב"ה יושב עם הפמליה שלו ודן, מה

יהיה עם האדם הזה בשנה הזאת מבחינה רוחנית. דהיינו, הממד הרוחני, כמה אדם ישיג ידיעה בתורה בשנה זו, נקבע בחג השבועות.

צירוף הוי"ה של החדש הזה הוא יוה"ה, יוצא מפסוק ידותיו ולצלע המשכן השנית (שמות כו, יט) ראשי תיבות הצירוף הנ"ל והוא היות שבקבלת התורה נצטוו היו נכונים וכו' אל תגשו אל אשה [שם יט טו], ולכן הוי"ה השולטת בחדש הזה כביכול אותיות הדכורין י"ו לבד ואותיות הנוקבין ה"ה לבד לרמזו שצוה הקב"ה ביום השלישי לפרוש מן האשה, והיום הזה מסוגל לקבלת התורה, היינו ההכנה לקבלת התורה שמתחיל להאיר הצירוף הנ"ל.

חודש סיון מזלו תאומים, רמז למשה ואהרן ששניהם היו שקולים כאחד ועל ידם ניתנה תורה לישראל בחודש זה.

והוא החודש השלישי וכידוע מה דרש אותו גלילי לפני ר' חסדא: ברוך אלהינו שנתן תורה משולשת (תנ"ך) לעם משולש (כהנים לויים ישראלים) ע"י המשולש (משה שהוא שלישי לבטן אמו) ביום השלישי (כדכתיב: והיו נכונים ליום השלישי) בחודש השלישי. (שבת פח.)

ביום הזה מתחיל השליטה של מזל תאומים, על כן ביום הזה דייקא נעשו עם הקודש באחדות עם קונם כביכול כתאומים, וכן בינם לבין עצמם ויחן שם ישראל [שמות יט ב] לשון יחיד כאיש אחד חברים [מכילתא], ועפ"י האמור בזהר (ח"ב ע"ה ע"ב) תומים"ם חסר בגימ' מלכו"ת.

ובזוהר הקדוש (פרשת יתרו דף ע"ב) מובא שמזל תאומים רמז הוא לתורה שבכתב ותורה שבעל פה, שקיבלו את שתיהן במעמד הר סיני והן נחשבות כיחידה אחת.

ובפסיקתא (דרב כהנא י"ב) כתוב: אמר הקדוש ברוך הוא נתתי חודש השלישי במזל תאומים, שאם יבקש עשו הרשע להתגייר ולבא ללמוד תורה יבא וילמד.

וכתוב בספר היצירה (המיוחס לאדם הראשון, עיין שם הגדולים מערכת י' אות נ"ט) שביקש הקדוש ברוך הוא לרמוז לנו שכשם שאותם התאומים יעקב ועשו, יעקב הוא הצדיק ועשו הוא הרשע, כך בחדש זה מי שמנצל את זמנו לתורה ומצוות יוכל להשיג השגות נפלאות ברוחניות, ומי שחלילה יבזבז את זמנו להבל וריק לענייני עולם הזה, אז הירידה תהיה גדולה בענייני רוחניות כי חדש זה נתקדש מאד.

כתב השל"ה הקדוש (מסכת תמיד פרק נר מצוה) ולבי אומר, שעת רצון לתפילה על חינוך הילדים בערב ראש חודש סיון, הוא החודש שבו נתנה התורה, ואז נקראים בנים לה' אלהינו. וראוי לישיב בתענית ביום ההוא, הוא ואשתו, ויתעוררו בתשובה, ויעשו חשבון נפש ובפרט יתקנו כל

ענייני הבית, איסור והיתר, וטומאה וטהרה, וכל העניינים, ויתנו צדקה לעניים הגונים. ואם אפשר לבעל להתענות אז הפסקה, מה טוב ומה נעים, ועל כל פנים יהיה תענית גמור בכל דיני תענית צבור, וכידוע שהרב סידר תפלה מיוחדת לזה וראוי לאמרה.

כ"ח אייר פטירת שמואל הנביא

בשז"ע (או"ח סי' תקפ) שיום כ"ח אייר הוא יום הסתלקות של שמואל הנביא. וכתב המשנ"ב, אך במגילת תענית הגירסא היא ביום כ"ט אייר, והרע"ב כתב לפני שבע מאות שנה היה בקברו של שמואל הנביא בכ"ח אייר.

וידוע מה שכתב השל"ה הק' שכל השנה הוא עת רצון להתפלל על הצלחת הבנים, אך לבי אומר לי, שעת רצון להתפלל על הצלחת הבנים ביותר הוא כ"ט אייר, ערב ראש חודש סיון, ואכן נתפרסם תפילת הקדמונים שהביא השל"ה ק בספרו, להתפלל בערב ר"ח סיון על הילדים.

וכנראה הטעם לזה הוא כי ביומא דהילולא של שמואל הנביא אנו רואים את עוצמת מעלת תפילת אימא על בניה, שהרי התפללה חנה על בנה שמואל כמה וכמה תפילות, ואפי' מה שנסתלק בן נ"ב שנה, היה גם כלול בתפילתה שאמרה "וישב שם עד עולם", ודרשו חז"ל (ראה יומא נד.) עולמו של יובל שהוא נ' שנה לאחר שהביאה אותו לשילה כשנעשה בן ב' שנים, וישב שם נ' שנה.

ואנו רואים ביום זה כמה פועלת תפילת אימא על בנה. וקודם שנולד יצאה בת קול ואמרה 'עתיד צדיק אחד להיוולד ושמו שמואל', וכל מי שהוליד בן באותה תקופה קראו לבניהם שמואל, אך חנה הרבתה בתפילה וזכתה לכך. ולכן מסוגל יום זה לפעול בתפילה להצלחת הבנים.

שמואל הנביא בוכה ומתפלל על ירושלים ובית המקדש ולא עוזב המקום

אמר לי כמוה"ר דוד דניאל הכהן שליט"א דבר נפלא השייך ליום פטירת שמואל הנביא והוא על דרך מה שמסופר בספר "החזיונות" של רבנו הרב חיים ויטאל זלה"ה זיע"א כתב וזה לשונו: שנת שכ"ו ליל שבת ח' לטבת אמרתי קידוש ואשב על השלחן לאכול, והיו עיני זולגות דמעה על כי בעשרה בחשון שעבר נשאתי אשה אשתי חנה וכו', גם בכיתי על ביטול עסק התורה כמבואר אצלי בקונטרס ענייני נשמתו בסי' ב' ומרוב דאגתי לא אכלתי כלל ואשכב במטתי על פני, בוכה עד שנרדמתי מתוך הבכיה ואחלום, והנה אני יושב בבית הר"ר שם טוב

הלוי ז"ל מתפלל תפלת המנחה הנקראת עת רצון ביום השבת, ואחר התפלה והנה עומד זקן אחד בדמות הר' חיים הלוי אשכנזי ז"ל שכני ויקראני בשמי ויאמר לי: אתה ר' חיים תרצה לצאת עתה בשדה עמי וללוות שבת מלכתא ביציאתה כדרך שאתה נוהג להקביל פניה בכניסתה ושם אראך דברים נוראים, והעלה אותי למעלה בעולמות העליונים וכו', והנה כשנכנסתי וראיתי פני שכינה נבהלתי ורעדה אחזתני ואפול על פני ארצה ולא עצרתי כח כלל, ויחזק השם יתברך בימיני ויאמר לי חיים בני קום לך למה זה אתה נופל על פניך אל תירא ואל תפחד, אמרתי לו אדוני לא עצרתי כח והודי נהפך עלי למשחית מרוב אימתך הגדולה ואין בי כח לקום, ויאמר לי הנה חזקתיך ואמצתיך עמוד על עומדך ושב לימין הכסא במקום הזה הפנוי מאין יושב בו, אמרתי לו ואיך אשב בימין הכסא במקום הזה והנה כבר הוא מוכן לישב בו הרב רבי יוסף קארו, ויאמר לי כן היתה מחשבתי בתחלה ואחר כך נתתי לו מקום אחר ונתתי לך מקום זה וכבר הכינותיו לך, אמרתי לו הנה זה המקום של שמואל הרמתי ז"ל, ויאמר לי זה מקומו אבל משנחרב בית המקדש קבל עליו שלא לישב עוד במקום הזה עד שיבנה בית המקדש, ומאז הלך לו לירושלים בבית המקדש החרב ושם עומד תמיד ומתאבל עליו עד עת שיבנה בית המקדש ונתתיו לך שתשב בו, ואז ישבתי מימין הכסא על מצעות שבקרקע עם שאר הצדיקים אשר שם, וכו'. ע"כ.

ולפ"ז מובן כיצד היה כיבוש ירושלים ביום כ"ח אייר יום פטירת שמואל הנביא כי שמואל הנביא בוכה ומתפלל על ירושלים ובית המקדש ולא עוזב המקום, וכן בדיוק ביום זה מתחילים לתקן ספירת המלכות שהיא השכינה הקדושה שהיא ענין ירושלים ובית המקדש.

תענית כ' בסיון

כתב המגן אברהם (ס' תקס"ח סק"ט), נהגו בכל מלכות פולין להתענות ביום כ' בסיון על הצרות שהיו לכלל ישראל בזה היום שבו נכפלו צרות.

בשנת תתקל"א בזמן רבנו תם נהרגו בזה היום קהילה שלימה בצרפת, ור"ת לא יכל לסבול צער הגזירה ונסתלק ב' שבועות אח"כ. וזה היה מסע הצלב השלישי. [כי מסע הצלב הראשון היה בזמן רש"י בשנת תתנ"ו, ובמשך השנים נהרגו ונשרפו ונטבחו רבים רבים מבני עמנו]. ובסליחות דכ' בסיון מדובר בעיקר מהגזירה של שנת תתקל"א. ורבינו תם בשעתו כתב מכתבים לכל הכלל להתענות ביום כ' בסיון.

וכן לאחר כמה מאות שנים בשנת ת"ח ות"ט נהרגו כמה מאות אלפי ישראל על קידוש השם. ובזה היום כ' בסיון טבחו את העיר נעמרוב הגדולה. ואז בזמן הש"ך חזר לתקן את התענית של כ' סיון יחד עם 'ועד ארבע הארצות'.

תחילת הפורענות בכ' בסיון

ובפיזוט לסליחות כ' בסיון, הוזכר ענין רציחת הגה"ק רבי יחיאל מיכל בן רבי אליעזר שהיה רב דקהילת נעמרוב, ואע"פ שכתוב ב'קורא הדורות' שהוא נהרג ביום כ"ב בסיון אך תחילת הפורענות היה ביום כ' בסיון. צדיק וקדוש זה כתוב עליו הפלגות נוראות מאד, וזהו חלק מהצרות שלא נשארו ממנו ספריו ודברי תורה, הכל נעלם בשעת הגזרה, מלבד קונטרס קטן שנשאר ממנו 'שברי לוחות', ובן אחיו כותב שם שרובא דרובא מדברי תורה שלו נשרפו ונשדדו בשעת הגזרה.

מסר נפשו רק לאחר שראה את אשתו ובניו נעקדים על קידוש ה'

איתא בספר 'יון מצולה' להגה"ק רבי בתך נטע הנובר שהיה בזמן הגזרות דכ' בסיון וכתב מעשים נוראים שהיו באלו השנים. כנודע שכל הרוגי ת"ח ת"ט דינם כקדושים הי"ד, שהרי הציעו להם שאם ימירו דתם ישארו בחיים, וקדשו ה' במסירות נפש. וכתב שם שבעיר האניע בליטא, צוה הרשע שיפרידו בין האנשים ובין הנשים, שאם ייהרגו האנשים תחילה אולי נשים דעתן קלות להתפתות, שלא יחזקו אותן האנשים. ורבי משה הי"ד רב העיר, יצא מהגדר והלך למקום אסיפת הנשים וקרא להם בקול גדול שיתחזקו מאד לייחד שם ה' הגדול והנורא, וימסרו נפשן על קידוש השם, ותיכף לאחר מכן צעקו כולן "שמע ישראל" "ואהבת את ה' אלקיך".

הגאון הזה התחנן אל נפשו וביקש מאלקינו וגם מהרשעים לראות במיתת אשתו ובניו, ושיהרג הוא באחרונה, למען יראה שכולם הם קדושי ה' ואין פרץ ואין יוצא חוץ. לא אמר 'אל אראה ברעתי; אלא ביקש והתפלל שיראה במיתת אשתו ובניו. מבהיל על הרעיון. הי"ד.

כ"ג סיון - יום מסוגל לישועה ולשמחה

מובא במגילת אסתר (ח, ט) "וַיִּקְרָאוּ סִפְרֵי הַמֶּלֶךְ בְּעֵת הַחֵדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי הוּא חֹדֶשׁ סִיוֹן בְּשָׁלוֹשָׁה וָעֶשְׂרִים בּו וַיִּפְתַּח כָּל אֲשֶׁר צִוָּה מֶרְדֳּכָי אֶל הַיְּהוּדִים וְאֶל הָאֶחָד־עָרְפָּנִים וְהַפְּחוֹת וְאֲשֶׁר הִמְדִּינוֹת אֲשֶׁר מֵהֵיוּ וְעַד כּוֹשׁ שָׁבַע וָעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מְדִינָה וּמְדִינָה כְּתֻבָּה וְעַם וָעַם כָּל־שָׁנוּ וְאֶל הַיְּהוּדִים כְּתֻבָּם וְכָל־שָׁנוּם".

הנה זה הפסוק הגדול שבכל כ"ד ספרים הוא הארוך ביותר בתנ"ך, כי הוא לטובתן של ישראל, לכך יש לו כבוד זה שהוא גדול מכל פסוק, מ"ג תיבות, ובפסוק (אסתר ג, יט "ויקראו" דהמן - מ' תיבות, לבטל התורה שניתנה במ' יום, וזה הפסוק ג' תיבות יותר כנגד ג' צומות שביטלו כתיבת ספרים

של המן. מ"ג תיבות כנגד מ' יום דמתן תורה, והיא משולשת (עי' שבת פח). "בעת ההיא" - בעת צרה, וכתוב (ירמיה ל, ז) "עת צרה היא ליעקב וממנה יושע", אותיות "ומהמן יושע".

"חודש השלישי" - זכות דמתן תורה שהיא בסיון עמדה. "סיון" - נעשו סוונים למקום כי בו קיבלו התורה. (תוספות השלם אסתר ח, ט)

ולכן המתינו בזמנו עד חודש סיון שבו קבלנו התורה, דזכות קבלת התורה שקבלנו אז ואשר מקבלים אותה עתה מרצון בביטול כל מודעי (עי' שבת פח). יהיה לעזר ולהועיל לבטל הגזירה. וגם 'סיון' עולה ריבוע אדנ"י, ו'אסתר' מילוי אדנ"י, ותורה שבע"פ הוא נגד שם אדנ"י, וכל זה יגן להפר הגזירה וכו'. "ונשלוח ספרים" על ידי מרדכי ואסתר ביום כ"ג סיון, דיום הששי בסיון קבלנו התורה, ועוד טו"ב ימים שעתה קבלנוה ברצון טוב, הם כ"ג. (נחל אשכול לחיד"א אסתר ח, ה)

מאמרי הפרשה

"וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר סִינִי בְּאַהֲל מוֹעֵד בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר" (א, א).

אש מים ומדבר

במדרש תנחומא (פרק ד) אמרו: וידבר ה' אל משה במדבר סיני. ולמה במדבר סיני? מכאן שנו רבותינו: בשלשה דברים ניתנה התורה, באש במים ובמדבר, וכו'. ולמה ניתנה בשלשה דברים הללו? לומר לך, מה דברים הללו חנינם לכל באי עולם - אף התורה חנינם לכל באי עולם, וכו'. ולמה במדבר סיני? אלא כל מי שאינו עושה עצמו הפקר כמדבר, אינו יכול לקנות את התורה, לכך נאמר: במדבר סיני. ע"כ.

ופירש מו"ר מרן ראש הישיבה הגאון רבי יהודה צדקה זצוק"ל, כי בשלושת הדברים הללו - אש, מים ומדבר, רמוזים התנאים להצלחה בלימוד, אשר מבלעדיהם אין כמעט כל סיכוי שהלומד יראה חיל בלימודו.

האש - מסמל את הלימוד בחשק ובהתלהבות. המים - הם סמל הענווה, בהיותם זורמים תמיד לכיוון מטה, אל המדרון. והמדבר - מסמל את רצונו של נותן התורה שיפקיר הלומד כליל את עצמו ואת רכושו, וכפי שאומר המדרש: כמדבר שהכל דשין בו. כלומר, שלא יהיה אכפת לו על ממונו, טרחתו וכבודו, ויבין וידע שחיי המותרות הינם ההיפך הגמור מחיי התורה.

מסירות הנפש של העם היהודי למען הבורא ותורתו

הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל (בהקדמתו לספרו "אור המאיר") ביאר באופן מופלא את המסר שיש בשלושת הכוחות, אש מים ומדבר. הנה במשך כל הדורות קמו מסיתים ומשטינים על התורה, וניסו לאבדה מישראל, ורק בזכות ה'אש' של אברהם אבינו, שמסר נפשו על כבשן האש, נמסר כוח מסירות הנפש לישראל, ולכן היה בכוחם להתגבר על כל המשטינים.

והיה, אם יבוא מאן דהוא וינסה לטעון, כי רק אברהם אבינו היה יחיד ומיוחד בכוח מסירות הנפש שלו, וכי רק הוא היה יכול לעמוד בכך, ומנין לנו אפוא לומר, שהעם היהודי בכללותו ניחן אף הוא בכוחות האדירים הללו?!

על כן מציין המדרש את ה'מים', הרומזים למי ים סוף, והם המוכיחים לנו על מידת מסירות הנפש של כל העם, שהרי כל ישראל, ללא יוצא מן הכלל, השליכו עצמם אל תוך הים ונכנסו לתוכו, ככתוב (שמות יד, טז): 'ויבואו בני ישראל בתוך הים'.

ואם עדיין תהיה רשות לטעון, כיצד אפשר להביא ראיה מאירוע יחיד? אולי רק פעם אחת היה בכוחם להשליך נפשם מנגד, ומנין לנו שבכחם לגלות עקביות ולהתמודד עם כוחות הרשע במסירות נפש לאורך כל החיים?

לכן ניתנה התורה ב'מדבר', שם אנו רואים כיצד עם ישראל מתגלה במלוא יפעתו, כאשר הוא הולך אחרי הקב"ה במקום נחשים ועקרבים, לא יום אחד ולא יומיים, אלא במשך תקופה ארוכה של ארבעים שנה, עם ילדים קטנים על זרועותיהם, ומסרו נפשם בעוזם ארץ נושבת. וכמאמר הכתוב (ירמיהו ב, ב): 'זכרתי לך חסד נעוריך, אהבת כלולותייך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה'.

כל אלו מוכיחים על מסירות הנפש העקבית של העם היהודי למען הבורא ולמען תורתו. ומסירות-נפש זו אינה מתבטאת רק בדברים גדולים. גם כאשר אדם מוותר, למען התורה, על דבר מסויים שהוא חושק בו, גם לזה מסירות נפש יקרא!

שנאתם של האומות לישראל בגלל התורה

בספר "מאיר לארץ" (לרבי מאיר ביקיאים, בפרשתנו) ציין לדברי המדרש (ילקוט שמעוני, במדבר רמז תרפד) המספר, כי אומות העולם נתקנאו בישראל שקיבלו את התורה, ומאז ועד היום הם מקנאים ושונאים אותנו מחמת התורה הקדושה.

והנה אמרו רז"ל (עבודה זרה ב:), שהקב"ה ביקש בתחילה לתת להם את התורה אך הם לא קיבלוה, כמו שכתוב (דברים לג, ב:): וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן. אם כן למה נתקנאו? כי בשעה שאמר להם הקב"ה 'הביאו ספר יוחסין שלכם' - ולא היה להם, אמרו: הלא גם ישראל הם כמונו, שכן אין להם ספר יוחסין, וכל שכן שהיו בתוך גלות מצרים, ואם שלטו בהם המצרים - כל שכן בנשותיהם. מה עשו ישראל? מיד (א, יח:): ויתלדו על משפחותם, ושם י"ה העיד עליהם שלא שלטו בנשיהם, כמו שכתוב (במדבר כו, ה:): הפלואי החנוכי וגו'. וכך כתיב (תהלים קכב, ד:): ששם עלו שבטים שבטי י"ה עדות לישראל. אבל אומות העולם לא היה להם ספר יוחסין, ועל כן נתקנאו בישראל.

וזהו שאמר הכתוב (תהלים צו, ז:): הבו לה' משפחות עמים, ר"ת: מעל"ה. ועל זה כתוב (להלן פסוק ג:): מבן עשרים שנה ומעל"ה, שנתנו יוחסין מבן עשרים שנה, מפני שבית דין של מעלה מקבלים ועונשים את האדם מבן עשרים. וזה מה שרמזו הכתוב (דברים לג, ב:): וזרח משעיר למו, 'משעיר' אותיות עשרים. 'למו הופיע מהר פארן' - ר"ת עם הכולל בגימטריא 'ומעל"ה' [עם אותיותיה].

וזהו שנתקנאו בישראל שהיה להם ספר יוחסין, ועדיין הם עומדים בקנאתם ובשנאתם, שצויה הקב"ה: שאז את ראש כל עדת בני ישראל, ועל זה נתקנאו שגברו ישראל עליהם, ובמקום ומעל"ה נותן להם כסא למלכות בית דוד. 'מעל"ה' נוטריקון: מוכן לשבת על הכסא. (דברי פי חכם חן).

"בְּמִדְבַּר סִינִי" (א, א).

חמשה שמות למדבר סיני

חמשה שמות יש לו: מדבר "צין" - שנצטוו עליו. מדבר "קדש" - שנתקדשו ישראל עליו. מדבר "קדמות" - שנתנה קדומה עליו. מדבר "פארן" - שפרו רובו עליה ישראל, כי

כל אחד נתעברה אשתו זכר במצות (דברים ה, כז): שובו לכם לאהליכם. מדבר "סיני" - שירדה שנאה לאומות העולם עליו. (שבת פט.).

"שֵׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת כָּל זָכָר לְגִלְגָּלָתָם" (א, ב).

מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה

חומש "במדבר" נקרא גם "חומש הפקודים" - על שם הציווי הראשון בחומש, בו ציווה הקב"ה את משה רבנו לערוך "מפקד אוכלוסין" לבני ישראל במדבר סיני.

וכתב רש"י הקדוש, כי מתוך חיבתן לפניו מונה אותם בכל שעה. כשיצאו ממצרים - מנה אותם, כשנפלו בעגל - מנאן לידע מנין הנותרים, וכשבא להשרות שכירתו עליהן במשכן - שוב מנאן.

וכמו אבא שאוהב מאוד את בניו, וכאשר חוזר מעבודתו נכנס לחדר הילדים ורואה אותם ישנים, ומתבונן לראות שהכל בסדר, מסדר אותם ומכסה אותם, ואח"כ נכנס פעם נוספת ומתבונן בילדים וכו'. כך פרשתנו עוסקת באוצרו החשוב של הקב"ה - בנו האהוב - בני בכורי ישראל. חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, שנאמר (דברים יד, א): "בנים אתם לה' אלהיכם" ומתוך חיבתו הוא מתבונן בנו שוב ושוב, ו'סופר' אותנו.

וצריך להבין, וכי זקוק הקב"ה למפקד בכדי לדעת את מספר בני ישראל? עונה על כך רש"י, כי אע"פ שהקב"ה ללא ספק יודע את מספר בני ישראל גם ללא מנייתם, מכל מקום ציווה לפקוד אותם בכדי להודיע חיבתן - כלומר, לבטא את האהבה והחיבה של הקב"ה לעם ישראל.

המפקד מבטא כי כולם שווים אצל הקב"ה. "גם בני אדם גם בני איש יחד עשיר ואביון" (תהלים מט, ג). אין פוקדים את העם לפי כשרונותיהם ותכונות נפשם, אלא פוקדים את הנקודה הפנימית השווה בכולם, ומבחינת אותה נקודה - אין הבדל בין יהודי ליהודי.

אי לכך, הקשר של הקב"ה לכל אחד מישראל אינו לפי ייחוסו, מעמדו או מצבו הכלכלי וכדומה, אלא מתוך אהבה וחיבה לכל אדם באשר הוא אדם. אהבה שאינה מותנית ותלויה בגורם משתנה, אלא נעוצה בנקודה היהודית השווה בכולם.

ע"י המנין ידע להעריך את מעשיו

המפקד הביא לידי כך שתהא השכינה שורה בישראל, שכן כל אחד ואחד שם על לבו, כי יש חשבון מדויק, והוא עלול להכריע את גורל העולם כולו, כפי שאמרו חז"ל (קידושין מ:): "לעולם יראה האדם את עצמו, ואת כל העולם, חציו זכאי וחציו חייב, עשה מצוה אחת - אשריו שמכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות. עבר עבירה אחת - אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה". חשבון זה של כל יחיד, שהוא אחד מרבים, מביא לידי תשובה וממילא לידי השראת שכינה בישראל. (של"ה הקדוש).

עשר פעמים נמנו עם ישראל

אמרו רז"ל (במדבר רבה, במדבר פ"ב ס"א) עשר פעמים נמנו ישראל, ובפעם העשירית יהיה קודש לה', כמו שלתפלה צריך מנין, והעשירי יהיה קודש, כי כבר ניתן לומר קדיש וכל דבר שבקדושה במנין, כך במנין העשירי יהיה כשיבוא משיח צדקנו.

וז"ל המדרש שם: אלה פיקודי בני ישראל לבית אבותם. בעשרה מקומות נמנו ישראל. אחד, בירידתן למצרים [שנאמר] (דברים י, כב) בשבעים נפש ירדו אבותיך למצרים. ואחת בעלייתן [שנאמר] (שמות יב, לו) ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה [כשש מאות רגלי] וגו'. ואחת אחר מעשה העגל [שנאמר] (שם ל, יב) כי תשא את ראש בני ישראל וגו' ושנים בחומש הפיקודים, אחד בדגלים, (במדבר א') ואחד בחילוק הארץ [שם כו']. ושנים, בימי שאול (שמואל א' טו, ד) ויפקדם בטלאים. (שם יא ח) ויפקדם בבזק. ואחד בימי דוד, [שנאמר] (שמואל ב' כד, ט) ויתן יואב את מספר מפקד העם. ואחד בימי עזרא [שנאמר] (עזרא ב, סד) כל הקהל כאחד ארבע רבוא וגו'. ואחד לעתיד לבא (ירמיה לג, יג) עוד תעברנה הצאן על ידי מונה.

ודע שכאשר מלך המשיח ימנה את ישראל ויראה המשיח שישראל עושים רצונו של מקום, אזי נותן הוא לכל אחד ואחד מלבוש וכתר רוחני, כמו שניתן לאבותינו במתן תורה.

סגולה נפלאה נגד עין הרע

אלא שצריך להבין, איך צוה אותם הקב"ה למנות את בני ישראל? והרי ידוע כי על ידי המניין שולט עין הרע! התירוץ לזה, מובא בספר 'אדרת אליהו' לרבנו יוסף חיים זצוק"ל, בשם ר' שמשון מאוסטרופולי זצוק"ל הי"ד. אך קודם לכן אספר, כי בהיות בחור בגיל שבע עשרה לערך, למדתי אז בכיתת מו"ר מרן ראש הישיבה זצוק"ל, ובהפסקות זכיתי ללמוד עם הצדיק החכם ר' יוסף וולטון זצ"ל, וביחד למדנו ב"ה כמה וכמה מסכתות. ובערב הייתי מלווה אותו

לאכסניא בה היה מתארח. פעם אחת ביום חמישי של פרשת במדבר, כאשר עברנו בשכונת מאה שערים, עבר גוי אחד והסתכל במשך דקות ספורות בהסתכלות חזקה מאוד על ר' יוסף, ושמותי לבי לכך שר' יוסף הניח את הגודל שלו על הנחיר, ואומר בלחש: 'איש איש איש' - ג' פעמים. כששאלתי אותו לפרש הענין, אמר לי: וכי לא ראית שהגוי הנ"ל שם עלי "עין הרע" והתבונן בי? אמרתי לו: א"כ מה הועלת בכך ששמת את הגודל על הנחיר ואמרת ג' פעמים "איש"? ענה לי: עדיין אתה צעיר, וכאשר תתחתן בעזרת השם אסביר לך, כי יש בזה סודות גדולים. אמרתי לו בבדיחות: אם לא תגלה לי - יגלו לי מן השמים. והוא צחק והשיב בבדיחות: בחלומות... וכך נפרדנו בברכת שבת שלום.

באותה שבת, נסענו עם ראש הישיבה לעשות את השבת בעיר צפת, והאכסניא הייתה אצל משפחת שבבו הי"ו. בבוקר יום שישי עלינו לרכבת ונסענו לחיפה, ומשם באוטובוס לצפת. ובמשך כל הדרך, היה מו"ר ראש הישיבה אומר לנו חידושים על מסכת יבמות מהמחברת שלו עד שהגענו לצפת, ואז כל אחד הלך לדרכו להכין עצמו לקראת שבת קודש. אני עבדכם, אמרתי אל לבי אולי יאמר לי ראש הישיבה לומר איזה דבר תורה על השולחן בליל שבת קודש, ולכן נכנסתי לאחד מבתי המדרש ללמוד חידוש כלשהו על הפרשה. ופתחתי בספר "אדרת אליהו" לרבנו יוסף חיים, וראיתי שהוא שואל את השאלה, איך אפשר למנות את בני ישראל, והרי על ידי זה תשלוט בם עין הרע?

וכך הוא כותב: "מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא בישראל תפקדו אותם לצבאותם אתה ואהרן, ואתכם יהיו איש איש למטה". יובן בס"ד לרמוז קשר הפסוקים, ונקדים בס"ד מה שכתב הרב הקדוש מוריני הרב שמשון מאוסטרופולי זי"ע א זלה"ה (בספרו הבהיר דין ידיו' במאמר יו"ד דף צ"ז), וז"ל: פירוש, מה שאמרו רז"ל בפרק ערבי פסחים (פסחים קי.) שיתן הגודל בנחיר ימין וכן בשמאל, ידוע כי 'נחיר' גימטריא מספר רס"ח, וכן נחיר השני גימטריא רס"ח. והנה רס"ח נחסר ממנו מ"ג להשלים למנין שי"א, שהוא סוד שי"א נימין קדישין. וכיצד יהיה ב' פעמים שי"א? יעשה כך: נחיר שהוא רס"ח ישים בו גודל שמספרו מ"ג, רס"ח ומ"ג גימטריא שי"א, וכן יעשה בנחיר ימין וכן יעשה בנחיר שמאל.

והנה, ב' פעמים שי"א - גימטריא תרכ"ב, והסוד (חבקוק ג, ח): כי תרכב על סוסך מרכבותיך ישועה, כשהוא בדרך אינו צריך שיתירא מן עין הרע. וזהו שאמרו, שהתקנה בנחיר שיש בו שי"א נימין קדישין וכו', עכ"ד זלה"ה ע"ש. וכתב שם הרב המפרש 'קרבן הצבאי' ז"ל, וזו לשונו: פירוש, שבגמרא אמרו שיש תקון לעין הרע שלא תשלוט, כי יתן הגודל בנחיר ימין וכן בשמאל,

באופן שיוכל לראות בעצמו את נחיריו. ואמר בסודו, שיש בכל נחיר האחד שי"א נימין קדישין, והנה לא רמיזא ה-שי"א בנחיר אלא א"כ יתן הגודל בו, שאז נשלם השי"א בו וכו' ע"ש.

והנה, באמת בגמרא בפסחים (שם) הוזכרה סגולה זו בשביל הזוגות. ואולי קבלה היא ביד רבנו בעל הקרנים ז"ל ורבנו מהר"ש ז"ל, שהיא סגולה להציל גם מעין הרע. ויתכן, שענין הזוגות הוא גם-כן עין הרע, וא"כ הכל אחד.

עכ"פ, הרי מצינו תיקון שלא תשלוט עין הרע, והוא שיתן הגודל בנחיר ימין להשלים למספר שי"א להמשיך שפע משי"א נימין קדישין שבימין, וכן יתן נמי הגודל השני בנחיר שמאל להשלים מספר שי"א, להמשיך שפע משי"א נימין קדישין, להנצל מעין הרע.

ובזה יובן בס"ד מה שרמזו השם יתברך למשה ואהרן ואמר, מבן עשרים שנה וכו' תפקדו אותם לצבאותם אתה ואהרן. ואם תאמר, ואיך תפקדם? והלא יש לחוש לעין הרע שלא תשלוט ח"ו, לכן אמר: ואתכם יהיו איש איש, כלומר אתכם יהיו - בעזרתכם, אי"ש אי"ש - הוא סוד שי"א שי"א נימין קדישין, שרמזו לו על הסגולה הנזכרת שהיא שי"א נימין מ-ימין ושי"א מ-שמאל להציל אותם מעין הרע.

ובזה יובן בס"ד מה שאמר בפרשת שלח לך (במדבר יג, ב): אי"ש אחד אי"ש אחד, לשון כפול, לרמוז על שי"א ושי"א הנזכרים שימשיכו אותם לשלחם עמהם, אולי לא תזיק הסטרא-אחרא שהיא עינא בישא להחטיאם. ע"כ דברי רבינו יוסף חיים.

כשראיתי דברים אלו שמחתי מאוד, כי הנה גילו לי מן השמים מה עשה הצדיק רבי יוסף וולטוך זצ"ל. ובלייל שבת אכן אמר לי ראש הישיבה: בניהו תאמר איזה דבר תורה, וסיפרתי את המעשה שראיתי אצל רבי יוסף בענין הגוי הנ"ל, ואמרתי את מה שכותב רבנו יוסף חיים ב'אדרת אליהו' והיינו שמחים מאוד.

ביום ראשון חזרנו לירושלים, ובצהרים לאחר השיעור עם ראש הישיבה - פגשתי בצדיק רבי יוסף וולטוך, ואמרתי לו שגילו לי כבר מן השמים, והסברתי לו את כל מה שכתוב שם, ושמח שמחה גדולה.

"שאו את ראש כל עדת בני ישראל" (א, ב).

ללמד סניגוריה על עם ישראל

שואל רבנו יוסף חיים מבבל (בספרו 'עוד יוסף חי'): לכאורה המילה "כל" מיותרת, שכן היה די לומר: "שאו את ראש עדת בני ישראל", וממילא נבין שהמדובר בכל כלל ישראל? ועוד, מדוע נכתב לבית אבותם?

והשיב על כך, כי הנה ידוע שצריך כל אדם ליהזר שלא ידבר חובה וקטרוג על ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, ואפילו על הרשעים שבהם. ואף על פי שהחכם צריך להוכיח את רשעי ישראל ורשאי לדבר עמהם קשות כדי להחזירם למוטב, עם כל זה לפני הקדוש ברוך הוא לא ידבר חובה וקטרוג, שהרי ישעיה הנביא ע"ה שאמר לקדוש ברוך הוא (ישעיהו ו, ה): "ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב" - נענש, ואפילו שבאמת היו רשעים.

וסיפר רבנו יוסף חיים זצ"ל על כך, כי שמע מאדם המדבר בגנות עם ישראל היושבים בארצות אירופה ואומר כי הם מחללי שבת בפרהסיא מקטנם ועד גדולם, ואוכלים מאכלות אסורות, ועוד הרבה בגנותם. אמר לו הרב: מדוע אתה מקטרג על עם ישראל? וכי מישהו שאל אותך עליהם? ענה: וכי איזה שבח יש ביהודים האלו שאני אספר עליהם? אמר לו הרב: יש ויש, שהרי תמצא באותם אנשים שמחללים שבתות, ואוכלים בשר חזיר, ובשר וחלב, ושותים יין עם הגויים, ובכל זאת מחזיקים ביהדות אומרים בפה מלא שהם יהודים ולא מתביישים בכך, ואדרבה מתגאים ביהדותם!

ובזה יובן הפסוק "שאו את ראש כל עדת בני ישראל", שתיבת "כל" באה לרמוז, כי אפילו לאותם בעלי עבירות תעשו נשיאות בשבח וזכות וסניגוריה. ואיזה שבח תמצאו להם? - "למשפחותם לבית אבותם", דהיינו שיש להם מעלה שלא נושאים נשים נכריות, אלא רק נדבקים למשפחותם שהם לבית אבותם, והם נוהרים בזה, מפני שחביב עליהם שם יהדותם שלא יפסק מזרעם ולא יוסר מעליהם. עכ"ד.

ועל רבי יצחק לוי מברדיצ'וב זצ"ל המכונה 'סגורן של ישראל' מסופר, כי פעם עבר ליד אדם שהיה מעשן סיגריה בשבת. ובראותו את הרב, התבייש וזרק את הסיגריה מידו. נשא הרב את עיניו למרום ואמר: ריבונו של עולם! איזה עם נפלא יש לך! הנה, אפילו כשהם מחללים שבת בפרהסיא, עדיין יש להם בושת פנים במעשי העבירה! וכך היה רגיל הרב למצוא תמיד סניגוריה על עם ישראל.

ופעם אחרת ראה אדם מעשן בשבת, ואמר לו: אולי אינך יודע ששבת היום? ענה: אני יודע. אמר ר' יצחק לוי: ראו, שאפילו שהוא מחלל שבת, בכל זאת אינו משקר!!

ובתלמוד (שבת קכו.) מסופר על אדם אחד שירד מגליל העליון ונשכר אצל בעל הבית אחד בדרום. לאחר שלוש שנים של עבודה, בערב יום הכפורים, אמר לאדון: תן לי שכרי ואלך ואזון את אשתי ובני. אמר לו: אין לי מעות. ביקש ממנו פירות במקום הכסף, אך האדון אמר לו כי אין ברשותו. ביקש שוב: תן לי קרקע, - אין לי. תן לי בהמה, - אין לי. תן לי כרים וכסתות, - אין לי. ארז את חפציו והלך לביתו בפחי נפש.

לאחר הרגל, נטל בעל הבית שכרו בידו, ועמו שלושה חמורים מלאים של מאכל ומשתה ומיני מגדים, והלך לביתו של השכיר, אכלו ושתו ונתן לו שכרו בשפע רב.

אמר לו: בשעה שאמרתי לך אין לי מעות, במה חשדת אותי? אמר לו: דנתי אותך לכף זכות, שמא נודמנה לך סחורה בזול וקניית אותה בכל כסףך.

ובשעה שאמרתי אין לי בהמה? אמרתי שמא השכרת ביד אחרים. ובשעה שאמרתי אין לי כרים וכסתות? אמרתי, שמא הקדשת כל נכסיך לשמים. אמר לו בעל הבית: בשבועה! שבדיוק כן היה, והקדשתי כל נכסי משום הורקנוס בני שלא עסק בתורה, ולא רציני שיירש אותי. וכשבאתי אצל חברי בדרום התיירו לי כל נדרי, לכן עכשיו יש לי כדי לשלם חובך. וסיים: ואתה, כשם שדנתני לזכות, הקדוש ברוך הוא ידון אותך לזכות.

וכתב הגאון רבי אריה ליב יעלין (בפירושו 'פה עינים') בשם השאילתות, שאותו אדם שהיה בגליל העליון הוא רבי עקיבא, שנשא את רחל בתו של כלבא שבוע, ועוד לפני שלמד תורה, היה צניע ומעלי כפי שמעידים לנו חז"ל (כתובות סב:), ובעל הבית שלו היה רבי אלעזר בן הורקנוס [וככל הנראה, בנו נקרא על שם אביו].

נתאר לעצמנו, באיזה מצב היה אותו שכיר שעזב את אשתו ובניו, ולאחר שלוש שנות עבודה הוא מבקש משכורתו עליה עבד בזיעת אפו, ואילו בעל הבית עונה לו: אין לי. ולאחר שניסה לבקש כל מה שאפשר, הוא יוצא ממנו בידים ריקניות והולך לביתו. אדם אחר היה אומר: פעם ראשונה, אני עוד מסוגל לדון לכף זכות, וכן פעם שניה וכו', אבל לאחר חמש פעמים שהלה מתחמק, אני לא מסוגל כבר לדון אותו לכף זכות. ולא עוד, אלא שרואה הוא לנגד עיניו את כל נכסיו של בעל הבית, ובעל הבית אומר לו להיפך! בודאי כי במצב שכזה אי אפשר לדונו לכף זכות! ובכל זאת הוא דן אותו לכף זכות, והמציאות הוכיחה את עצמה, שכפי שדן אותו כך היה.

על אחת כמה וכמה, שיש לדון כל יהודי לכף זכות, ובפרט שברוב המקרים ישנם הרבה צדדים המחייבים זאת, וכשם שנדון את חברנו לכף זכות על אף שלא היה כך, הקדוש ברוך הוא גם ידונו לכף זכות גם במקרה שהאמת אינה כן. (לבוש יוסף).

"שֵׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (א, ב).

להגביה ולהרים נשמות עם ישראל

עליכם לשאת ולהגביה את נשמות ישראל אל ה"ראש" שלהם - שורש ומקור הנשמה. (ספר המאמרים).

דבר שבמנין אפילו באלף לא בטל

רבי יצחק מאיר מגור בעל חידושי הרי"ם, היה אומר: הקב"ה ציוה למנות את ישראל כדי שיהיו "דבר שבמנין", ודבר שבמנין אפילו באלף לא בטל.

גם הקב"ה נמנה עם ישראל

רוצה לומר, מי שהוא ראש ומתנשא לכל לראש, תמנו עמכם. אמר הקב"ה למשה: צרף אותי עמהם להשלים החשבון. וזהו שאמר (תהלים טז, ה): ה' מנת חלקי וכוס"י, לשון תכוסו על השה שהוא לשון מנין, כך הקב"ה מצטרף לחשבון עם ישראל ונמנה עמהם, וכן עשה בכניסתן למצרים, והיו שבעים נפש חסר אחת, והשלים הקב"ה למניינם. וכל שעה שישאל נמנים לדבר מצוה - שכינה עמהם (רבנו אפרים ז"ל, הובא בנחל קדומים).

"בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת" (א, ב).

האוהב נהנה להזכיר שם אוהבו

חביבין ישראל לפני, שאני רוצה שתזכיר שמותם שיש לי נחת רוח להזכיר שמם. כי השונא אינו רוצה להזכיר שם שונאו, אבל האוהב רוצה בכל פעם להזכיר שם אוהבו. וכן הוא טעם (שמות לה, ל): ראו קרא ה' בשם בצלאל, וכן (שמות לג, יז): ואדעך בשם. (הרב פני דוד זיע"א).

"כָּל זָכַר לְגִלְגָּלָתָם" (א, ב).

משה רבנו ע"ה ידע גילגוליהם של ישראל

משה רבנו ע"ה ידע כמה פעמים יתגלגל כל אחד מישראל, וזהו סוד: כל זכר לגלגלותם, מלשון גלגול ועיבור. וכתב הגאון חיד"א, כי בדווקא אמר הפסוק: "כל זכר לגלגלתם", שכן דוקא הזכר בא בגלגול, משא"כ הנקבות, בדרך כלל אינן באות בגלגול.

וְכֹתֵב ה' עָרְבִי נָחֵל, מדוע מלך שלמה המלך על כל העולם כולו, ואף על החי ועל הצומח, בעוד דוד אביו, ואפילו משה רבנו - לא מלכו אלא על ישראל בלבד?! אין זאת, הוא כותב, אלא משום שעד לתקופת שלמה המלך, קיננה נשמה חדשה בכל יהודי שנולד. אולם, מתקופתו ואילך, החלו הנשמות להתגלגל ולבוא לעולם הזה, וכך אירע שנשמות ישראל התגלגלו גם בקרב הנכרים, ואף בגופם של בעלי חיים וגם בצמחים וכדומה. ומאחר שהובטח לשלמה המלך שימלוך על כל ישראל, נוצר צורך להמליכו על כל העולם, כדי שגם אותם גלגולים יהיו נתונים למרותו.

מנין עם ישראל כמספר המלאכים

מספר מחנות ישראל והדגלים, כמספר המלאכים בארבעה מחנות שכינה. ועל כן אמר 'במספר שמות', כלומר במספר המלאכים. שכן היו ישראל באותו מעמד קדוש כמלאכים גופניים כאן למטה, ומספרם כמספר המלאכים המשרתים במרום. וזהו שאמר: תפקדו אותם לצבאותם, כלומר, נגד צבאות השמות, כי ישראל הם צבאות מטה נגד צבאות מעלה. (רבינו בחיי).
"תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצִבְאוֹתָם" (א, ג).

מדוע אסור למנות ציבור?

רבנו בחיי מבאר מדוע אסרה תורה למנות את הציבור לגולגלותם, כי עד עתה נמצא כל יחיד בתוך כלל הרבים, ולפיכך ניצול הוא מדין שמים בזכות הכלל. אמנם, ברגע שמונים ופורטים את הכלל להרבה יחידים, אזי נידון כל יחיד לבדו.

ומסופר על הגאון רבי מאיר שמחה מדוינסק זצ"ל בעל ה'אור שמח', שכאשר חלה את חוליו האחרון, נשאל מחכם גדול אחד, האם כדאי שיתפללו עליו בשיבות ובתי כנסיות ויאמרו תהלים לרפואתו. והשיב, כי מוטב שלא יתפללו במיוחד עבורו, שכן על ידי זה ייפרד מתוך הכלל, והתביעה עליו בשמים תהיה גדולה יותר, כאשר ידונו אותו לפי מעשיו, שלא בתוך כלל ישראל.

לפי זה מובן, שכאשר דוד מנה את העם, נפרדה החבילה של כלל ישראל, והיה כל יחיד נידון כבודד. כיון שכך, נתרבתה עליהם מידת הדין, ולכן נידונו במגיפה.

ויש להביא כאן את מה שכתב הזוהר הקדוש (נח, דף סט:): על ענין השונמית שאמר לה אלישע (מלכים ב' ד, יג): היש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא, ותאמר בתוך עמי אנכי יושבת. ויש לבאר, מה ענתה לו השונמית על מה שאמר לה היש לך לדבר אל המלך, ומה בכך אם בתוך עמה היא יושבת? אלא, אומר הזוהר הקדוש, היה זה ביום ראש השנה, וכך אמרה לו: כעת אני כלולה בתוך עמי, ואם תתפלל עלי לבד - ייזכרו עוונותי ביחידות, ובכך אינני חפצה. (מוסר חכמים).

"וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעֲמְדוּ אִתְּכֶם" (א, ה).

הרמזים והסודות בשמות הנשיאים

"לראובן אליצור בן שדיאור" (א, ה) מה הצור סובל כל מה שבבית, כך הקב"ה סבל עוונותיו של ראובן, ומחל לו כשעשה תשובה. וממי למד? מיהודה, כשאמר (בראשית לח, כד): הוציאוה ותשרף. וזהו שד"י-או"ר - הושלך לאש ואז הודה, וגרם גם לראובן להודות.

"ליהודה נחשון בן עמינדב" (א, ז) שירד נחשול של ים בטרם נבקע, והנו"ן מתחלף בלמ"ד, בן עמינדב, שנעשה נדיבו של הקב"ה. לכך זכה יהודה למלכות, היתה יהודה לקדשו (תהלים קיד, א), מלמד שקידש שמו של הקב"ה על הים, ומחמת כן - ישראל ממשלותיו, נעשה מושל לישראל.

ועיין בזהר הקדוש פרשת נשא (קכד:), שכאשר השליכו עץ עם שם ה' למים במי מרה ושתו כולם ויצאו נקיים, הוברר שהנקבות נשמרו מן המצרים, והזכרים נשמרו מן המצריות, ובכך הוסר חשד ישראל בנשותיהם, ושוב לא יכלו המצרים להלעיז עליהם, שהיו מקטרגים ואומרים שבניהם של ישראל צאצאיהם הם, ומיד כשנבדקו ונמצאו נקיים, ייחד הקב"ה שמו על ישראל. וזה שכתוב במי מרה (שמות טו, כה): שם שם לו חוק ומשפט ושם נסהו, עכ"ד הזהר הקדוש, עי"ש. (מוסר חכמים).

"ליששכר נתנאל בן צוער" (א, ח) נתנאל - שנתנו התורה בלבם. בן צוער - שקבלו עליהם טורח צער של כל ישראל, שהיו שואלים ומשיבים להם.

"לבני יוסף לאפרים אלישמע בן עמיהוד" (א, י) הוא היה סבו של יהושע בן נון, ככתוב בדברי הימים (א' ז, כו): עמיהוד בנו, אלישמע בנו, נון בנו, יהושע בנו. (צל העדה) ונקרא כך על שם מעשה יוסף הצדיק. אמר הקב"ה: אל"י שמ"ע יוסף שציויתיו על הזנות, ולא שמע אל אדונו. אמר הקב"ה: עמי היה, שכבש את יצרו לעשות רצוני. ומה שכר גמלו האל, על שקידש שמו של הקב"ה? שפדאו צורו ונעשה מלך.

"לגד אליסף בן דעואל" (א, יד) ראיתי בספר 'אמרי נעים' (ויצא) שכתב, כי גד זכה שנקבר משה רבנו בחלקו, לפי שכשמינה ראש דגל לדן, היה יכול גד לומר: אני בכור לזלפה, ודן בכור לבלהה, וא"כ למה אני איני ראש דגל כמוהו? אך הוא לא דיבר נגד משה רבנו, לכן כתיב: אליסף בן דעואל, וכתוב לקמן (ב, יד) ברי"ש - רעואל, שעלה וזכה לריע אל שהוא משה רבנו שיקבר בחלקו. (נחל קדומים).

ועיין להרב חיד"א ז"ל בספרו נחל קדומים, שפירש את כל שמות נשיאי השבטים על דרך זו בשם מהר"א מגרמיזא ז"ל. ובסוף דבריו כתב וז"ל: וראיתי להקדוש רבנו שלמה אסתרוק ז"ל בפירושו כתב-יד, וזו לשונו: שמעתי שבכל מטה האמצעי של ד' דגלים - נזכר בסוף שמותיהם 'א'ל'. בדגל יהודה האמצעי - נתנאל, בדגל ראובן האמצעי - שלומיא"ל, בדגל אפרים האמצעי - גמליא"ל, בדגל דן האמצעי - פגעיא"ל. לקיים מה שנאמר (במדבר ה, ג): אשר אני שוכן בתוכם. וכן באו בנשיאים בחנוכתם זה אחר זה, נתנאל ביום ב', שלומיא"ל ביום ה',

גמליאל ביום ח', ופגעיאל ביום י"א, וכשתצרף ב' ה' ח' י"א - עולה כ"ו, כשמו הקדוש שעולה כ"ו. ע"כ. וכעין זה כתב רבנו בחיי (לקמן ב, ב).

"אֱלֹהֵי קְרוּאֵי הָעֵדָה" (א, טז).

היו בנתינת עשרת הדברות

קריאי - ביו"ד כתיב, מלמד שכולם היו צדיקים, והם היו בנתינת עשרת הדברות. שהרי בפרשת קרח כתיב (במדבר טז, ב): **"קראי מועד"** - חסר יו"ד, על שהיו רשעים. (לקח טוב).

"וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה" (א, יז).

שלא יטריחו על הציבור

מלמד שהשביעו אותם שלא יטריחו על הציבור, שכן מצינו 'לקיחה' - לשון שבועה, שנאמר (שמות כב, י): ולקח בעליו ולא ישלם. (מדרש הגדול).

"וַיְתִלְדוּ עַל מִשְׁפַּחָתָם לְבֵית אֲבֹתָם" (א, יח).

משה ואהרן התפללו על הגדלת האומה

עצם הדבר שכל איש מבני ישראל עבר לפני משה רבנו ואחיו קדוש ה', והוא נודע אליהם בשמו ושם אבותיו **"בכתב בני ישראל"**, היה זה בשבילו זכות גדולה, שכן הם שמו עליו עיניהם לטובה ובקשו עליו רחמים, להרבות ולהגדיל את מספר בני ישראל. (רמב"ן).

"לְגַלְגַּלְתָּם" (א, יח).

הזכרים - הנאה לעולם

מה גולגולת זו יש בה דברים הרבה משובחים, עיניים לראות, אזנים לשמוע, פה לטעום וחוטם להריח, והן כולן הנאה לגוף. כך הזכרים הנאה לעולם, שאין העולם מתקיים אלא בשבילם, ועוד שהברית תלויה בזכר, שנאמר (ויקרא כו, מב): **וזכרתי את בריתי [דורש "וזכרתי" מלשון "זכר"]** (מדרש הגדול).

"בְּנֵי נִפְתָּלִי תוֹלְדָתָם לְמִשְׁפַּחָתָם" (א, מב).

פתקו של נפתלי נותר בתיבה

הקשה הגאון רבי יצחק מוואלוז'ין זצ"ל בעל ה'פה קדוש', מדוע כאן נאמר 'בני נפתלי' ולא לבני, כמו שנאמר בשאר השבטים? והנצי"ב בספרו 'העמק דבר' כתב ליישב בשמו:

שמעתי מפי חותני הגאון מוהרי"ץ זצ"ל בשם האר"י הקדוש (ליקוטי תורה במדבר), שמתחילה היו מניחין כל הפתקאות לכל ישראל בתיבה אחת גדולה, ואחר כך באו כל הנשיאים כל אחד בתיבה שלו, ובוררים כל אחד את הפתקאות, וכל נשיא שמצא אחד משבטו - היה מטיל בתיבתו, ואחר כך מנה מה שנתקבץ בתיבתו, משום הכי כתוב בכולם 'לבני', פירוש, זה הפתקה שייך לזה השבט, אבל בני נפתלי האחרון, לא היה נשיא שלו בורר כלל, אלא כל שבטו נשאר בתיבה הגדולה, משום הכי כתוב בני.

ויש מתרצים, לפי שבנפתלי היו בנות יותר מבנים, לכך ברכו יעקב בלשון אשה (בראשית לט, כא): נפתלי אילה שלוחה הנותן, ראשי תיבות 'אשה'. ותדע לך שכן הוא, שהרי כשמתו נשים ריבוא אנשים ולא נשים, אז נתרבו נשים יותר מאנשים. לכך כתיב בנפתלי 'בני' ולא 'לבני', כי נתרבו בנות יותר מבנים. (בעל הטורים).

"אֵלֶּה הַפְּקָדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן... וַיְהִיו כָּל פְּקוּדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל... וַיְהִיו כָּל הַפְּקָדִים" (א, מד-מו).

רמז לשלשת טעמי הפקידה

שלוש פעמים חזר הכתוב ושנה אותן הלשונות, לפי שכאן מרומזים שלושת הטעמים של הציווי לפקוד את ישראל: א. כדי שיעברו לפני משה ואהרן ויזכרו בשמותיהם, וישמו עליו עיניהם לטובה. ב. כדי לקבוע מי ראוי לצאת למלחמה, וכמה מספרם. ג. כדי להודיע כמה גדולים חסדי הבורא, כי משבעים נפש שירדו מצרימה, יצא מחנה עצום ורב של למעלה מששים ריבוא, אחרי תקופה כה קצרה. (כתב סופר).

"וְאֵת רֹאשֵׁם לֹא תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (א, מט).

בני תורה יראו עצמם נבדלים ומורמים מעם

כתב רש"י: כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לבד. שבט לוי נמנה לבד, כי עליהם מוטלים חובות נעלות יותר. וברמב"ם סוף הלכות שמיטה ויובל (שמיטה ויובל פי"ג הי"ג) מביא, כי כל תופשי התורה בימינו הם כשבט לוי. ומכך ניתן להסיק, כי גם בני התורה צריכים לראות עצמם שונים ונבדלים ומורמים מעם, ולעולם לא יוכלו להשוות ולבדוק מעלתם ביחס לבני ישראל, כי הם נדרשים למלאות חובותיהם ביתר דייקנות כמו הלוויים. (מוסר חכמים).

"וּבִנְסַע הַמִּשְׁכָּן יוֹרִידוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וּבִחֲנַת הַמִּשְׁכָּן יָקִימוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וְהָזֶר הַקָּרֵב יִקְמָת" (א, נא).

מדת הדין מתוחה על הזר הקרב

הלויים ובחנות המשכן יקימו - ר"ת: הו"ה למפרע, וכן: הלויים, והזר הקרב יומת. וכבר הודעתיו, כי בכל מקום שתמצא השם למפרע בהיפך אותיותיו - מורה על מדת הדין, כי כן הזכירו המן הרשע בהיפך אותיותיו, וכל זה איננו שוה לי, ונהפכה מדת הדין עליו. והנה בענין עבודת הלויים הזכיר תחלה בכתוב הזה השם הנעלם, ואחר כך הזכיר השם המפורש שתי פעמים למפרע, להורות על מדת הדין שהיא מתוחה על הזר הקרב לעבודת הלויים, כענין שנאמר בעוזא (דברי הימים יג, י).

והלויים יחנו סביב למשכן, ויאמר ה' לאדם לעבדה ולשמרה, לעבדה מבפנים ולשמרה מבחוץ, לעשות גדרים וסייגים לשמירת הגן שלא יכנסו כוחות הטומאה לפנים, וזהו סוד שמירת המקדש, שציווה הקב"ה לכהנים וללויים, והנה הכל רמוז פנימי וחיצון. (שערי צדק, רבי יוסף גיקאטיליא, השער התשיעי).

"וְהָזֶר הַקָּרֵב יִקְמָת" (א, נא).

ה'זר' הוא היצר הרע

לית 'זר' - אלא יצר הרע דדמיא לכל חיינ ועופין דורסים (זוהר הקדוש, פנחס דף רלח.). מאן דאית ביה מום לא יקרב, והזר הקרב יומת, והיינו ממז"ר - מו"ם זר, מום נוקבא, זר זכר (זוהר הקדוש, צו דף לג:).

"אִישׁ עַל מִחְנֵהוּ וְאִישׁ עַל דָּגְלוֹ לְצַבָּאתָם" (א, נב).

הסדר כגורם לשלימות

מי שמרושל בהתנהגותו ואיננו מסודר ומדויק במעשיו, הריהו גם מבולבל בדעתו ובמחשבתו, ואיננו מוכשר לעבודה קבועה ויציבה. אדם צריך לדקדק בסדרו ביום צאתו לדרך כביום בואו, ויש גם רמז לזה בהלכה: הדס שוטה - הוא מי ששלושת העלים שבגבעול שלו אינם כסדרם.

וכן אנו מוצאים בכל התורה שהיא מבוססת על הדיוק והסדר, רגע אחד בלבד מבדיל בין השבת לחול, נימא אחת מבדילה בין שחיטה כשרה לשחיטה פסולה, טיפה אחת מבדילה בין מקוה

כשרה למקוה חסרה, צעד אחד מבדיל בין מחנה לוויה למחנה שכינה, הלוויים מוזהרים שלא לעשות עבודת הכהנים, והכהנים מוזהרים שלא לעשות עבודת הלוויים, הלוויים מוזהרים שלא יעשה האחד את מלאכת חברו, איש איש על עבודתו ועל משאו, איש על מחנהו ואיש על דגלו, איש איש לייעודו ולתפקידו המיוחד לו, והכל יבוא על מכונו הראוי. (רבי שמחה זיסל מקלם).

מלמד על חביבותן של ישראל

אמרו במדרש: אשרי האזניים ששמעו עד היכן שמר ועד היכן נצר הקדוש ברוך הוא את ישראל (דברים לב, י'): "יצרנהו - כאישון עינו!" בוא וראה איך חיבבן ושמרן ונצרן, שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: אמור להם שיעשו לי משכן, ואשכון ביניהם. ולא עוד, אלא שאעשה אותם דגלים, שנאמר: "איש על דגלו!"

נתאוו ישראל לדגלים

כך אמרו במדרש (במדבר רבה, במדבר פ"ג ס"ג): בשעה שנגלה ה' על הר סיני, ירדו עמו רבבות של מלאכים, שנאמר (תהלים סח, יח): "רכב אלהים רבותים אלפי שנאן ה' בם סיני בקדש", והיו כולם מוכתרים בדגלים, שנאמר (שיר השירים ה, י'): "דגול מרבבה". כיון שראו אותן ישראל שהם עשויים דגלים דגלים, התחילו מתאווים לדגלים. אמרו: הלוואי כך אנו נעשים דגלים כמותן! שנאמר (שיר השירים ב, ד): "הביאני אל בית היין" - זה סיני, שניתנה בו התורה שנמשלה ליין - "ודגלו עלי אהבה". אמרו: הלוואי הוא מגדיל עלינו אהבה בדגלים. אמר להם הקדוש ברוך הוא: מה נתאוותם? להיעשות דגלים?! חייכם, שאני ממלא משאלותיכם, שנאמר (תהלים כ, ו): "ימלא ה' כל משאלותיך". מיד הודיע הקדוש ברוך הוא ואמר למשה: לך ועשה אותם דגלים כמו שנתאוו.

נתבונן בדברים, ונשתומם: מעמד הר סיני, ההר בוער באש עד לב השמים, חושך ענן וערפל, וקול שופר חזק מאד, וקול ה' בכח קול ה' בהדר, קול ה' שובר ארזים. נפתחו לפני ישראל השמים ושמי השמים, ובורא העולם מתגלה לעמו ללמדם תורה ומצוות. כל העם זוכה לראות מראות אלהים והגיעו לדרגת נבואה, ושמע את הקול מדבר מתוך האש הגדולה ונפשם יוצאת בדברו, ובכל המעמד הנורא והמפעים, עיניהם וליבם נתונים רק לדבר אחד: שהמלאכים העומדים סביבם מעוטרם בדגלים... ולזה הם מתאווים.

עבודת ה' מאחדת את כולנו לעם אחד

אפשר לבאר ע"פ מה שכתב מרן החיד"א זצ"ל, כי גם לימים האלו ממש, הימים שמראש חודש סיון ועד לחג השבועות הבא עלינו לטובה, ישנה סגולה מיוחדת, שראוי ורצוי

לנצלה. שכן בראש חודש באו בני ישראל למדבר סיני (שמות יט, ב): "ויחן שם ישראל נגד ההר", ופרש רש"י: כאיש אחד, בלב אחד. ומני אז, מסוגלים ימים אלו לקניית אחדות בעם ישראל - לשלום בית של קיימא, להתקרבות ושותפות אמת במשפחה, להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, לאהבת רעים ומתיחת קו על יריבויות נושנות, ולפיוס בין פלגי העם לכל שבטיו ועדותיו: "כאיש אחד, בלב אחד"!

זה הזמן לניצול רוח האחוה המושפעת ממרום, ומרן החיד"א זצ"ל מבטיח, כי מי שיעשה בימים אלו צעד לקראת השלום והאחוה, יסייעו לו מן השמים בכפל כפליים!

אולם פרט נוסף ישנו בסגולת השלום והאחוה שהיתה בימים ההם ומקרניה לזמן הזה: "ויחן שם ישראל - נגד ההר", השלום והאחוה היו במבט אל הר סיני, אל התורה ונותן התורה. וכך אנו מוצאים גם בפרשתנו, פרשת במדבר: "איש על דגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל" - מנגד סביב לאוהל מועד יחנו. לכל שבט היתה ייחודיות משלו, דגל משלו, מקום בפני עצמו. מה איחד את השבטים? מה היה הברית התיכון? שכולם חנו סביב לאוהל מועד, מקום עבודת ה', מקום הלוחות והתורה.

ישנם בעם ישראל שבטים שונים - שבט יששכר עסק בתורה, שבט זבולון עסק בסחורה וכו'. אבל עבודת ה' - התורה והמצוות, מאחדות את כולנו להיותנו עם אחד, כמנורה של פרקים. וא"כ זו היתה מטרתם של עם ישראל להיות כדגלים מאוחדים יחד סביב המשכן והקודש, אפי' שלכל אחד הייחודיות שלו, כולם מתאחדים סביב התורה בלב אחד כאיש אחד.

ובספר "צרור המור" הביא ממדרשי חז"ל, שתאווה זו שהתאוו ישראל לדגלים, היא מצד מדרגה יותר גדולה מאמירת נעשה ונשמע ומתן תורה והקמת המשכן וכליו, וכשראו דמות יוצרם בדגלים רצו להידמות אליו, פלא פלאות.

סוד הדגלים

דע אחי חביבי סוד הדגלים. הנה ארבעה דגלים הם כנגד ארבע חיות אשר נושאות את כסא הכבוד בארבע פנים.

דגל יהודה - אריה. דגל ראובן - אדם. דגל אפרים - שור. דגל דן - נשר.

דגל מחנה יהודה היה נוסע תחלה ועמו מטה יששכר וזבולון, להיותו דוגמת מחנה גבריאל ל"אוריאל" (שמעיא"ל) לפני השכינה, וכולם נקראים מחנה גבריאל.

דגל מחנה ראובן היה בדרום. ועמו מטה שמעון וגד, והיו דוגמת מחנה מיכאל (כוכביאל"ל פדיאל"ל) מימין השכינה, ושולשתם נקראים מחנה מיכאל.

דגל מחנה אפרים ועמו מטה מנשה ובנימין, והיו דוגמת מחנה רפאל (זבדיאל"ל אחזיאל"ל) מאחורי השכינה, ושולשתם נקראו מחנה רפאל.

דגל מחנה דן צפונה, ועמו מטה אשר ונפתלי, והיו דוגמת מחנה אוריאל (דניאל"ל רמאל"ל) משמאל השכינה, ושולשתם נקראו מחנה אוריאל. (רבינו בחיי).

ועתה נביא סוד הדגלים כמובא בילקוט ראובני: אומר לך דברים בכסא הכבוד ובארבע מחנות שכינה. ואשא עיני וארא והנה אדם בא, ושאלתי לו מי הוא הבא לקראתנו? ואמר לי: מלפני הקב"ה יצא וממתיבתא דרקיעא הוא, והלך זה ובא זה, ואמר שם במתיבתא דרקיעא: כשהיו ישראל במדבר, היו מקיפים ענני כבוד עליהם, אחד לפנייהם ואחד לאחרייהם ושניים משני הצדדים, ואחד למעלה מפני החמה והצנה, ואחד לפנייהם משפיל את הגבוה ומגביה את הנמוך כדי שלא יכשלו.

וגם ראו שם, אותו שהיה בראש הדגל ואור השכינה קבועה בתוכו, ושאלו: היאך היה הסדר קבוע? והשיבו: ארבעה דגלים הם.

דגל יהודה למזרח ודומה לאריה, שנאמר (בראשית מט, ט): גור אריה יהודה. והיה על ראש הדגל דמות אריה ויוצאים למעלה ממנו ווי"ן של זהב דמות סייף, ועל ראש הסיף הוריד הקב"ה אמה מן הענן השביעי, וכתוב בו ג' אותיות מג' אבות - א' מאברהם, י' מיצחק, י' מיעקב, סימן אי"י, והיו אותיות הללו מזיו השכינה.

ובדרום היה חונה דגל של ראובן, שנאמר (במדבר ב, י): דגל מחנה ראובן תימנה. והיה על ראש הדגל ווי"ן של זהב דמות סייף, והיה על ראש הדגל דמות אדם הדומה לדודאים, על שם (בראשית ל, יד): "וימצא דודאים בשדה". ולמעלה מן הסיף היה אמה מן הענן, וחקוק על אותו ענן ג' אותיות מג' אבות העולם; ב' מאברהם, צ' מיצחק, ע' מיעקב, וסימן - בצ"ע. והיו האותיות הללו מזיו השכינה.

ובמערב היה חונה דגל של אפרים, שנאמר (במדבר ב, יח): דגל מחנה אפרים ימה. והיה על ראש דגלו ווי"ן של זהב דמות סייף, ודמות הדגל דמות דג, על שם (בראשית מח, טז): "וידגו לרוב". ולמעלה מאותו סייף היה אמה מן הענן, וחקוק מג' אותיות מג' אבות העולם; ר' מאברהם, ח' מיצחק, ק' מיעקב, וסימן - רח"ק. והיו האותיות הללו מזיו השכינה.

ובצפון היה חונה מחנה דן, שנאמר (במדבר ב, כה): דגל מחנה דן צפונה. והיה על ראש דגלו וי"ן של זהב דמות סייף, והיה דמות דגלו כמו נחש, על שם (בראשית מט, יז): "יהי דן נחש עלי דרך". ולמעלה מן הסייף אמה מן הענן, וחוקו בו; מ' מן אברהם, ק' מן יצחק, ב' מן יעקב, וסימן - מק"ב. והיו האותיות הללו מזיו השכינה.

נשתייר ה' מאברהם, הוסיף עליו הקב"ה משמו שבו נברא העולם, שנא' (ישעיהו כו, ד): כי ביה ה' צור עולמים. העמיד הקב"ה ענן למעלה מן הארון, שהדגלים מסובבים לו, שנאמר (במדבר ב, ב): סביב לאוהל מועד יחנו. וקבע באותו הענן אותן שתי אותיות הקדושות, שהם י"ה. והיה זיום הולך בכל מחנה ישראל, והיה מאיר ביום כשמש ובלילה כירח, ובהן היו יודעין בין יום ובין לילה.

ואותם ב' אותיות הקדושים הם י"ה, פורחים הנה והנה ונראים על כל ד' דגלי השבטים כל ימות השבוע, לפעמים על דגל זה, לפעמים על דגל זה, וכן יהיה הסדר כל ימי השבוע עד יום ו' לערב שבת, ובמקום שהם עומדים וקידש עליהם היום, שם היו נחים ולא היו זזים ממקומם מעת שפוגע בהם רגע הכנסת שבת עד מוצאי שבת קודש, אז היו חוזרים ומתחילים להתראות בכל דגל מעת יציאת שבת כמנהגם, וכן היה מנהגם בכל הימים. וכשהיה הקב"ה רוצה ליסע המחנות, היה הענן ששם י"ה נוסע מעל הארץ, והיו ד' עננים שבהם - אי"י בצ"ע רח"ק מק"ב, נוסעים אחריו וכשהכהנים רואים העננים האלו נוסעים ועומדים אחר העמוד שבו י"ה, תוקעים בחצוצרות, והיו רוחות העולם מקטירות מור ולבונה, שנאמר (שיר השירים ג, ו): מי זאת עולה מן המדבר מקוטרות מור ולבונה. [ע"פ ילקוט ראובני בשם ספר הפליאה בשינוי נוסחא].

בזמן הגאולה ירים דגל ישראל מבין האומות

הדגלים רומזים לנו, שלא יתבייש אדם בעבודת השם יתברך, אלא ירים עצמו כדגל ויחזק לבו לקיים מצות השם יתברך. כמו שכתוב (דברי הימים ב' יז, ו): ויגבה לבו בדרכי השם. וכן אמר רשב"י זיע"א בזוהר הקדוש (בראשית דף ד). אשריו לאדם שלא יכנס בבושה בעולם הבא, ואשריו לאדם אם הוא תקיף וחזק כעמוד ברזל בעולם הזה על מצוות התורה, שלא יבוש לקיים מצוות התורה.

ועוד, כמו שכל שבט ושבט היה לו דגל בפני עצמו ונתרבה שמחתם, כך בזמן הגאולה ירים השם יתברך את דגל ישראל מבין האומות, וידרכו על האומות כובל ואשפה תחת בני ישראל. כמו שכתוב (ישעיהו מט, כג): והיו מלכים אומניך.

וכמו שלכל שבט היה דגלו בצבע אחר, כך עכשיו בגלות, ישראל מפוזרים, ויש מנהגים וחילוקי דינים ביניהם. אבל בזמן הגאולה יהיו כולם בלב אחד, וההלכה תהיה ברורה, ולא יהא זה אוסר וזה מתיר, כי אליהו הנביא זכור לטוב יתרץ כל הקושיות ובעיות, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (עי' ערוך ערך תק) כי "תיק"ו" הוא ראשי תיבות: תשבי יתרץ קושיות ואבעיות, וכולנו נהיה אגודה אחת לעבדו שכס אחד, אמן.

הדגלים כנגד שם הוי"ה

ארבע מחנות דגלים כנגד ארבע אותיות הוי"ה ברוך הוא, ושמותם של ארבעת ראשי הדגלים הם: יהודה ראובן אפרים דן, שהם ראשי תיבות: אדיר, והוא רמז לשכינה השרויה בתוכם, כדכתיב (תהלים צג, ד): אדיר במרום ה'.

"אִישׁ עַל דָּגְלוֹ בְּאֶתֶר לְבֵית אֲבֹתָם יִחַנּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנֶּגֶד סָבִיב לְאַהֲל מוֹעֵד יִחַנּוּ"
(ב, ב).

סדר הדגלים וצבעם כפי שקבע יעקב אבינו

אמרו רז"ל (תנחומא, במדבר סי"ב) היה לו לומר 'איש על דגלו יחנו', ומהו שכתוב 'באותות לבית אבותם'? ופירש בעל מדרש תנחומא, כי משה רבנו ע"ה היה מיצר ודואג על זה הענין, כי אמר שמא תהיה קנאה בין השבטים, שראובן יאמר אי אפשר ליטול דגלים מצד מזרח או מצד מערב, וזה אומר כך וזה אומר כך, והקב"ה גלוי וידוע לפניו שמשה מיצר, אמר לו הקב"ה: למה לך צער כל כך? כמו הסדר שצויה יעקב במצרים שישאו ארונו - כך תאמר להם, והם מכירים מקומם, כל אחד נוטל לפי כבודו.

וזה הרמז: איש על דגלו באותות לבית 'אבותם' דייקא, כמו שיש להם סימן מיעקב שנשאו את ארונו - כך יעשו בזה הזמן. אז שמח משה שמחה גדולה, שאין להם קנאה אלא אדרבא אהבה, וזהו שאמר (שיר השירים ב, ד): הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהב"ה. והקב"ה עשה להם, שנתן להם דגלים כמלאכי השרת, כמו שכתוב (שיר השירים ה, י): דגול מרבבה, ולכל אחד עשה מפה צבועה על דגלו, כדי שיכירו מרחוק כל דגל ודגל. ושני סימנים היו לכל דגל ודגל, האחד - שהמפה היתה צבועה כצבע אבנו באבני האפוד, והאחד - שעל המפה רקומה דמות חיה שאותה ברח אביהם יעקב לכל אחד.

וכן, יעקב צוה בקבורתו **שיהודה ויששכר וזבולון יישאוהו מצד מזרח. ראובן שמעון וגד מן צד דרום. אפרים ומנשה ובנימין מן צד מערב. דן ואשר ונפתלי מן צד צפון. יוסף אל**

יִישָׂא אַרְוֹנִי מִפְּנֵי כְבוֹד הַמַּלְכוּת, וְלֹא יֵשָׂא מִפְּנֵי כְבוֹד הַשְּׂכִינָה, כִּי עֵתִיד הוּא לִיטוֹל אֶת הָאָרוֹן. וּבִמְקוֹמָם יֵשְׂאוּ מִנְּשָׂה וְאַפְרִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵם בְּכָלֵל שְׁבֵטִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית מ"ח, ה): אַפְרִים וּמְנַשֶּׁה כְּרֹאבוֹן וּשְׁמַעוֹן יִהְיוּ לִי.

צבעם של הדגלים וצורתם

רֹאבוֹן הִיָּה צֶבַע מִפְּתוֹ כְּמוֹ אוֹדֶם. **שְׁמַעוֹן** הִיָּה צֶבַע מִפְּתוֹ כְּמוֹ פִּטְדָּה. **מְנַשֶּׁה** שֶׁהִיָּה בִּמְקוֹם לֹוי, הִיָּה צֶבַע מִפְּתוֹ כְּמוֹ בִּרְקַת. **יְהוּדָה** הִיָּה צֶבַע מִפְּתוֹ כְּמוֹ נוֹפֶךְ. **יִשְׁשַׁכָּר** צֶבַע מִפְּתוֹ כְּמוֹ סִפִּיר. **זְבֻלוֹן** הִיָּה צֶבַע מִפְּתוֹ כְּמוֹ יְהוּלֹם. **דָּן** צֶבַע מִפְּתוֹ כְּמוֹ לֶשֶׁם. **נַפְתָּלִי** צֶבַע מִפְּתוֹ כְּמוֹ שְׁבוֹ. **גַּד** צֶבַע מִפְּתוֹ כְּמוֹ אַחְלָמָה. **אֲשֵׁר** צֶבַע מִפְּתוֹ כְּמוֹ תִּרְשִׁישׁ. **אַפְרַיִם** שֶׁהִיָּה בִּמְקוֹם יוֹסֵף צֶבַע מִפְּתוֹ כְּמוֹ שֶׁהֵם. **בְּנִימִין** צֶבַע מִפְּתוֹ כְּמוֹ יִשְׁפָּה. וְזֶהוּ שֶׁאֵמַר הַכָּתוּב: בְּאוֹתוֹת לְבֵית אֲבוֹתָם, וְכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (לְעִיל א, ב): לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבוֹתָם.

וְצוֹרֵת הַחִיָּה שֶׁבֶרֶךְ לָהֶם אֲבִיהֶם, עַל מִפֶּת **רֹאבוֹן** הִיָּה דִּיוֹקָן שֶׁל גִּיבוֹר וְרוּעָה עֲזִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית מ"ט, ג): רֹאבוֹן בְּכוֹרִי אֶתָּה כַּחַי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יִתֵּר שֶׁאת וְיִתֵּר עֲזִי, אֶל תִּקְרִי עֲזִי בִּקְמִ"ץ - אֵלֶּא עֲזִי בְּצִיר"י, וְכֵן הוּא קֶשֶׁה כְּמוֹ עֲזִים. וּמִפְּנֵי זֶה הִיָּה עַל מִפְּתוֹ צוֹרֵת עֲזִים שְׂרוּעָה אוֹתָם. וַיֵּשׂ אוֹמְרִים, שֶׁעַל מִפֶּת רֹאבוֹן הָיוּ דוֹדָאִים.

עַל מִפֶּת **שְׁמַעוֹן** הִיָּה דִּיוֹקָן שֶׁל חֶרֶב, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית מ"ט, ה): כָּלִי חֶמֶס מִכְּרוֹתֵיהֶם, זֶה חֶרֶב.

עַל מִפֶּת **מְנַשֶּׁה** הִיָּה דִּיוֹקָן שֶׁל שׁוֹר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דְּבָרִים ל"ג, יז): בְּכוֹר שׁוֹר"ו הָדָר לוֹ.

יְהוּדָה - הִיָּה עַל מִפְּתוֹ דִּיוֹקָן שֶׁל אֲרִיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית מ"ט, ט): גּוֹר אֲרִיָּה יְהוּדָה מִטְּרֶף וְגו'.

יִשְׁשַׁכָּר - הִיָּה עַל מִפְּתוֹ דִּיוֹקָן שֶׁל חֲמוֹר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית מ"ט, יד): יִשְׁשַׁכָּר חֲמוֹר גֶּרֶם.

זְבֻלוֹן - הִיָּה עַל מִפְּתוֹ דִּיוֹקָן שֶׁל סְפִינָה וַיֵּם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית מ"ט, יג): זְבֻלוֹן לַחֹף יָמִים יִשְׁכֵּן וְהוּא לַחֹף אֲנִיּוֹת וַיִּרְכְּתוּ עַל צִידָן.

דָּן - הִיָּה עַל מִפְּתוֹ דִּיוֹקָן שֶׁל נַחֲשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית מ"ט, יז): יֵהִי דָן נַחֲשׁ עַלִי דֶרֶךְ.

נפתלי - היה על מפתו דיוקן של אילה, כמו שכתוב (בראשית מט, כא): נפתלי אילה שלוחה וגו'.

גד - היה על מפתו דיוקן של דג, כי ג"ד אותיות ד"ג. ויש אומרים שהיה בקבוק על מפה שלו, כמו שכתוב (שמות טז, לג): קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן וגו', וכתוב (במדבר יא, ז): והמן כזרע ג"ד הוא.

אשר - היה על מפתו דיוקן של אילן זית וספל של שמן, כמו שכתוב (דברים לג, כד): וטובל בשמן רגלו וגו'.

אפרים - היה על מפתו דיוקן של ראם, כמו שכתוב (דברים לג, יז): וקרני ראם קרניו וגו'.

בנימין - היה על מפתו דיוקן של זאב, כמו שכתוב (בראשית מט, כז): בנימין זאב יטרף.

וידוע, שהשבטים נקראו 'חיה'. וזהו שכתוב: איש על דגלו באותות לבית אבותם.

הדגלים בעולמות העליונים

איש על דגלו, לעילא איתחם תחומין, מיכאל מימין, גבריאל משמאל, אוריאל מלפניו, רפאל מאחוריו. כן למטה, דגל מחנה יהודה כנגד מחנה מיכאל, דגל מחנה ראובן כנגד מחנה אוריאל, דגל מחנה אפרים כנגד מחנה רפאל, דגל מחנה דן כנגד מחנה גבריאל. (ילקוט ראובני, ע"פ הזוהר הקדוש במדבר דף קיח:).

כולם יחד מודים ומהללים

עם ישראל מפוצל לעדות שונות וכתות שונות, כל קבוצה לפי מנהג אבותיה. אבל סביב אהל מועד מקום השכינה, שם יחנו בני ישראל, כלומר, אמצעי ההתקרבות לשכינה שונים הם, ברם מטרת כולם - סביב לאהל מועד יחנו, דהיינו, מקום השכינה עצמה סביבה חונים כל ישראל.

וכעין דברים אלו, אמר הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, כי יש המקדימים 'ברוך שאמר' ל'הודו', ויש המקדימים 'הודו' ל'ברוך שאמר', אבל כולם יחד מודים ומהללים: 'יהי כבוד ה' לעולם'.

"אִישׁ עַל דִּגְלוֹ בָּאתָת לְבֵית אֲבֹתָם" (ב, ב).

הנקודה הפנימית שבלב האדם

כתוב בשיר השירים (א, ח): "אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך".

ידוע, שלכל נפש מישראל יש אחיזה בקדושה, כל אחד לפי בחינתו המיוחדת לו. וכל אחד בא לעולם הזה לתקן איזה דבר מיוחד. אך איך יידע האדם בנפשו על מה בא לעולם הזה לתקן ולהשיב אמרי אמת לשולחו? ידוע, כי מסביב לשושנה יש קוצים - "כשושנה בין החוחים", וכן יש קוצים המשמרים ומסובבים את הכרם. וכך הוא באדם, כנגד הקדושה שבלב האדם, תמיד יש נקודה הנוטה לכיוון הנגדי, כי 'זה לעומת זה עשה אלקים' (קהלת ז, יד), ובנקודה זו יש להתמקד.

וזהו: אם לא תדעי לך 'היפה בנשים' - אותיות יפה בנשמ"ה - אם לא תדע את חלקך היפה והמשובח בקדושה מן הנשמה שאתה צריך לעסוק בו תמיד, אז 'צאי לך בעקבי הצאן' - לשון עקביים, היינו מדרגה נמוכה. כלומר תסתכל תמיד באיזה ענין רצונך נוטה לצאת מחוץ לקדושה, ובזה המקום - 'תרעי את גדיותיך', שם תשקיע את כל המאמצים שלך לזמר את העריצים מסביב לשושנה ולכרם, כלומר לטהר את הלב והנשמה מכל סיג.

וזה הענין "איש על דגלו", הדגל מתנוסס ומתנופף לפי הרוח, כלומר לפי מה שנפשו חומדת, "באותות" - וזה האות לדעת מה דרוש תיקון, ועל זה לעבוד, עד שנעשה מ'דגלו' - "גדלו לה' איתי ונרוממה שמו יחדיו" (תהלים לד, ד).

"וְהַחֲנִינִים קִדְּמָהּ מִזְרָחָהּ דִּגְלָהּ מִחֲנֶה יְהוּדָה" (ב, ג).

הטעם לסדר הדגלים

טעם לסדר הדגלים על זה האופן, כבר דיברו בו הראשונים איש לפי עניינו, והקרוב אלי לומר בזה, שהם על סדר ארבע מדרגות הכוללים כל שלימות האנושי, והם: קנין החכמה, ואחריה קנין המדות, ואחריהם קנין הגבורה, ואחר כולם קנין העושר, כי כך סדרם הרמב"ם.

וחז"ל אמרו (נדרים לח). אין השכינה שורה כי אם על חכם, עשיר, גבור, ועניו. כי הענוה ראש לכל המדות, על כן הדגלים האלו שבאו להשראת השכינה אשר בתוכם, סדרם על זה האופן איש איש על מעלתו, לומר לך, ראויין אלו שתשרה עליהם השכינה, כי כל ארבע מעלות אלו נמצאו בהם:

יהודה יששכר זבולון ראשונה יסעו, כי מהם תצא תורה. על כן נאמר כפול - קדמה מזרח, להורות כי מהם תצא אור התורה. כי ביהודה נאמר (בראשית מט, י): לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו, אלו ראשי גלויות ונשיאי ארץ ישראל (סנהדרין ה. עיין שם), ואין מחוקק אלא תורה, שנאמר במשה (דברים לג, כא): כי שם חלקת מחוקק ספון, וכתוב (משלי לא, ה): פן ישתה וישכח מחוקק.

והחונים עליו מטה יששכר, שנאמר בו (דברי הימים א' יב, לב): ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. מטה זבולון שנאמר בו (שופטים ה, יד): ומזבולון מושכים בשבט סופר. ועוד, שיהיה מחזיק ידי יששכר, ועל כן לא אמר: ועליו מטה זבולון, כי לא רצה לעשותו טפל למטה יששכר, להורות שהלומדה והמחזיק בלומדיה שקולים המה. ונאמר בהם: ראשונה יסעו, כי להם משפט הראשית במלחמה, כי מלחמתן של ישראל אינה בחרב וחנית, כי אם צריכין להיות חמושים מזויינים בחמשה חומשי תורה שנחלקו לשבעה ספרים, והיא כלולה במספר עשרים ושבע אותיות, כמספר ראשי תיבות של יהודה יששכר זבולון, לומר לך שזכות התורה מסייעתן במלחמה, והם ראש דגל המורה על הנצחון.

דגל מחנה ראובן שמעון גד תימנה, שנקרא 'דרום' על שם 'דר-רום', שהשמש דר ברומו, כך כל הנכנע בטבע, לסוף הקדוש ברוך הוא מגביהו, וההכנעה - ראש לכל המדות הטובות. ומדה זו היתה אצל ראובן, כי הוא הודה ולא בוש במעשה בלהה, כמו שאמרו חז"ל (עיין סוטה ז:). מי גרם לראובן שיודה וכו', וכמו שמביא רש"י בפרשת וזאת הברכה (דברים לג, ז). וזה נמשך מן מדת הענוה, כי כל גבה רוח הוא בוש מלהודות על האמת.

ומן שמעון היו מלמדים וסופרים ועניים, אשר בהם ההכנעה מצויה יותר מבזולתם. וכן גד היה בעל צדקה, שנאמר בו (דברים לג, כא): צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל, רצה לומר, כי 'משפטיו' - דהיינו על פי שורת המשפט לא היה צריך לילך כי אם עם ישראל ולא בראש החלוק, ועל צד הצדקה הלך לפניו כצדקת ה' ההולך לפני מחנה ישראל. וכדי שלא תאמר שמא מחמת גובה לבם הלכו בראש, תלמוד לומר (בראשית מט, יט): גד גדוד יגודנו והוא יגד עקב. הגדוד הלך בענוה, כעקב זה המורה על גדר הענוה, שנאמר (משלי כב, ד): עקב ענוה יראת ה'.

דגל מחנה אפרים מנשה ובנימין ימה ושלישים יסעו, כי מעלת הגבורה שלישית, וכתוב בהם (תהלים פ, ג): לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך וגו', כי יוסף בכור שור אשר לו הכח והגבורה, ובנימין זאב יטרף. וקנין זה הולך ופוחת, כי מיום ליום תש כוחו של אדם

מצד התכת הליחה השרשית, כי יום המות מתחיל מיום היוולדו, על כן חנייתם לרוח מערבי, כי באותו רוח השמש הולך וחסר.

דגל מחנה דן אשר נפתלי צפונה. אשר משם זהב יִאָתֶה, ושלושתן היו בעלי עושר, שנאמר (בראשית מט, כ): מאשר שמנה לחמו, וכתוב (דברים לג, כג): נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה'. ושבת דן עשה עגלי זהב בעבור רוב זהב שהושפע להם, ועל כן היה מאסף לכל המחנות (במדבר י, כה). וקנין זה הוא הפחות שבכולם, לכך נאמר בו לאחרונה יסעו.

ופניית כולם אל השכינה שבאמצע, כי כולם כאחד טובים כשמשמשים בהם לשם שמים. ויהודה ראש דגל, כי הוא מלך ונקרא 'גור אריה' (בראשית מט, ט), על כן דינו לילך בראש במלחמה. וכן דן גור אריה (ע"פ דברים לג, כב) הלך באחרונה, כי עיקר המלחמה פנים ואחור. וראובן בכור - ראש דגל, וכן אפרים ראש דגל, כי יוסף הבכור. (כלי יקר).

"מִטָּה זְבוּלֶךָ וְנִשְׂיָא לְבָנֶי זְבוּלֶךָ אֱלִיאָב בֶּן חֶלֶךְ" (ב, ז).

התומך בתורה שכרו גדול כמו העוסק בתורה

'מטה זבולך', ומדוע לא אמר 'ומטה' כדרך שנאמר באחרים? לפי שזבולון היה מפרנס ליששכר, ללמדך שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא ונותן לפיו של יששכר, לפיכך לא עשהו טפל לו, לומר ששכרו גדול כמותו.

כתב רבנו יהושע אבן שועיב בפרשתנו: ושמעתי מרבתי שכבר היה מעשה בדורות שעברו, בשניים שהסכימו שיעסוק האחד בתורה והשני בפרקמטיא ושיחלקו בכאן ובעולם הבא. וכשנפטר החכם - בכה עליו חברו, זכור מה שהסכמנו, והעידו שראו למת ששחק ממנו, והרכין בראשו להודות על הענין.

"דָּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן" (ב, י).

ענין ארבע רוחות העולם, החיות והדגלים

כתב בספר הפליאה (דף מה): וזו לשונו: ועתה בפעם הזאת אודיעך את כחי אשר נתחזקתי ונתאמצתי מפי אליהו ז"ל שבא אלי ושאלתי: מהו ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה (משלי ג, יט). ואמרתי לו: להעמידי על ענין הכסא והחיות. ואמר לי: כי שנו במתיבתא דרקייע לפני הקב"ה, בחכמה ברא הקב"ה ד' רוחות העולם. מזרח מערב צפון דרום. מזרח -

משם האור יוצא. מערב - אוצרות שלג, ואוצרות ברד וקור וחום יוצאים בעולם. דרום - טללי ברכה וגשמי ברכה יוצאים משם. צפון - משם חשך יוצא בעולם.

וכשם שברא הקב"ה ד' רוחות אלו כך סיבב לכסא ד' חיות ולמעלה מהם כסא הכבוד. וכסדר הזה אמר הקב"ה למשה כשעלה לרקייע לעשות בדגלים, והכי אמר ליה הקב"ה. משה! מזרח שממנו האור יוצא לעולם יהיה שבט לוי שנאמר (כאן ג, לח) והחונים לפני המשכן קדמה לפני אוהל מועד מזרחה וגו'. ועליו שבט יהודה שהם בעלי מלוכה ועליו שבט יששכר שהם בעלי תורה שנאמר (דברי הימים א. יב, לג) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. ועליו שבט זבולן שהם בעלי עושר.

דרום שטללי ברכה יוצא ממנו לעולם יהיה כנגדו שבט ראובן שהם בעלי תשובה והתשובה מדה טובה ורחמי הקב"ה באים על הבריות בשעה שעושין תשובה, ועליו מטה גד שהוא בעל גדוד שנאמר (בראשית מט, יט) גד גדוד יגודנו גד בגבורה. ראובן בתשובה ושמעון באמצע לכפר עליו, שנאמר (דברים לג, יב) חופף עליו כל היום.

מערב אוצרות שלג ואוצרות ברד קור וחום באים ממנו, יהיה כנגדו אפרים ובנימין ומנשה שנאמר (תהלים פ, ג) לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך ולכה כו'. ושכינה לעולם במערב שנאמר (דברים לג, יב) ידיד ה' ישכון לבטח. מצפון החושך יוצא לעולם, וכנגדו שבט דן למה שהוא החשיך את העולם בעבודה זרה שעשה ירבעם שני עגלי זהב וע"ז, חושך הוא שנאמר (ישעיהו כה, טו) והיה במחשך מעשיהם, וחזר על כל ישראל ולא קבלו ממנו אלא שבט דן שנאמר (מלכים א, יב, כח) ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב, ועליו שבט אשר שהוא מאיר על החושך שנאמר (דברים לג, כד) ולאשר אמר ברוך מבנים אשר וגו'.

כונן שמים בתבונה. וכשם שברא הקב"ה ד' רוחות, כך ברא הקב"ה ד' דגלים, וכך ברא ד' מלאכים, שהם מיכאל גבריאל רפאל ואוריאל, וסיבבם אצל כסא מיכאל מימין, כנגד ראובן, ולמה נקרא שמו מיכאל, שבשעה שעברו בים פתח משה בשירה ואמר (שמות טו, יא) "מ"י כמכה באלים ה'". וכשסיים את התורה אמר (דברים לג, טו) אין כא"ל ישורון, מי כמכה ואין כאל הרי מי כאל. אוריאל משמאל כנגד דן שהוא בצפון, ולמה נקרא שמו אוריאל, בשביל תורה נביאים כתובים שהקדוש ברוך הוא מכפר עליו, שנאמר (ישעיהו ס, א) קומי אורי כי בא אורך, ודוד אמר (תהלים קיח, כז), אל ה' ויאר לנו הרי אוריאל, היינו דכתיב (מיכה ז, ח) כי אשב בחושך ה' אור לי. גבריאל מלפניו כנגד יהודה משה ואהרן מלכות יהודה, ולמה נקרא שמו גבריאל, דכתיב (דברי הימים א ה, ב) כי יהודה גבר באחיו, וכתיב (ויקרא א, א) ויקרא אל משה, וכתיב

(ישעיהו ט, ה) ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום, הרי גבריאל. רפאל מאחוריו כנגד אפרים ולמה נקרא שמו רפאל כדי לרפאות שברו של ירבעם שיצא מאפרים שהיא במערב והיינו דכתיב (ירמיהו יז, יד) רפאני ה' וארפא הרי רפאל. ע"כ דבריו.

ואמרת לו, אדוני, העוד לך דברים בכסא זה? א"ל, יבא אחר ויגיד חלקו. וקודם צאתו משם והנה צורת אדם בא ושאלתי לאלהיו זלה"ה מי הוא זה? וא"ל, גדול ממני, וברכתי השם ואמרתי, זה יוציאני מאפילה לאורה. וקודם שהתחיל לדבר הלך לו אליהו ז"ל ומיד התחיל זה ואמר ד' מחנות הם, וזה סידורם ומעמדם. וכן הד' דגלים היו עומדים על דרך זה ועל ד' מחנות שכניה, דגל מחנה יהודה למזרח ועמו שני שבטים, כמו כן ראובן לדרום ועמו שני שבטים, כמו כן דן לצפון ועמו שני שבטים, כמו כן אפרים למערב ועמו שני שבטים, רפאל מאחוריו לרפאות שבט אפרים. וכך הוא סדרן החיה ששמה אדם ומחנה גבריאל ודגל מחנה יהודה למזרח, והחיה ששמה שור ומחנה רפאל ודגל מחנה אפרים למערב, והחיה ששמה אריה ומחנה מיכאל ודגל מחנה ראובן לדרום, והחיה ששמה נשר ומחנה אוריאל ודגל מחנה דן לצפון, ולפני פני נשר תשים פני כרובים כי ביקש יחזקאל להיות כרוב, רצה לומר ביקש רחמים ונהפך לכרוב, זה רמז (חגיגה ג:): אפי רברבא ואפי זוטרטא.

וכתב הנועם אלימלך (ריש פרשת במדבר, באמצע דבריו) שנשמות ישראל הם למעלה מהמלאכים, וכל עולם הוא כסא לעולם שלמעלה ממנו, והמלאכים הם מרכבה לעולמות שלמעלה מהם. וידעו ישראל שנשמותיהם הם מרכבה וכסא לעולמות העליונים, אבל לא ידעו שגם הגוף של האדם יש צורך בו לקשר עולמות תחתונים, ולהיות מרכבה לעולמות העליונים. וכשראו את דגלי המלאכים כשהם מרכבה לעליונים, התאוו שגם גופי ישראל יזכו להיות מרכבה לשכינה עי"ש.

כלומר, שבמעשה המשכן והדגלים שסביבו, זכו ישראל שגם גופותיהם יתקדשו לצורך גבוה, בבחינת (משלי ג, ו): בכל דרכיך דעהו. וכמו ששורש נשמתם הוא כסא ומרכבה לשכינה, כן גופם כאשר הוא מתקדש וכל הצטרכויותיו ניתנים לו לשם שמים, לצורך עבודת הבורא יתברך שמו.

ושכנו ישראל בדגליהם סביב למשכן, בכדי שקדושת המשכן תתפשט מנשמותיהם לגופם. וגם להיפך, שכאשר יקדשו גופם, להכנינו לצורך גבוה, אז תתעלה מדרגת נשמתם יותר ויותר. כי אם נעשה הגוף נרתיק וכלי שרת, - ממילא מקבל הוא נשמה יותר מעולה וטהורה. (משנת יוסף דרשות, מאמר סא).

"וְנָסַע אֶהָל מוֹעֵד מִחֲנֵה הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ הַמִּחֲנֶה" (ב, יז)

להיות סביב לתורה ולינק ממנה

כתב בספר 'חפץ חיים' על התורה, כי מכיון שהתורה מונחת בארון אשר באהל מועד, צריך אהל מועד להיות תמיד בתוך המחנות באמצע, לא קרוב ביותר לאחד ולא רחוק ביותר מהשני, כמו שהבימה באמצע בית הכנסת, וכמו שעץ החיים היה נטוע בתוך הגן, וכתרגומו 'במציעות גינתא' - גם התורה היא עץ החיים, והכל צריכים להתרכז מסביבה והיא בתווך.

ויען כי תוצאות חיים הם מהלב, לכן מקומו באמצע הגוף, ושולח את הדם הוא הנפש לכל אברי הגוף בשווה, וכולם יונקים ממנו, ומכל משמר נצור לבך.

ובהגהות 'מעשי למלך' שם כתב, שמרן הגאון רשכבה"ג רבי חיים עוזר זצ"ל מוילנא, אמר פעם בנאום הפתיחה באסיפת היסוד של ועד הישיבות, כי תורתנו הקדושה איננה בור מקווה מים מכונסים שאפשר לסותמה, כי מקור מים חיים היא, ואם אתה סותמו מכאן, הוא פורץ לו דרך ממקום אחר, וכמו שהתורה היא נצחית, "לא תשכח מפי זרעו" כתיב (דברים לא, כא), כן הוא עֲפִנּוּ המחזיק במעוז התורה - נצחי הוא, וכל כלי יוצר עלינו ועל תורתנו לא יצלח.

ועוד כתב ה'חפץ חיים' שם על הפסוק (במדבר ה, י): ואיש את קדשיו לו יהיו. כי משלו במדרש על זה, משל לאדם שהיו לו שלשה חברים, האחד אוהבו מאד, השני אוהבו מעט, והשלישי לא היה אוהבו ולא חשבו למאומה. פעם אחת, שלח המלך לקרוא לאותו אדם, וסריסי המלך הבהילו להביאו לפניו, והיה זה האדם מתיירא ואומר: שמא הלשינו עלי לפני המלך ויהרגני. אלך לחברי אוהבי אשר בטחה נפשי בו, ואבקשנו שילך לפני המלך כדי שימליץ טוב עלי.

הלך וקרא לאוהבו הראשון שהיה אוהבו ביותר, ולא אבה ללכת עמו, עזבו והלך בפחי נפש. החליט בנפשו ללכת אל אוהבו השני, ולבקש מלפניו ללכת עמו לפני המלך. אמנם, הלה הסכים ללכת איתו, אבל לא להיכנס אל המלך. הלך אצל השלישי שלא היה חושבו לכלום, ובקשו שילך איתו לפני המלך אחרי אשר סיפר לו כל מה שאירע לו עם שני חבריו, אמר לו: אל תירא, אני אלך אתך ואכנס לפני המלך, ואליץ בעדך עד שתנצל מידו, ולא תאונה אליך רעה. הלך עמו ולימד עליו זכות והצילו.

כך, האוהב הראשון שהוא אוהבו ביותר - הוא הממון שחביב לו לאדם מאד, ועוזבו ביום פטירתו, ולא יוליך בידו מאומה. שנאמר (תהלים מט, יח): לא ירד אחריו כבודו. האוהב השני

- הם הבנים והקרובים שמלוין לאדם עד הקבר, ולאחר שנקבר נפרדים מעליו ועוזבים אותו לנפשו. החבר השלישי שהליץ בעדו והצילו - הם התשובה ומעשים טובים, שהולכים עמו לאחר פטירתו להליץ בעדו, שנאמר (ישעיהו נח, ח): והלך לפניך צדקך. והמלך ששלח אחריו הוא מלך מלכי המלכים הקב"ה, שאין לפניו משוא פנים ולא מקח שוחד, ולא יינצל אדם מדינו, כי אם בתורה ובמעשים טובים.

האוהבים היותר נאמנים לאדם, הלא המה קדשיו שלו, המה יהיו אתו בתמידות, המה רעיו, אוהביו ופרקליטיו, להליץ עליו טובה לפני אדון הכל. ועל האדם להרבות אוהבים כאלו בחייו ולהתרועע אתם תמיד, אחרי שהם אוהביו נצח.

והכתוב סיים ואמר: איש אשר יתן לכהן לו יהיה, והוא, כי מכל הממון שהאדם רוכש בעודו בחייו, לא יישאר לו מאומה ולא לו יהיו, ורק מה שפיזור לצדקה וחסד זהו שלו בעצם, אשר יתן לכהן לו יהיה, היינו שאותן המעות הם שלו.

ובהגהת 'מעשי למלך' שם כתב, כי החפץ חיים זצ"ל פעם הוכיח במישור לאחד האמידים, על אשר לא הפריש מהונו בחייו לעמלי תורה, והניח יתרו לבניו. ואמר לו בדרך צחות, כי דוד המלך שיבח את זה שאוכל יגיע כפיו בחייו, שנאמר (תהלים קכח, ב): יגיע כפך כי תאכל אשריך וטוב לך. כלומר תאכלם אתה בעצמך, בעודך בחיים, אז אשריך וטוב לך. מה שאין כן אם תשאיר הונך ועמלך לבניך אחריו, מי יודע החכמים יהיו או סכלים, וישלטו בכל עמלך על פי דרך התורה.

והלא כן מצינו בריש לקיש שהיה תלמיד חבר לרבי יוחנן גיסו (בבא מציעא פד.), וברש"י (כתובות פד: ד"ה שכנגדי) משמע שהיה שקול כרבי יוחנן. ובמותו הניח רק קבא דמוריקא, וקרי על נפשיה (תהלים מט, יא): ועזבו לאחרים חילם (גיטין מז.). הרי שלימד דעת את העם לתקן הכל בעודם בחיים, אשרי אנוש יעשה זאת (ישעיה נז, ב).

"וְנָסַע אֶהָל מוֹעֵד מִחֲנֵה הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ הַמִּחָנֶּה" (ב, יז).

להמשיך בתורה חיות לכלל האומה

בא לרמוז לשבט לוי ובכללם לבני התורה אשר נדבה רוחם לשבת בבית ה' לעולמים, שלא יתבודדו בארבעה אמותיהם, אלא מתפקידם לשבת בתוך המחנות, להיות המספקים חיות לכלל האומה.

"כַּאֲשֶׁר יִחַנוּ בֶן יִסְעוֹ" (ב, יז).

כדרך שעושה בחול כך יעשה בשבת

היה רבי אברהם מסלונים דורש מקרא זה כמין חומר: "יחנו" - זה יום השבת, יום המנוחה. "יסעו" - הם ימות החול, ימות הטרדה והטלטול. וכמנהגו של אדם בזה כך בזה.

יש אדם שהוא משוקע כולו בענייני פרנסה וחומריות. כיון שהתייגע כסוס בכל ימות השבוע, באה שבת והוא ישן כל היום להחליף כח כדי שיוכל להמשיך בשבוע הבא את עבודתו. ויש אדם שהוא עובד את ה' כל ימות השבוע, כיון שבאה שבת, אורה ומנוחה בכל העולמות, והוא נהנה מקדושת השבת. אז הוא מתחזק ומגביר מעשיו ועבודתו, ומתחנן לפני ה' יתברך לקרבו אליו... (ירחון בית יעקב, גליון 85 עמ' 14).

"וְהַלֹּוִים לֹא הִתְפַּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ב, לג).

להיות עם הכלל

פסוק זה, נכפל שוב לעיל (א, מז) והלויים למטה אבותם לא התפקדו בתוכם. וביאר ראש ישיבת מיר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל את ענין הכפילות כך:

הנה, בטעם הדבר שלא התפקדו בתוך בני ישראל, הביא רש"י את דברי המדרש רבה, שצפה הקב"ה כי עתידה להיות גזירה על הנמנים מבין עשרים שנה ומעלה שימותו במדבר, אמר: אל יהיו אלו בכלל. ועולה מדברי המדרש, כי אילו היו נמנים בכלל ישראל - אף הם היו מתים.

רבים שאלו על השואה האחרונה, איך נגזר דין חמור כל כך על הגה"ק רבי אלחנן וסרמן הי"ד, ועל עוד הרבה מגדולי ישראל, קדושי עליון. אכן התשובה לכך ברורה, היא כתובה כאן: הלויים לא חטאו בעגל, אך אף על פי כן, אם הם היו נמנים בתוך הכלל, הם היו מתים במדבר כמו כולם. כי על כן, זוהי הנהגת הקב"ה בעולמו, שמשגזרה גזרה על הכלל, היא חלה על כל מי שנמנה בתוך כלל זה, ואף היחידים כשלעצמם אינם ראויים לעונש זה, מכל מקום נענשים בעונש הכלל. לכך נצטוו משה למנותם מלכתחילה שלא בתוך בני ישראל, כדי שלא יענשו בכללם, כי כיון שניתנה רשות למחבל - שוב אינו מבחין.

למדנו מכאן על הצד הרע, שמי שלא נמצא בתוך הכלל אינו בגזרה עליהם, ועל אחת כמה וכמה מדה טובה המרובה ממידת פורענות, שראוי לאדם להיות בתוך הכלל בכדי לזכות

בברכת הכלל, ומי שנמשך ויוצא מהכלל - אינו זוכה איתם. ואמר מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל על כך, כי דבר זה ראינו בנס הצלת ישיבת מיר בשואה, אשר אלו שלא היו אתנו לאורך כל הדרך, ואפילו מי שפרש רק מעט בכדי לדרוש בשלום קרוביו - לא ניצולו בהצלת הישיבה. (מוסר חכמים).

"וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אֶהְרֵן וּמִשֶּׁה" (ג, א).

המלמד את בן חברו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו

ואלה תולדות אהרן ומשה - ואינו מזכיר אלא בני אהרן, ונקראו 'תולדות משה', לפי שלימדו תורה. מלמד שכל המלמד את בן חברו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. (רש"י).

להלן נביא קטעים מהתיאור על תחילת ייסודו של הדף היומי מתוך הספר "ניצוצי אור המאיר" (עמ' כח), אותו ייסד הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין שלא זכה לילדים גשמיים משלו, אך בזה זכה לרבי רבבות ילדים רוחניים לדורי דורות:

ג' אלול תרפ"ג. אולמו המקושט של התיאטרון הממלכתי בוינה זוהר באור יקרות. כאן כנסיה לשם שמים. על בימת הכנסיה הגדולה, ניצב גאון תמיר ומחשמל את האווירה, הוא ממריא שחק ונישא על כנפי רוח, עיניו מתיזות רשפים: "אם כל בית ישראל בכל אתר ואתר, ילמדו באותו יום אותו דף גמרא, כלום יש לנו ביטוי מוחשי יותר לאיחוד העילאי והנצחי שבין קודשא בריך הוא, אורייתא וישראל!?"

כה שואל רבי מאיר שפירא, ופורס את יריעת ה"דף היומי" בציוריות נפלאה, בתיאור כה מרתק, קולע, מלבב וחי:

מה נפלא הדבר! נוסע לו יהודי באניה ותחת בית שחיו מסכת ברכות, נוסע הוא שבועיים ימים מארץ ישראל לאמריקה. כל יום, עם דמדומי חמה, הריהו פותח את הגמרא ולומד את ה"דף". ובבואו לאמריקה הריהו נכנס לבית המדרש בניו-יורק, ומוצא להפתעתו עוד יהודים עוסקים באותו דף שבו הגה היום ומצטרף ללומדים בחדוה, מתפלפל עמהם והם משיבים לו, נמצא שם שמים מתאדר, מתגדל ומתקדש...

ויהודי מארצות הברית שעקר לברזיל שבדרום או ליפן שבאסיה, הריהו סר בראש ובראשונה לבית המדרש ומוצא את כולם עסוקים בדף שהוא עומד בו היום - וכי יש לנו איחוד לבבות גדול מזה?! ולא רק זאת, עד הנה נשארו מסכתות שלא למד אותן ציבור גדול והיו

כ"יתומים", שרק יחידי סגולה חמלו עליהם, כעת ה"דף" יתקן הכל. ועוד משהו: הנוער שלנו, העתיד של עמנו, הוא שמחוייב להתחיל במצווה זו!

רועם האולם הענקי של הכנסיה הגדולה מתשואות ומחיאות כפיים. ההצעה מתקבלת בהתרגשות נדירה, פה אחד. חודשה הברית המשולשת בין "קודשא בריך הוא, אורייתא וישראל" בטרם הופרה. היהדות החרדית של כל העולם מקבלת על עצמה ללמוד בכל יום דף אחד ידוע, החל ממסכת ברכות, בראש השנה תרפ"ד!

והחזון הנפלא הופך למציאות, בדיוק בראש השנה תרפ"ד. עוד היו רבים שהיססו, אולם כשהרבי מגור סח ברטט למקורביו אחרי תפלת מעריב של ראש השנה: "אני נכנס ללמוד את הדף היומי", עבר כעין זרם חשמל של התרגשות בקהל הרבבות שהסתופף בגור, והכל רצו לחפש מסכת ברכות...

רבי מאיר שפירא סיפר, כי אחרי אותו ראש השנה תרפ"ד קיבל מכתב מאחותו היחידה, שהתגוררה בכפר נידח ליד בוקובינה, ובו נאמר: "בליל ראש השנה חלמתי חלום. ראיתי אותך אחי היקר בשמים, מוקף המון צדיקים בעלי צורה ומזהירים כוזהר הרקיע, ואתה אחי עמדת בתווך ופניך זרחו כשמש בגבורתה, וכולם חייכו לעומתך והודו לך, ושמחו בך מאד מאד... הודיעני נא, אחי, פשר החלום ושבירו".

המוני בית ישראל די בכל אתר התחילו ללמוד באותו לילה את ה"דף היומי", בכל עיר ועיירה נוסדו חברות ושיעורים ללימוד ה"דף" בצוותא. התחילו לציין כתאריך את ה"דף" גם במסמכים ובעיתונות. שני יהודים שנפגשו - מצאו נושא משותף לשיחה, מסוגיות הדף של אותו יום, "מעניינא דיומא". רבי מאיר שפירא הפיץ רבבות טפסים של לוח ה"דף היומי", וזים יצירת אוסף חודשי של חידושי תורה על רקע ה"דף היומי". בירחון "יבנה" שיצא בלבוב, הופיע מוסף מיוחד למטרה זו, גם הירחון "אשכול" הקדיש את טוריו לכך. רבי ברוך גלברט מלודז' ערך מפתח לאמרות חז"ל לפי סדר מסכתות ה"דף היומי", לתועלת הלומדים, ורבי מאיר שפירא העניק לו הסכמה נלהבת: "ברוך טעמו וברוכה משנתו... תאורנה עיני לומדי ה"דף יומי" ויהי ה' אתו". האדמו"ר מראדזין זצ"ל תאב היה לרכוש מרבי מאיר את הזכות של יצירת ה"דף היומי" בעד כל הון דעלמא, אך הוא סירב.

הרעיון הופך לילד שעשועיו של רבי מאיר שפירא. רגיל הוא לספר: כשנצנץ במוחי רעיון ה"דף", רציתי להציעו בפני הכנסיה הגדולה רק למען הצעירים, לא חלמתי שהכנסיה

תקבל את ההחלטה גם בשביל זקני הדור. אולם כשהתחלתי להסביר את תועלת לימוד ה"דף היומי", כי לדעתי יש תועלת רבה אם בכל יום נלמד דף גמרא אחד על ידי רבבות יהודים ועולה השמיימה, או אז באה ההפתעה המרעישת והכל הסכימו פה אחד, שזה טוב בשביל כל יהודי מישראל! והוא הוסיף: אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים!

תמצית של השקפת עולם גלומה ברעיון - היה אומר מדי דברו על ה"דף היומי". התפילה בישראל היתה תמיד חובת גברא פרטית, ובכל זאת בא האר"י ז"ל ולימד אותנו: כשאתה מתפלל, אמור: "לשם יחוד קב"ה... בשם כל ישראל", תתאחד עם הכלל. אם עד עכשיו למד כל יחיד דף גמרא אחר, האחד ברכות והשני בכורות, הנה אם כולם ילמדו דף משותף, הרי לנו הצירוף של כלל ישראל. אם קוב"ה ואורייתא וישראל כולהו חד, קודשא בריך הוא, אורייתא וישראל במסכת אחת, בדף אחד וביום אחד - לא כל שכן!

ולפי מספר הדפים - מספר הימים, יום יום והדף שלו. אל תפגר ואל תדלג, כי אם איבדת דף - איבדת יום, יום שאבד נגז, ושוב לא ישוב.

בראש השנה לאילנות תרצ"א, נחוג סיום הש"ס העולמי ברוב פאר, בכל קצוי תבל. בהיכל ישיבת חכמי לובלין פצחה המקהלה בשירה אדירה: "הדרן עלך כל הש"ס", והרב נשא משא מרתק, ובסוף קרא: "הדרן עלך פרק תינוקות וסליקא מסכת נדה. רבנו של עולם - כששבים אליך תינוקות של בית רבן ובני תשחורת, תסתלק נא מסכת נדה ושיקוצים, גירוש וחרמים מעל בית ישראל!" את ה"קדיש דרבנן" אמר ליד ארון הקודש הפתוח, כשהוא טובל בים של דמעות, גילה ותוגה, כאילו ניבא שזה לו הסיום הראשון והאחרון. ע"כ.

"וְאֵנִי הִנֵּה לִקְחָתִי אֶת הָעָלִים מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ג, יב).

הלויים זכו בזכות לאה

כתב רבנו אפרים: בעת לידת לוי, התפללה לאה אמנו שהקב"ה יקח אותו לחלק השם יתברך ויקרבהו אליו. וכמאמרה (בראשית נט, לד): "הפעם ילוה אישי אלי". כי בקשה שהקב"ה הנקרא "אישי", כמו שנאמר (הושע ב, יח): "תקרא לי אישי" - יתלוה לכלל ישראל ע"י הבן הנולד לה, ולכן נקרא בשם "לוי", ודו"ק.

וכשחטאו הבכורות, נתקיימה תפילת לאה ונבחר שבט לוי. ורמזו דבר זה במקרא קודש שלפנינו: לקחתי את הלויים, ראשי תיבות לאה, כי היה זה בזכות תפילת לאה ודו"ק.

והנה, ילוח אישי אלי - סופי תיבות: יי"ה, והוא שם משמות של ע"ב, כי ביקשה מדת רחמים שיהיה הקב"ה נוטלו לחלקו ולברך בשמו. 'אישי' - זה הקב"ה, שנאמר (הושע ב, יח): תקראי לי אישי - סופי תיבות: יי"י, והוא שם של: יברכך, יאר, ישא. ע"כ.

"וַיִּפְקֹד אֶתְּמָשָׁה עַל פִּי ה' " (ג, טז).

במנין ע"פ ה' - אין עין הרע

אמר משה: היאך אני נכנס וכו', ובת קול יוצאת מהאהל ואומרת: כך וכך תינוקות יש באהל, לכך נאמר: על פי ה'. יובן לפי מה שאמר מהרי"א סדר כי תשא, שכאשר המנין הוא על פי ה', אין משום עין הרע. וכוונת משה באומרו היאך אני נכנס, לא היה זה על הטורח והכבוד, כי לגבי גזירתו יתברך שיעשה כן - מלתא זוטרתא היא לגבי משה. אבל כוונתו שחשש היאך אני יכול להכנס כי יש בזה משום עין הרע, ובפרט ביונקי שדים וגמולי חלב העלולים יותר לעין הרע כנודע. ועל זה השיב לו הקב"ה תשובה ניצחת, כי לא אתה הוא המונה כי אם על פי ה'. (מוסר חכמים).

"וְהַחֲנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קִדְּמָה" (ג, לח).

אין פותחים פתחי בית הכנסת אלא למזרח

למדנו שפתח ההיכל במזרח. ומכאן אמרו, אין פותחים פתחי בית הכנסת אלא למזרח, שכן מצינו בהיכל שפתוח למזרח. (מדרש הביאור).

"וְבֵא אֶהְרֶן וּבָנָיו בְּנִסְעֵי הַמִּחֲנֶה" (ד, ה).

רמזי הארון

זה הוא שאמר הכתוב (תהלים כד, י): מי הוא זה מלך הכבוד, ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה. הכבוד - זה הארון, מלך הכבוד - זה הקב"ה, הוא מלך הכבוד, שהוא חולק כבוד לעושי רצונו.

אמר רבי חייא כל הכלים עור תחש מלמעלה ותכלת מלמטה, אבל הארון עור תחש מלמטה ותכלת מלמעלה. אמר רבי יודן, העליונים והתחתונים אינן מתקיימים אלא בזכות התורה הנתונה בארון. ולמה תכלת? משום רבי מאיר אמרו, תכלת דומה לים, והים דומה לרקיע, ורקיע לקשת, והקשת לענן, והענן לכסא, והכסא לכבוד. שנאמר (יחזקאל א, כח): כמראה הקשת אשר יהיה בענן. ומכבודו חלק לעושי רצונו, זו מצות התכלת, לכך נאמר: הוא מלך הכבוד סלה. (מוסר חכמים).

"וְשָׂמוּ אֶת בְּדִיו" (ד, ח).

כוונת הכתוב לסידור הבדים בטבעות

כתב הרדב"ז (ח"ו, סי' ב"א קצ): שאלת ממני על פסוק 'ושמו את בדיו' האמור בארון בפרשת במדבר סיני, והרי הבדים בארון היו, והמסירם ממנו לוקה, דכתיב (שמות כה, טו): לא יסורו ממנו?

לפיכך הנכון אצלי, שאין המסיר לוקה עד שיסיר אותו מן הטבעות לגמרי. אבל לפעמים היו נשמטים לצד זה או לצד זה, אף על פי שלא היו יוצאים מן הטבעות. ובשעה שהיו צריכים לשאת את הארון, היו צריכים להביא את הבדים לאמצע כדרך כל נושאי משא. ולתיקון הזה קורא הכתוב 'שימה', כלומר תיקנו את בדיו אם היו צריכים כדי לשאת אותו. שוב ראיתי שכתב הרמב"ן ז"ל כמו שכתבתי. וירמוז כאן על נדיבי העם התומכים בתורה שידעו שהם תמיד מחוברים לארון התורה, ולעולם לא יסורו ממנו.

"וְיָאֵת כָּל כְּלֵי שִׁמְנָה" (ד, ט).

המשנה משרתת לשכינה

פירש רבנו שמשון (עי' כסא דוד להגחיד"א דרוש ח לשבת כלה ד"ה וזה רמזתי), "כלי" גימטריא ששים, "שמנה" אותיות משנה. רמז לששים מסכתות אשר ישרתו לה לשכינה, ליחודה עם דודה בהם. ובזכות המשניות מתקרבת הגאולה, כמו שאמרו רז"ל (בבא בתרא ח.). על הכתוב (הושע ח, י): גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם, והוא ברחמיו נדחי ישראל יקבץ, אמן.

"וְאַחֲרֵי כֵן יָבֹאוּ בְנֵי קֹהֵת לְשֵׂאת וְלֹא יִגְעוּ אֶל הַקֹּדֶשׁ" (ד, טו).

התורה נושאת את נושאייה

ובזמננו הישיבות הקדושות הן בבחינת הארון, ונושאייה המה ראשי הישיבות ומנהליהן הנושאים בעול החזקתה, כך הובא משמו של רבנו חיים מוולוז'ין. ללמדך, כי גם אם המצב החומרי קשה, ולכאורה החזקת הישיבה כבדה מנשוא, סוף דבר שישא הארון את נושאייו, והישיבה היא תחזיק את נושאייה. (מוסר חכמים).

מעשה נורא מרבי מרדכי יפה

על כוחו המופלא של רבי מרדכי יפה בעל הלבושים זצוקלה"ה, מובא מעשה נורא (חמדת צבי, שפתי צדיקים וישלח עמ' קמה): בשנת שמ"ט שימש רבי מרדכי כאב"ד בהורודנא (גרודנא),

ביד רמה הנהיג הרב את בני עירו, שסרו דרך קבע למוצא פיו. בין היתר, נרתמו בני הורודנא לבניית בית הכנסת הגדול של רבם, בית הכנסת שבמשך שנים רבות אחר פטירתו, עד שנות האימה הנוראות, נהגו על פי דעתו ומנהגיו.

אחת מהנהגותיו של רבי מרדכי היתה בשבת קודש, קול תפלתו הערב עלה ובקע בין בתי היהודים, כשרגעי הזמירות היו המרגשים ביותר, בקול מרטיט זימר אב"ד דהורודנא אל אלוהיו, בעוד קדושת השבת מאירה על כל סביבותיו. אולם הכל היו מודים כי שירת הפזמון 'מה יפית' - היתה הנעלה מכולם. אורח כי בא לעיר, נאסף יחד עם כל השאר, והאזין לקול הארי ולהתלהבות הנוראה שאחזה בו עת שר את הפיוט הלו.

גם פריצי היהודים ידעו על שירת הרב, אך איש מהם לא הצטרף למאזינים, והם בבורותם אף נהגו לזלזל בו, עד לאותה שבת נוראה שלא פגה מזכרונם. שעת מנחה גדולה, רבי מרדכי פוסע לבדו לעבר בית הכנסת הגדול, לפני שאר המתפללים, תפוס כולו בשרעפיו, והנה אל מולו קבוצת הוללים, פניהם זורחות, ראש החבורה רואה את הרב, ובמוחו מנצנץ רעיון משעשע, הוא פונה לידידיו השתויים קמעה בשאלה: אולי נשמע קצת 'מה יפית'?! החבורה העליזה פורצת בצחוק, ומיד נגשים אל הרב, אוחזים בשתי ידיו ומוליכים אותו אחר כבוד אל ביתו של אחד מהם, איש עשיר, שבטרקלינו נאספו ידידים רבים עולצים ומאושרים, הם נהנים לקראת ההצגה שתערך מיד, שולחן ערוך מטעמים ויין-שרף לרוב. רבי מרדכי בידם, והם מושיבים אותו על כיסא מפואר בראש השלחן, ואז פונים אליו שישיר להם 'מה יפית' לשמח את לבם.

רבי מרדכי הרים את ידו, הס הושלך, והגאון מביט סביבו ורואה שאין דרך להימלט, או אז הוא פונה ליושבים ואומר להם: אני אשיר לכם ואזמר בקול, אך תנאי אחד יש לי, והוא שכולכם כאחד תרקדו במעגל סביבי על פי קצב הניגון, כל היושבים קמו ממקומם והסתדרו במעגל, יד דבקה לחברתה, והחל ריקוד איטי, כשרב העיירה פוצח בקולו הערב בפזמון המפורסם. המחול התנהל בעצלתיים, דקה ועוד דקה ועוד שתיים, ואז החל הגאון אט אט להתלהב יותר ויותר, וככל שהוא התלהב, הרגישו בני החבורה כי כאילו מעצמם ריקודם גובר, וכשהחל רבי מרדכי לספוק בכפיו מרוב התלהבות, קרה לפתע דבר מדהים, עם כל ספיקת כף הוקפצו הרוקדים באויר וצנחו מטה להמשך הריקוד, תחלה היה נראה זה כפרץ של שמחה, אך במהירות הבינו כי לא הם השולטים בקפיצות, אלא מחיאות כפיו של הרב. וככל שהתלהבות אצל האב"ד גוברת, גובה הקפיצה גם הוא עולה.

שוב ושוב מצאו עצמם בני החבורה נחבלים בתקרה, משם לארץ וחוזר חלילה, איש לא היה יכול לעצור את גופו מלקפוץ, אף אחד מהם גם לא היה מסוגל למנוע את החבטות הקשות על כל הנלוו אליהם, שעתיים שלמות ישב רבי מרדכי ושורר בהתלהבות, לאיש מכת הלצים לא נותרה יד או רגל שלימה, פניהם דומים היו לקלף ישן שירוקת עלתה בו, וכל הבית נתמלא סחי וקיא, הם הרגישו כי בעוד רגע כבר תפרח נשמתם.

תם הניגון, כולם שוכבים דוויים וכואבים בלי רוח בהם, הגאון קם מכסאו, פונה אל כל הנמצאים ואומר להם: חן חן לכם רבותי המכובדים על כי עשיתם רצוני, שכן המחולות תאמו באופן מופלא את הניגון והפזמון, ואם תרצו ותעשו פעם נוספת סעודה, אזמר לכם בהתלהבות עצומה עוד יותר... ולא יגעו אל הקודש!

"וּפְקַדְתָּ אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן שֹׁמֵן הַמָּאוֹר וְקִטְרֶת הַסַּמִּים וּמִנְחַת הַתָּמִיד" (ד, טז).

אין גאווה לפני האלוקים

במדבר (במדבר רבה, במדבר פ"ד ס"כ) איתא: אמר רבי יהושע בן לוי, אלעזר היה נשיא על הנשיאים, ראה שררה שהיתה בידו, ואתה סבור מפני שהיה אדם גדול היה נותן לאחרים שיטענו? לאו, אלא הוא עצמו היה טוען.

אמרו רבותינו: כך היה טוען, שמן המאור בימינו וקטורת הסמים בשמאלו, ומנחת התמיד תלויה בזרועו. ומדוע השפיל עצמו כל כך נשיא נשיאי הלוי? והרי אדם במעמדו יכול היה להטיל עבודותיו על אחרים! עונה על כך המדרש: להודיעך שאין גאווה לפני האלוקים.

אמר אליהו: כל המרבה כבוד שמים וממעט כבוד עצמו, כבוד שמים מתרבה וכבודו מתרבה, וכל הממעט כבוד שמים ומרבה כבוד עצמו, כבוד שמים במקומו וכבודו מתמעט. ע"כ דברי המדרש.

"וּפְקַדְתָּ אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן שֹׁמֵן הַמָּאוֹר וְקִטְרֶת הַסַּמִּים וּמִנְחַת הַתָּמִיד" (ד, טז).

וקוי ה' יחליפו כח

ברמב"ן הביא את דברי הירושלמי (שבת פ"י ה"ג) המובא בדברי רש"י (שבת צב. ד"ה שכן) שאלעזר נשא משא כבד מאד, שהרי הקטורת היא שס"ה מנה, ושמן למאור לשנה שלמה הוא קפ"ג לוגין, ומנחת התמיד לא ידענו לכמה ימים ישא ממנה. אבל היה אלעזר חזק ואמין כיעקב אבינו, וכן משה רבנו ואהרן אחיו, וקוי ה' יחליפו כח.

ביאור דבריו, שאף כי התורה מתשת כח האדם, ובוודאי רועי ישראל נחלשו מעסק התורה, אלא שקוי ה' יחליפו כח, וברצונם העז לעשות רצון קונם, זוכים לכוחות מחודשים עד שאינם חשים בקושי או בחולשה.

וב'כלי חמדה' תמה על דברי הרמב"ן, שהרי משאו של אלעזר היה גדול פי שבע מקפ"ג לוגין, כי לכל נר נתנו חצי לוג ליום ובשנה קפ"ג לכל נר, ולשבעת הנרות היו צריכים פי שבע משיעור קפ"ג לוגין.

ונראה לפרש, שאלעזר לא נשא את משא כל הנרות, שהרי כלל לא צווה לשאת את השמן, שנאמר: ופקודת אלעזר, כלומר, שהוא היה ממונה לדבר מצוה ולא למשאה, אלא שמחביבות יתרה ביקש לשאת את השמן בעצמו, ונטל שמן בשיעור קפ"ג לוגין, שהוא שמן של נר אחד, ובחר לשאת את שמנו של הנר המערבי דוקא, כי נעשו בו נסים והספיק השמן שבו לכל היממה, ואלו שאר המשא מסר לאחרים. ולימוד הוא לנו, להשתדל במצוה ולחבבה גם אם מכבידה עלינו, כי זכות הוא לאדם לשאת את עול המקדש. (מוסר חכמים).

"וְזֹאת עֲשׂוּ לָהֶם וְחִיו וְלֹא יָמָתוּ בַּגָּשְׁתָּם אֶת קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים אַחֲרָי וּבָנִי יָבֹאוּ וְשָׁמֹו אֹתָם אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְאֵל מִשְׁאוֹ" (ד, יט).

וחיו את בניהם לעבודת ה'

כתב בעל הטורים: ב' במסורה, "וחיו ולא ימותו", "וחיו את בניהם" (זכריה י, ט). יובן על פי מה שכתבו רז"ל שהקללה שיהיו בניו יתומים (תהלים קט, טו) היא, שמכיון שאין להם אב - על הרוב יוצאים לתרבות רעה, כי אין מי שידריך אותם לעבודת ה'. ועל זה רמז הכתוב, כי מרובה מדה טובה 'וחיו ולא ימותו' שיאריכו ימים ושנים, ועל ידי זה 'וחיו את בניהם' לעבודת ה' ולתורה הנותנת חיים לעושיה.

וחיו ולא ימותו

לפני כשמונים שנה, בכולל גליציה שבירושלים צלצל הטלפון, והממונה על הכולל שהיה בעל מעמד רם, כמעט "הכל יכול" - הרים את הטלפון. על הקו היה המפקד הטורקי של המחנה הצבאי באזור ירושלים, שביקש להיפגש עם הממונה על הכולל. רבי פנחס הממונה לבש את מעילו, והלך אל המפקד לראות מה בקשתו.

בשובו, היה רבי פנחס נרגש ומבולבל. מה רצה המפקד? שאל המזכיר הנמרץ רבי שמואל אהרן שזורי, שהיה מוכר להרבה מבני ירושלים. צליל של כעס עלה בדברי הממונה כאשר השיב, כי הממונה הטורקי ביקש ממנו רשימת כל בני משפחתו. ישב רבי פנחס וערך את הרשימה של בני המשפחה שהיו עשרים ושמונה איש, והעביר אותו לממונה הטורקי.

בראש חדש ניסן צלצל שוב הטלפון, הרים רבי פנחס את הטלפון ופניו החורו באחת. מה קרה? שאל המזכיר. רבי פנחס היה מבוהל, - המפקד העליון של הצבא הטורקי קרא לי לבוא אליו בדחיפות בפקודה. המזכיר נלווה לרבי פנחס, ויחד צעדו לבית המושל בשער שכם. המתין המזכיר בחוץ, ולאחר כמה דקות יצא רבי פנחס וקולו נשק בדברו: היית מעלה על דעתך, כי ניתנה לי פקודת גירוש מהארץ, ג'אמל פאשה בכבודו ובעצמו כתב כי בני משפחת 'הממונה' חייבים לעזוב את הארץ בתוך ארבעה עשר יום, עד לערב פסח, ולנסוע לאסקיהיר אשר בטורקיה.

למה ומדוע? איש לא ידע. אבל השלטון הטורקי ידע גם ידע כי לרבי פנחס יש בן בהולנד, ובכדי לעודד את משפחתו כתב להם כי בקרוב מתמוטט השלטון הטורקי והאנגלים ייכנסו במקומם, מכתב זה נפל בידי הטורקים, אשר האשימו את משפחת פנחס בריגול לטובת האויב.

פעילות רבה וענפה עשו רבי פנחס ומשפחתו בכדי לדחות את הגירוש, ואפילו הקונסול האוסטרי בירושלים שהיה בעל מעמד גבוה במיוחד, התערב ללא הועיל.

המזכיר, רבי שמואל אהרן, שם פעמיו לרבי מלעלוב וסיפר לו כל המעשה. הוא היה בטוח כי הרבי יבטל את הענין במחי יד, אך להפתעתו הגיב הרבי אחרת. רעד תקף את הרבי הקדוש כאשר נודע לו על פקודת הגירוש, הוא התעניין בגוף המעשה, אך לא אמר יותר מאומה.

בינתיים הידיעה עשתה לה כנפיים ברחבי ירושלים והעיר היתה כמרקחה, מאיגרא רמה לכירא עמיקתא, נחרדו הכל כשנודעה פקודת הגירוש האכזרית, שהגיעה בימי ערב הפסח הלחוצים.

בערב פסח עם אור הבוקר, הקיפה פלוגת ז'נדרמים טורקיים חמושים את ביתו של רבי פנחס, בני המשפחה הוצאו מהבית בזה אחר זה, החיילים עמדו כשרשימה מסודרת בידם וקוראים שם אחר שם. הצרחות והיללות פילחו את הרחוב ואת לב הצופים, בני המשפחה הועלו על העגלות, כאשר רק צרורות ספורים הורשו לקחת אתם. רבי פנחס הועלה עם כל

צאצאיו על הרכבת בצהרי היום, ואת ליל הסדר הוא כבר עשה עם בני משפחתו על הרכבת. מן הרכבת הועברו לספינה, ואחר כמה שבועות הגיעו לאסקיזהיר הנדחת, שוכנו בבקתות רעועות בתוך אזור פראי שנדמה כי רגל אדם לא עברה שם.

לאחר כמה שבועות החלו מגיעות גלויות מאסקיזהיר הרחוקה, גלויות שנכתבו בדמעות, רבי פנחס ובני משפחתו ביכו את מר גורלם וסיפרו על חרפת רעב, על חיים קשים מנשוא, תנאי מזג אויר בלתי נסבלים. רבי שמואל אהרן נטל את הגלויות, עלה עמם לבית הרבי מלעלוב, והראה לו את אשר נכתב בדם ודמעות. הרבי רבי דוד'ל קורא, ולבו הרחום מיצר בצערן של ישראל, עיניו דומעות, אבל שוב הוא מושך בכתפיו כמשלים עם הגזירה.

פעם אחת, כבר פקעה סבלנותו של רבי שמואל אהרן, היה זה כאשר הגיעה גלויה אחת שזעקת הצלה עלתה ממנה, הוא הלך לרבי ושאל: על מה ולמה הגזירה הנוראה הזו? הרבי הביט בו במבט חמור סבר, חשב וחשב עד שלבסוף אמר: כעת יכול אני לגלות לך, זוכר אתה את הנפטר הגליצאי? שאל הרבי. באותו רגע קפץ רבי שמואל כנשוך נחש: בודאי שאני זוכר, איך אשכח!?

שנה אחת לפני כן, נפטר בירושלים העתיקה יהודי גלמוד, עני ואביון, ממוצא גליצאי היה, אלא שלא נתברך במזל, וכך הוא נפטר בעירום ובחוסר כל, לאחר מותו, לא היה מי שישלם לחברא קדישא את הוצאות הטהרה והקבורה, מנהג ירושלים הוא, שלא להלין את המת אפילו לילה אחד, ואילו על הנפטר דנו, עברו בלית ברירה יומיים ושלשה, ולא היו לו קוברים. החברא קדישא דרשה את התשלום, שכן גם היא לא יכלה לעמוד בהוצאות הללו.

הלכו השכנים אל הנהלת כולל גליציה וטענה בפיהם: הנפטר שייך לכם, ומשכך עליכם מוטל לקבור אותו. אולם לעומתם טענו אנשי הנהלת הכולל, כי ההוצאות גדולות מדי, ואם לא יהיה מי שישתתף עמם, לא יוכלו לשאת לבד במעמסה.

הרבי מלעלוב השתייך לאנשי כולל פולין, אך מכיון ששמע על המת המתנוול בביתו, לא יכול היה להבליג על החרפה, ועלה לביתו של הממונה מיועדנו רבי פנחס, והתחנן עבור המת באומרו: כיצד אפשר לתת לנפטר הגלמוד לשכב כך ללא קבורה ולהבאיש בביתו, רק בגלל ענייני ממון? אנא עשו חסד וקברו אותו ללא תמורה. רבי שמואל אהרן נלוח אל הרבי מלעלוב לביתו של הממונה, ושמע באוזניו את התשובה החמורה: אל תתערבו בעניינינו, זה ענין פנימי שלנו, הרי לכם כי פלוני ופלוני שהתערבו בעניינים פנימיים שלנו כבר נזרקו מירושלים. תשובה

זו גדושה היתה בחוצפה וגסות רוח. עתה נתחוויר לרבי שמואל אהרן, מדוע נתקף הרבי רעדה כאשר בא לספר לו על צו הגירוש, חלחלה אחזה אותו כאשר הבין כי הממונה שילם מחיר יקר על זלזולו בצדיק, ונענש בגירוש מדה כנגד מדה.

בני כולל גליציה השקיעו מאמצים כבירים והרבו בשתדלנות, סוף דבר הצליחו להמתיק במקצת את עונשה של המשפחה, אשר הורשתה לעזוב את ארץ הגזירה אסקישהיר ולעבור לוינה. שבור ורצוץ הגיע הממונה לשעבר רבי פנחס לאוסטריה, ולאחר זמן קצר נפטר בוניה כשהוא עני ואביון. משהגיעו אנשי החברה קדישא לטפל בו, לא היה לבני המשפחה כסף אפילו בעבור תכריכים. רבי פנחס נקבר בוניה בקבר זמני, כשהוא כרוך בבגדי שק במקום תכריכים, בדיוק כפי שנקבר לבסוף הנפטר הגליצאי הגלמוד בירושלים שנה לפני כן. לאחר שנה הועלה ארונו של הממונה ארצה, והובא למנוחת עולמים בירושלים על ידי כל בני משפחתו ששבו ארצה. היה זה לאחר שכבשו הבריטים את הארץ, ותיכף ומיד ביטלו את גזירת הגירוש נגד משפחת הממונה, שהרי מדת הדין לא חלה עליהם. (מוסר חכמים).

"וְלֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת פְּבַלְעַת אֶת הַקֹּדֶשׁ וּמָתוּ" (ד, כ).

סודם של הגוונים בבגדי השרד

גם בבגדי השרד שבהם מכסים את הכלים יש ענין גדול בגוונים שלהם, כי יש מהם תכלת ויש מתולעת שני, וישנם בגדי ארגמן שהוא אדום מכולם, והם רומזים לאישים העליונים ולמרכבה. ובהיות הכל נעשים כדן וכמצוה ובכסוייהן, היתה השכינה שורה בכלים, והיתה נותנת זיו וסדר בכלים. וקדושי ישראל היו מכירים שהשכינה שוכנת בין הכרובים, כמו שהנשמה נותנת הדר וזיו בגוף, ובהסתלקה עושה רושם. וזה נרמז בפסוק: ולא יבואו לראות כבלע את הקדש ומתו.

וכתבו ז"ל, כי בארון היו שלשה כסויין, כנגד הנבואה שהיתה שלש מדרגות - רוח הקדש, ואספקלריה שאינה מאירה, ואספקלריא מאירה. וכן היו לשלחן שלשה כיסויים, כנגד המלכות שיש בה שלש מעלות - שופטים, מלכי ישראל, ומלכי יהודה שהיתה להם ישיבה בעזרה, לבד ממלכות בית דוד. וכן למנורה שני כסויים כנגד תורה שבכתב ושבעל פה, ולמזבח הקטורת שני כסויים כנגד כהן גדול וכהן הדיוט, וכן למזבח הנחושת בחוץ שני כסויים כנגד ישראל שיש בהם שתי מעלות - יראי ה' ובית ישראל בעלי מלאכה, שהם צריכים אלו לאלו. **הנה** בארנו, כי הדגלים והכלים המקודשים וכסוייהן - הכל הוא כדוגמת המרכבה. (מוסר חכמים).

"וְלֹא יָבֹאוּ לְרֹאוֹת כְּבֻלַּע אֶת הַקֹּדֶשׁ וּמָתוּ" (ד, כ).

סכנת ראיית הארון

זו שעת הכנסת כלים לנרתיק שלהם, שלא יזונו עיניהן מהן. ולפיכך כשהיו בני קהת קובעין את הארון, היו שני כהנים נושאים את הפרכת לפני הארון, ואחר כך נותנין עליו כסוי עור תחש שלא ייראה בארון כלום, שנאמר: ולא יבואו לראות כבלע את הקדש ומתו.

מה הוא כבלע? אמר רבי לוי: אם רואים בארון כבלע הזה שהוא נופל בעין - מיד היו מתים. תדע לך שבשעה ששבו פלשתים את הארון וביקשו להחזירו, הביאו את הפרות וקשרו אותם כמנהג העולם אחוריהן לארון, ידעו הפרות מה היה נתון עליהן, ועיקמו את פניהם כלפי הארון והיו מנהיגים אותו לפניהם, שנאמר (שמואל א' ו, יב): וישרנה הפרות, ופתחו פיהן ואמרו שירה. ומה שירה אמרו? יש אומרים (ישעיהו יב, ד): הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו הזכירו כי נשגב שמו. ויש אומרים (במדבר י, לה): ויהי בנסוע הארון.

כיון שהגיעו לבית שמש, היו רואים את העגלה ואת הפרות וישמחו לראות, כיון שנשבה הרוח ונתגלה הארון - הרג בהם, שנאמר (שמואל א' ו, יט): ויך בעם.

אמר רב קטינא: בשעה שהיו ישראל עולים לרגל, היו מגוללין להם הפרוכת, ומראין להם את הכרובים שהיו מעורין זה בזה, ואומרין להם: ראו חיבתכם לפני המקום כחיבת זכר עם נקבה.

דרוש א' ענין מתן תורה

הטעם שניתנה תורה בחודש סיון

בחודש סיון שמזלו תאומים - שע"י קבלת התורה נקראו בנ"י 'יונתי תמתי' - תאומתי, וכביכול נעשו תאומים לקב"ה - קוב"ה וישראל ואורייתא חד הוא (זוה"ק ח"ג עג.), ומכח זה יש בחי' עמו אנכי בצרה (עי' ש"ר פ' ה, ב).

ולרמז לאומות העולם שיכולים הם להזדווג לישראל ע"י שיתגירו ויקבלו התורה.

עוד שמזל תאומים - היינו אדם, שיש בו היכולת והכח לרקוד ולספוק כפיו משמחה של קבלת התורה (א"ה).

מזל תאומים מסמל על אחדות שהיא תנאי לתורה כתאומים שהיו מאוחדים ביצירתם (כל"י).

וכנגד יעקב שהוא תאום [והוא עמוד התורה].

והתורה בסוד תאומים תורה שבכתב ותורה שבעל פה (מ"ל).

וכנגד ב' הלוחות שהם כתאומים (הרוקח סי' רצ"ו).

מדוע נתעכב נתינת התורה עד אותו זמן

ומה שנתעכב נתינתה ולא ניתנה לאברהם יצחק ויעקב אבותינו הקד', משום שאינה ראויה לינתן ליחידים אלא לס' ריבוא [ס' ריבוא אותיות יש בתורה, וכנגדם יש ס' ריבוא נשמות בנ"י, ולכל אחד יש לו אות בתורה (עי' חסד לאברהם מעיין ב נהר יח)]. והטעם שלא ברא ה' את עם ישראל בתחילה אלא נתעכב עד אותו הזמן, הוא דכמו שבריאת אדם הראשון היתה אחר כל בריאת העולם כמו"כ נבראו תחילה כל אומות העולם ואח"כ עם ישראל - כל דבר חשוב ראוי ליברא בסוף, שבו הושלם הכל (מ"ל).

הטעם שניתנה התורה במדבר

מקום נתינת התורה - לא בארץ ישראל, כדי שלא יהא פתחון לאומות העולם לומר הרי לא נתנה לנו (מכילתא).

ועוד שבא"י היה זה רץ לכרמו וזה לשדהו והיתה התורה בטלה לכן ניתנה במדבר כדי שכולם יהיו פנויים ובטלים (פ"ר, ועי' טור או"ח סי' ר"צ).

ושלא תהא קנאה בן השבטים לומר בחלקי נתנה (א"ה)

ללמד תורה בחנם לכל (המפרש שם).

ומתנהג בענווה (ר"ן שם) זוכה לד"ת ונפשי כעפר לכל תהיה - פתח לבי בתורתך.

ומה המדבר אין לו סוף כך ד"ת אין להם סוף ואין לשכרה סוף. (שם).

כשם שמדבר לא נורע ולא נעבד כך הלומד תורה פורקין ממנו עול דרך ארץ.

טעם לשמות של המדבר

המדבר נקראו שמותיו בשם "מדבר סיני" ע"ש הר סיני שבו.

"מדבר צין" - שנצטוו ישראל עליו.

"מדבר קדש" - שנתקדשו ישראל עליו.

"מדבר קדמות" - שנתנה קדומה [התורה שקדמה לעולם] עליו.

"מדבר פארן" - שפרו ורבו עליה ישראל שכל אחד התעברה אשתו זכר במצות שובו לכם לאהליכם.

הטעם שניתנה תורה על הר סיני

על הר סיני - המכוון כנגד הר סיני של מעלה (כסא דוד לחיד"א דרוש ו' לשבת כלה).

ניתנה התורה על הר הנמוך [ולא במישור אלא במעט גובה - כי תלמיד חכם צריך שיהא לו שמינית שבשמינית שבגאווה, (עי' בהגר"א וישלח עה"פ קטנתי ועי' ענף עץ אבות ד, ד) על מאד מאד הוי שפל רוח] ולא ניתנה התורה על הר גבוה דגאווה (גובה) מום היא [סיני גמט' ענוה עם הכולל] (מ"ל).

והתחילו ההרים תבור מאלים, וכרמל מאספמיא (ב"ר ויחי) [הר חרמון והר שריון (מע"ה)] רצים ומתחרים זה עם זה ובאו למדבר סיני כדי שעליהם תינתן התורה, והר סיני השפיל

את עצמו (שם).

וכיון שבאו במרוצה ונתגאו ורבו לא ניתנה עליהם התורה.

ועוד שדרכם של הגויים לבנות העבודה זרה שלהם על ההרים הרמים אך על הר סיני מפני נמיכותו לא עבדו עליו ע"ז כלל (מ"ל).

ומפני שרצו שתינתן התורה עליהם זכו שלסוף נקבעו ההרים בארץ ישראל ונתקדש שמו יתברך עליהם, בהר תבור - מלחמת סיסרא, בכרמל - עם אליהו הנביא ונביאי הבעל.

ונאמר 'מה נאוו על ההרים רגלי מבשר' שעתיד הקב"ה להוריד ירושלים בנויה מן השמים ולהעמידה על ארבעה ראשי הרים, על סיני ועל תבור ועל חרמון ועל כרמל, והיא עומדת על ראשי ההרים ומבשרת לישראל קץ הגאולה (פסידר"כ).

הר המוריה נתחבר להר סיני

הר המוריה נתלש כחלה מן העסה ממקום שנעקד יצחק אבינו ע"ה, [ונתחבר להר סיני], אמר הקב"ה הואיל ויצחק אביהם נעקד עליו נאה לבניו לקבל עליו את התורה (מ' תהילים [בובר] סח).

סביבות הר סיני

למרגלות ההר היה נחל שירד מן ההר (עי' דברים ט, כא. ובס' חסידים תתשמט), ובחלקו העליון היה יבש (ר' אפרים). סביב ההר היו עשבים ולכן נאמר 'הצאן והבקר אל ירעו' (לבוש ס' תצ"ד) וי"א שבהר עצמו היה מראה ירוק (סידור היעב"ץ) ומלא בעשבים, ש'בָּשֶׁן' הוא מקום מרעה (דבקנו במצוותיך ע"פ מפרשי תהילים סח, טז) וי"א שהיה מקום צמיחת שיח הסנה (רמב"ן א, ו).

היו ס' ריבוא זקנים, ס' ריבוא נערים, ס' ריבוא נשים

וכשירד משה רבנו קרא לזקנים ואמר להם דברי ה' והם אמרו לכל העם (א"ע יט, ג), וכששמעו בניי שהיו ס' ריבוא זקנים, ס' ריבוא נערים, ס' ריבוא נשים (מ"ל), לא אמרו מה כתוב בה אלא קבלו עליהם עול מלכותו (ש"ר), וענו כולם בקול אחד, ולא שענו בחנופה, ולא שקבלו זה מזה, אלא השווו כולם לב אחד ואמרו כל אשר דיבר ה' נעשה (מכילתא)

כמה טעמים מדוע נאמרו הדיברות בלשון יחיד

נאמרו הדברות בלשון יחיד מכיון שמיום שישאל נמצאים בעולם לא היו נמצאים לפני הקב"ה בלב אחד וברצון אחד כמו ביום מתן תורה.

ביון שפסקה זוהמתן ועי"ז נסתלקה שנאת חנם מבניהם והיו כולם כאיש אחד בלב אחד, דהרי כל אחד מישראל יש לו אות בתורה והתורה כולה שמותיו של ה' וכשנמצאים באחדות הרי שם ה' אחד (מתוך מד' שם בשם הרמ"ק ומפרשים).

ליתן פתחון פה למשה רבנו ללמד סגוריא על בני"י במעשה העגל שכביכול ציווה רק לו (רש"י) שהוא שקול כס' ריבוא.

ללמד שצריך לומר כל אחד בשבילי נתנו עשרת הדברות ואני חייב לקיימן ולא יאמר דיה לתורה שתתקיים ביד אחרים (פס"ז).

וחייב אדם לעסוק בהם ואפי' ביחידות ולא יאמר שלא ניתנה אלא לרבים.

ולזהויר שכל יחיד יענש על המצות, שלא יחשבו כי אחר הרוב ילך והיחיד ינצל מהם (רמב"ן). ועוד שיחשוב שכאילו הוא לבדו בעולם וללא לימודו העולם בסכנה.

וללמד ערך הלומד תורה שכל העולם כדאי הוא לו ושהכל טורחין לצורכו. וחומרא היא כשכל אחד מוזהר ביחידות.

זמן 'מתן תורה' - לאחר שעברו שבע שבתות

בספר פרי צדיק כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין דבר נפלא, איך הוסיף משה יום אחד מדעתו, וא"כ איך אנו אומרים ביום ו' סיון 'זמן מתן תורתנו', הרי באמת אז היה זה ביום כ"א לפסח, ולא ביום נ'. ומבאר רבי צדוק, שכשנספור השבתות בין פסח לשבועות הן שבעה, שבת חול המועד ועוד ו' פרקים בפרקי אבות, אבגדה"ו. והשנה היתה לנו שבת של אחרון של פסח בא"י, ואח"כ תז"מ, אחו"ק, אמור, בהר, בחקותי, במדבר. הרי ז' שבתות, כי תמיד יש ז' שבתות בין פסח לעצרת. אך בשנה ראשונה שיצאנו ממצרים לא היה להם שבת ראשון, כי קיבלו מצות שבת במרה לאחר קריעת ים סוף, א"כ נמצא שביום ג' ליציאת מצרים לא שמרו שבת קודש, לא נצטוו עדיין, הגם שיתכן שנחו כמו במצרים אך עוד לא היה מתנת חלקו.

ולכן ראה משה שאם יקבלו תורה ביום ו' סיון, שזה היה בערב שבת באותה שנה, א"כ נמצא שיהיו לבני ישראל נ' יום אך רק ו' שבתות, כי לא היתה להם שבת ראשונה באותה שנה, וכדי לבא לשלימות טהרת הנפש צריכים ז' שבתות. וכן איתא בכתבי האריז"ל שעיקר קדושת ימי הספירה ע"י שבתות שבספירה, לכן זה נקרא שבע שבתות, עד ממחרת השבת השביעית. לכן בראשית המחשבה היה צריך להיות מתן תורה ביום ו' סיון, וכן הוא בכל שנה. אלא

שבאותה שנה דחו יום אחד, כי הוסיף משה יום אחד מדעתו שיהיו ז' שבתות. שבאמת זו היתה שבת שמינית מיצי"מ, אלא שלא שמרו את הראשונה, כיון שהגיעה השבת השביעי, ומקצת היום ככולו, אזי לפנות הבוקר נתנו תורה.

וזהו "זמן מתן תורתנו" - ל"אחר ז' שבתות", אלא שבאותה שנה זה יצא ביום ז' סיון, ואצלנו זה ביום ו' סיון.

בשבועות מתבטל היצה"ר והחיצונים מושבתים

בגין פך אקרי בגוונא דא עצרת בשביל זה נקרא חג השבועות גם בשם עצרת, שהוא לשון מניעה וענוב (כמו כי עצור עצר ה' בעל כל רחם), על שם מניעת והבדלת החיצונים מן הקדושה, דאית ביה בטול יצר הרע לפי שיש בו ביטול יצר הרע והשבחת החיצונים, ועל דא ועל שבשבועות מתבטלים ובורחים החיצונים מן הקדושה, לכן לא כתיב ביה חטאת כשאר זמנין דהיינו בפ' פנחס במוספי שבועות נתיב שעיר עזים אחד לנפר עלינם, ולא נתוב שעיר עזים אחד לחטאת, כבשאר מוספי החגים, דכתיב בהו חטאת שנתוב בהם שעיר עזים אחד "לחטאת", לפי שנולם נותנים חלק להחיצונים דוגמת שעיר המשתלח, אבל כאן בחג השבועות לפי שמתבטלת אחיזת החיצונים אין צרינים לתת להם חלק, וכדין כל נהורין אתכנשו לאשת חיל ואז כל האורות מתקבצים אל אשת חיל שהיא השנינה, לפי שעל ידי תפלות שחרית ומוסף של שבועות היא מקבלת נל האורות המוחין, והיא עולה עד הכתר כמו התפארת ממש, ואז הם מתייחדים יחד, ובגין כך עצרת ובשביל זה נקרא שבועות גם בשם עצרת, שהוא לשון אסיפה ויחוד, על שם אסיפת האורות אל השנינה ויחוד העליון הנעשה בו. (שעה"כ דרוש חג השבועות ומפרשים)

שבעת ר"ת ש'בועות, ב'כורים, ע'צרת, ת'ורה

ה'אור החיים' הקדוש מסביר הסבר מעניין בטעם קריאת החג בפי כולם: "שבועות", ולא "עצרת" או "ביכורים" כפי שמוזכר בתורה. כי "שבועות" הוא גם מלשון "שבועה" ... כי ביום מתן תורה נשבעו הם יתברך וכנסת ישראל זה לזה שבועה הדדית! אנו נשבענו לריבון העולמים, שלא נחליף אותו חלילה, באלוהים אחרים, והוא נשבע לנו, שלא יחליף אותנו בעם אחר!

ואילו הגר"א מוילנא זי"ע אמר: כי במילים "שבעת" (חסר), רמוזים כל שמות החג! "שבועות", "בכורים", "עצרת", "תורה".

התורה לא תלויה בזמן מיוחד, ולא במקום מסוים

רבי ישראל מסלנט זי"ע אמר יסוד גדול בלימוד התורה: בקבלת התורה אנו רואים, כי התורה ניתנה במקום בלתי ידוע - במדבר... בזמן בלתי ידוע - שיש מחלוקת האם בו' סיון או בז' סיון... וכל זאת למה? אלא יסוד גדול אנו רואים מכאן: יש כאן הוראה לדורות הבאים, "התורה לא תלויה בזמן מיוחד, ולא במקום מסוים".

דרוש ב' מידות טובות ואמונה

להכין את עצמנו במידות טובות ובאמונה בה'

דרך ארץ קדמה לתורה

בתחילת פרשת בראשית רש"י מביא את קושייתו הידועה של רבי יצחק: "לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ'החדש הזה לכם' (שמות יב, ב), שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית?

משיב על כך רבנו נסים תשובה פשוטה: "דרך ארץ קדמה לתורה" - התורה היא ערך אלקי ואור עצום. כדי להיות מסוגלים לדבוק בקדושת התורה, על האדם להפוך את עצמו לכלי קיבול. ומה הוא כלי הקיבול שאליו אפשר להכניס את התורה? מדות טובות. ולכן פתח בבראשית ששם יש מוסר גדול מאבות העולם כיצד התנהגו איך מסרו עצמם לכבוד ה' יתברך ואז האדם לומד להדבק במידותיהם הטובות ולילך בדרכם ואח"כ יכול לקבל התורה ולקיימה.

אומר ה"חזון איש" המלה הראשונה שנאמרה על ידי הבורא במעמד הר סיני היתה: "אנכי".

מדוע נאמר "אנכי" ולא "אני"?

אומרת על כך הגמרא (שבת קה.) רעיון מבהיל: אנכי נוטריקון אנה נפשי פְּתִיבִית יְהִיבִית. שפרושו, אני את נפשי כתבתי בתורה ונתתי לכם. נתתי את עצמי לכם.

ובאר הרמח"ל, שבורא העולם צמצם את עצמו, הוא שלשל את עצמו, כביכול, לתוך אותיות התורה הקדושה. ועל כך אומר הרמב"ן בהקדמתו לתורה, שכל התורה כולה היא שמותיו של הקב"ה. הבורא כביכול נתן לנו את עצמו עם תורתו, וקבלנו את אורו יתברך.

שואל ה"חזון איש": "הרי התורה כה אלקית ורוחנית, ואיך יתחבר אליה קרוץ מחומר? הרי אין זה בר חיבור הרי אין זה בר גיבול?! והשיב על כך "התורה איננה נדבקת אלא לנפש עדינה".

כמו שאמרו חז"ל (תנא דבי אליהו פרק כו), עד שאדם מתפלל על דברי תורה שיכנסו בתוך מעיו, יתפלל על אכילה ושתייה שלא יכנסו בתוך מעיו.

למה? כי בכדי לקלוט את התורה יש לפנות מתוכנו את החומריות ואת חוסר העדינות: "הרחב פיך, ואמלאהו".

ועוד, שעל הלומד תורה שלא על מנת לעשות, אמר רבי חיא שנוח לו שלא נברא, ורבי יוחנן הוסיף - שנוח לו שנהפכה שליטו על פניו (ויקרא רבה לה, ז).

ומדוע נוח לו שנהפכה שליטו על פניו?

משום שבבטן אמו הוא למד תורה רבה באיכות מעולה. כל יציאתו לעולם היא בשביל קיום המצוות, ואם אינו רוצה אלא ללמוד יחזור לבטן אמו, והרי שנהפכה שליטו על פניו.

רבנו יונה מפרש רעיון זה בפרושו למשנה: "אם אין דרך ארץ אין תורה" (אבות ג, יז) וכותב: "לפי שאין התורה שוכנת אלא בגוף בעל מדות טובות".

ידיעת התורה ללא עידון המדות, דומה למחשב האוגר ידע, לחמור נושא ספרים...

המידות הם בסיס לזכות לתורה

רבנו חיים ויטאל, בספרו "שערי קדשה", שואל בשם רבו, האר"י ז"ל שאלה עצומה: למה אין בתורה צווי לא תכעס? הרי מידה זו הורסת כל חלקה טובה, וחומרתה נוראה, עד שאמרו חז"ל: "כל הכועס - כל מיני גיהנם שולטין בו" (נדרים כב.), וכן - המשבר כלים בחמתו, יהא בעיניך כעובד עבודת אלילים" (ילקוט"ש תהלים רמז תתלא). ורבי שמעון בר יוחאי כתב בספר הזוהר, שאסור להסתכל באדם כועס, משום שישנם צלמים על פניו.

כמו כן, מדוע אין בתורה איסור לא תתגאה, והלא הגאווה היא תועבת ה', אמנם לפי שיטת הסמ"ק אסור זה נכלל במצוות "ורם לבבך ושכחת", אבל על פי רוב השיטות אין על כך

צווי מפורש. מדוע?

עונה רבנו חיים ויטאל תשובה, שלולא כתבה הייתי מפחד לאמרה ברבים: עם כל המעלה העצומה של תרי"ג המצוות, המידות מרכזיות יותר מהמצוות. הן הקלף שעליו כתובים כל דברי התורה. כי בלי מידות - כל התורה היא בבחינת 'אותיות פורחות באויר'. המידות הן התשתית להפך לאיש של תורה ולהתרומם יותר ויותר.

אומרים בדרך הלצה: "לעולם יהא אדם", קודם תהיה בן אדם - בעל צלם אלקים, תנהג במידות טובות: מה הוא רחום - אף אתה רחום, מה הוא גומל חסדים - אף אתה גומל חסדים. **לבן**, לפני המצוות מלמדת אותנו התורה על האבות הקדושים, אשר הנהגתם היתה בדרך ארץ שקדמה לתורה.

מגביה שפלים

"וירד ה' על הר סיני" איני יודע אם הגבוה הנמיך את עצמו או הנמוך הגביה את עצמו כיון שנאמר "וירד ה' על הר סיני" מכאן שהגבוה הנמיך את עצמו. וכן הצדיקים צריכים להנמיך את עצמן. והקדוש ברוך הוא בעצמו משפיל גאים עדי ארץ כדי להגביה שפלים. וזו בחינת נחית דרגא ונסיב איתתא (עי' יבמות סג.) כביכול בעת נתינת התורה קיים נחית דרגא ונסיב ישראל.

עם ישראל ממשיך בגלות בגלל "קנאה ושנאה"

רגיל היה הרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן זי"ע לספר מדי שנה בשנה לפני קהל עדת צאן מרעיתו בשעה הגבוהה ביותר בחג השבועות - קודם קריאת עשרת הדברות, עובדא שיש בה כדי ללמדנו פרק נכבד בענין בין אדם לחברו. וכך הוה מעשה, פעם שאל מלך וויען (ווינא) את הגאון הצדיק שר וטפסר רבי שמשון ווערטהיימער זצ"ל (שהיה חי לפני כשלש מאות שנה, ההגדרה אודותיו היא מדברי החוות יאיר בתשובותיו) מדוע שרויים עם בני ישראל כבר רבות בשנים בגלות מרה וקשה, כשהם נרדים ונרדפים, מוכים ונבזים, ועדיין לא נושעו - מה פשעם ומה חטאתם לסבול כל כך הרבה.

ענהו רבי שמשון, כל זאת בא להם מחמת 'קנאה ושנאה' השורה ביניהם. תשובה זו לא מצאה חן בעיני המלך, שלא היתה נראית לו סיבה מספקת להמיט על בני ישראל כל כך הרבה צרות וייסורים. ובחמתו ציווה המלך על רבי שמשון, שעליו לענות לו תשובה מספקת תוך ג' ימים, ואם לאו, ענוש ייענשו כל בני ישראל תושבי וויען, באותו לילה ערך רבי שמשון 'שאלת חלום' ויענהו ממרומים שאכן ענה נכונה למלך, ובעוון זה של 'קנאה ושנאה' שרויים בני ישראל בגלותם, ושלא יתרץ למלך תירוצ אחר, כי עוד יראה המלך כי אמת בפיו.

בתחילת החורף יצא המלך עם אחוזת מרעהו לצוד ציד בלב יער, ובהגיעם ליער נפרדו איש מעל אחיו לצוד כל אחד במקום אחר. אחר כמה שעות לא מצאו המשרתים את המלך, וחשבו בנפשם כי כנראה שב בעצמו לביתו, על כן אף הם שבו לביתם.

המלך שהיה שרוי עמוק עמוק בתאוות הציד לא שם על לב כי נשאר לגמרי בגפו, עד שהחלו צללי ערב לנטות... ולא מצא שם שום אחד משריו ועבדיו. ויחרד המלך חרדה גדולה, כי לא אבה לבלות את הלילה בחברת כל מיני משחיתים ומזיקים, חיות טרף למיניהם. בצר לו התחיל לשוטט ביער אנה ואנה, עד שהגיע לנהר שמעברו נראו בתים מוארים, בלית ברירה נפרד המלך מסוסו החביב עליו, ואף מבגדי מלכותו, וכך כשהוא עוטה על גופו בגד דק החל לשחות במימי הנהר, עד שעלה מעברו השני של הנהר, וילך בכפר ההוא ערום ויחף - רועד מקור וצינה עזה, דפק על כמה וכמה מבתי הכפר אשר מרבית תושביו ערלים היו, ואיש מהם לא אבה לפתוח עבורו את הדלת ולהכניסו לביתו - באמרם העומד לפנינו מן השדים ומזיקים הוא, ומתייראים אנו ממנו, החליט המלך לתור אחר דלת שבה קבועה מזוזה, בידעו שעם בני ישראל רחמנים הם, והם יפתחו לו פתח להכניסו בצל קורתם. פשפש ומצא, נקש על הדלת והנה עומד לפניו יהודי, אשר מחזה כזה נגלה לנגד עיניו - איש ערום ויחף כולו אומר צינה וארכובותיו דא לדא נקשן, מיד פתח היהודי את הדלת, מיהר להכניסו לביתו, והכין לו כוס חמין ואף מיני תרגימא הגיש לפניו, עטפו ב'פעלץ' (שמיכה מחממת) והשכיבו לפני התנור הבוער, ותחל רוח המלך לשוב אליו. בתוך כך שמע המלך היאך שבעלת הבית מזהרת את בעלה, כי האיש הלז גנב ונוכל הוא, בעוד זמן מה כשתפרוש אף אתה לשינת הליל יגנוב הלה את כל חפצינו ויברח מהבית יחד עם הפעלץ היקר, אך היהודי הרגיע את רוחה, והבטיח שלא יתן שינה לעיניו בכל שעות הלילה, וישמור שלא יגנוב הלה שום דבר.

למחרת היום שאל המלך את מארחו היהודי מה מרחק יש מכפר זה עד לעיר הבירה וויען, אמר לו היהודי מרחק ארבע פרסאות, ויבקשהו המלך שישכור עבורו עגלה שיוכל ליסע לווייען, אמר לו היהודי, ברשותי עגלה קטנה ואקחך, ויאמר המלך, נקבה שכרך, ויען היהודי 'ארבעה פערציגערס'. ויאמר לו המלך, הנני מסכים ליסע אתך, אך בתנאי שתתן לי את הפעלץ ללבשו בדרך, כי כל עצמותי רועדות מקור. עתה שבה בעלת הבית לגעור בו שערל זה יהרוג אותך על אם הדרך, את הפעלץ יקח לעצמו... אך הוא לא שת לבו לכל אלה, והרגיע אותה לאמר כי עוד מעט שוב ישוב וכספו בידו.

משהגיעו לעיר הבירה שאל היהודי את המלך להיכן פניו מועדות, ויען המלך שיקחהו אל ארמון המלוכה, אך היהודי התיירא ואמר בוודאי ענוש נענש על ההתקרבות לארמון המלך,

ויאמר לו המלך אל תירא ואל תחת אני אתרץ את הכל. והנה אך הגיעו עד לפני שער המלך קפץ המלך מהעגלה וינס הביתה, כשהוא לבוש בפעלץ היקר של היהודי, וכל בני ביתו של המלך שמחו מאד בחזרתו.

אז החל היהודי לחשוב, אוי לי ואבוי לנפשי, הנה מה צדקו אמרי בני ביתי שגוי זה אינו אלא גנב, ועתה לא די שאינו משלם לי דמי הנסיעה, אף את מעילי לקח עמו, ועל כולנה, הכניס אותי אל גוב האריות - אל ארמון המלוכה, ועד מהרה יבואו שומרי הסף ויכלאוני. ואכן, לא עברו אלא כמה רגעים וסריסי המלך הגיעו, ויאמרו ליהודי שהמלך פקד להביאו אליו לפני ולפנים, בהיכנסו אמר לו המלך שלא יפחד כי ברצונו רק לדבר דברים אחדים עמו, וישאלהו המלך, התכירני, ענהו היהודי לא ראיתי את המלך מעודי עד היום הזה. אמר לו המלך, אבל אנכי מכיר אותך היטב, ואף את ביתך מכיר אנכי, ואת כליך ומטלטליך, וכל מצבך ומעמדך, ויען האיש ויאמר אין חכמה כחכמת המלך, כי יודע הוא כל מה שיש בחדרי חדרים בביתו של בן הכפר.

אמר לו המלך לא חכמה יש כאן אלא זה עתה הייתי בביתך, כי אנכי האיש שישן אצלך בזה הלילה, עתה אמור נא לי מה אשלם לך בעד המאכלים והמשקה שהחייית נפשי, אך היהודי לא השיב מאומה. שב המלך לומר, אפשר לך לבקש ממני ממון רב כמה שתרצה, ושוב לא ענהו היהודי. המלך בשלו, אם תרצה אתן לך שדות וכרמים, ושוב נאלם היהודי מהשיב. הגדיל המלך ואמר לו, אפילו אם תבקש עיר שלימה מערי הכיכר אתננה לך במתנה גמורה על שהצלת את חיי, ועדיין החריש היהודי. אמר לו המלך, אם לא תענני, לא תקבל אלא ארבעה פערציגערם המגיעים לך כבעל עגלה.

פתח היהודי את פיו ואמר ישמעני אדוני המלך, לפרנסתי מסובב אני בין העיירות כרוכל. אך בתקופה האחרונה החל יהודי פלוני לבוא אל הכפר שלנו, והוא קונה סחורות ועורות וכיו"ב מדרי הכפר, ובזה הינו משיג את גבולי, ימלא המלך את שאלתי ובקשתי, ויפקוד פקודתו לאסור על היהודי מלהכנס אל גבולות הכפר.

כשמוע המלך כל זאת, נענה ואמר כמה צדקו דברי רבי שמשון, כי גדלה הקנאה והשנאה בין בני ישראל, כי יהודי שוטה זה היה בידו להתעשר בין רגע כעשירים הגדולים שבכל סביבותינו, ואעפ"כ העבירתו הקנאה והשנאה על דעתו וביקש שטויות כאלו, ויקרא המלך לרבי שמשון ופקד עליו לשלם ליהודי.

עלינו ללמוד מהאי עובדא... ובפרט בבואנו לעסוק בעשרת הדברות, כי נוגע הן לענין 'אנכי ה' אלוך' - שהוא אמונה טהורה בהנהגת ה' בעולמו, שאי אפשר לאדם לקחת פרנסת

רעהו ולהשיג את גבולו. ומאידך, לעניין בין אדם לחברו, שעבור 'קנאה' אחת מוכן האדם לאבד כל הון ועושר, העיקר שלפלוני לא יהיה מאומה. ואם האדם לא יעבוד על מידותיו ח"ו לאן יכול להגיע.

"זכה - נעשה לו סם חיים"

אמרו רבותינו (יומא עב:) "וזאת התורה אשר שם משה" זכה - נעשית לו סם חיים, לא זכה - נעשית לו סם המות. וכתב המהרש"א שבתבית סם - סמ"ך ומ"ם אף הם עולות בגימטריה 60. וזה הוא שדקדקו רבותינו בלשונם, "למיימינים בה סמא דחיי", "למשמאילים בה סמא דמותא". היינו, אלו שלומדים לשמה, נעשית להם התורה לסם הימיני, הרמוז באותיות הנגלות סמ"ך מ"ם, ויזכו להיות נגלים וחיים. למשמאילים בה שלומדים לא לשמה, נעשית להם התורה סם המוות, הרמוז באותיות הנסתרות סמ"ך מ"ם, ויהיו נסתרים מן העולם. וזה שאמרו "ואם הוא דבר ריק - מכם הוא" כי הנה האותיות הנעלמות בתיבת ס"ם הן אותיות מכ"ם (סמ"ך מ"ם). כלומר הריקנות נובעת משום שלומדים שלא לשמה, ולוקחים את הסם השמאלי המורכב מהאותיות "מכם". וכידוע מדברי הגר"א שהתורה היא מים המגדלים את המידות של האדם ואם מידותיו טובות הם מגדלים אותם ואם להיפך ח"ו להיפך.

הנשמה היתרה ביום טוב נבלעת בתוך אבריו

התוספות (פסחים קב:) הקשו, מדוע לא מברכים על בשמים בהבדלה של מוצאי יום טוב, ותירצו כי ברכת הבשמים במוצאי שבת, היא בגלל הסתלקות הנשמה היתרה, אבל ביום טוב אין נשמה יתירה, ועל כן אין ברכת בשמים.

הרמב"ן חולק, ואומר כי גם ביום טוב יש נשמה יתרה, אבל בניגוד לשבת שהנשמה היתרה מסתלקת במוצאי שבת, הרי ביום טוב היא נבלעת באיבריו.

וכל כך למה?

כיון שבשבת היהודי אינו עושה דבר. השבת נקבעה מששת ימי בראשית, ואינה תלויה כלל במעשי האדם. לעומת זאת יום טוב מתקדש על ידי בית דין, כלל ישראל הם אלה המקדשים את היום טוב, ולכן אומרים בקידוש של יום טוב: "מקדש ישראל והזמנים", קודם "ישראל" ורק לאחר מכן "הזמנים" כי ישראל הם אלה המקדשים את הזמנים.

אשר על כן, קדושת היום טוב באה מכוח הפעולה של כלל ישראל, איך וכיצד הכינו את עצמם לכבוד היום טוב, בפרט של חג השבועות יום מתן תורה, ואם זכו להכין עצמם בקדושה

ובמידות טובות, דבר זה אינו הולך לאיבוד אלא נבלע באיבריו. לכן הנשמה היתרה היורדת ליהודי ביום טוב, אינה מסתלקת במוצאי יום טוב.

מדוע לא נאמר אנכי ה' אלהיך שבראתי את השמים ואת הארץ

כתב הרא"ש שלכן פתח "אנכי ה' אלוֹקִיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", ולא פתח בנס גדול יותר - "אנכי ה' אלוֹקִיךָ אֲשֶׁר בִּרְאִיתִי שָׁמַיִם וָאָרֶץ", כי רצה הבורא ללמדנו על האמונה בהשגחת ה' בפרטיות על כל פרט ופרט, ודבר זה נתגלה לעין כל ביציאת מצרים (יותר מבעת בריאת העולם). וז"ל הרא"ש (ארחות חיים ליום א' כו) לבטוח בה' בכל לב, ולהאמין בהשגחתו הפרטית, ובזה תקיים בלבבך הייחוד השלם, בהאמין בו כי עיניו משוטטות בכל הארץ, ועיניו על כל דרכי איש, ובוחן לב וחוקר כליות. כי מי שאינו מאמין באשר הוצאתיך מארץ מצרים אף באנכי ה' אלוֹקִיךָ אינו מאמין... וזה יסוד כל התורה כולה. עכ"ל.

"לא נתכנו עלילות" - מוסר גדול שלא יאמר אדם מדוע חברי ככה יותר ממני מדוע הוא "ראש ישיבה" "עשיר" מצליח וכדו'

מצינו לימוד נפלא כי בטרם נגלה הקב"ה לעמו בית ישראל במעמד הגדול והנורא אמר הקב"ה למשה - "ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל" (שמות כד, א), וכתב הטור בפירושו על התורה, תימה לי, למה לא עלו אלעזר ואיתמר שהרי גדולה מעלתם ממעלת הזקנים, כדאיתא (עירובין נד:) כיצד סדר משנה, נכנס אהרן ושנה לו משה פרקו, נכנסו בניו... נכנסו זקנים... נכנסו כל העם... נסתלק אהרן שנו בניו לזקנים ולכל העם. הרי לך שאלעזר ואיתמר גדולים בחכמה מהזקנים שכן הן מלמדים אותם את התורה, ומדוע הזקנים עלו על הר סיני ואלעזר ואיתמר נשארו מאחור. ומבאר, משום שהקב"ה "לו נתכנו עלילות" (שמואל א. ב, ג), וידע שבעלילה זו נתחייבו כדאמרין (תנחומא בהעלותך טז) שמכאן נתחייבו שריפה, אלא שלא רצה הקב"ה לערבב שמחת התורה, והמתין לנדב ואביהו לשנה הבאה בא' ניסן יום הקמת המשכן כדכתיב (במדבר ג, ד) "וימת נדב ואביהוא לפני ה' בהקריבם אש וכו', ולזקנים עד תבערה" (מתאוננים), ואילו היו גם אלעזר ואיתמר עולים על ההר היו גם הם מתים ונמצא שנכרת כל זרע אהרן, ולא רצה הקב"ה שיכרת זרע כהונה הקדושה, ע"כ מתחילה לא נתן להם לעלות ההרה (ומקורו ב'מושב זקנים' בשם הרא"ש).

וזה מרומז בטעמי המקרא על אותו הפסוק "ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא" - דטעמו 'קדמא ואזלא מונח רביע', שמארבעת בני אהרן הניחו והשאירו שנים

למטה מההר בעת מעמד הר סיני, כי 'קדמא ואזלא' - שהקב"ה המביט מראשית אחרית, הקדים לראות שהעולים על ההר אזלא - ילכו מהעולם בטרם עת, לכן לטובתם לא העלה את כולם על ההר.

עתה בין והתבונן נוראות, עומד לו אהרן כהנא קדישא, בשעה הכי נעלית מיום בריאת העולם ועד סופו, כשירד הקב"ה על הר סיני קרע את העליונים ואת התחתונים וראו שהוא יחיד, והנה הוא רואה כי שבעים זקנים הקטנים במדרגתם משני בניו אלעזר ואיתמר עולים על ההר והם עומדים להשיג שם 'מדרגות' גבוהות עד אין שיעור, ואילו שני בניו אלו נשארים לעמוד בין העם... ואינו מבין מדוע עשה לו ה' ככה. גם בניו הקדושים עצמם יתמהו, וכי זה שכרנו על יגיעות גדולות ועבודות נוראות - להישאר בין העם והיה זה כ'זילותא' לפי כבודם, וקוב"ה אומר המתינו לי ותראו כי רק בזכות 'השפלה' זאת ישאר נצר וזכר לזרע אהרן, וכל הכהנים ועבודת הכהונה לדורי דורות יהיו נמנים על 'יוצאי חלציתם' בזכות השפלה זאת...

מכאן ילמד כל איש, פעמים הרבה עולים במחשבתו של אדם, ראה נא, כמה עלה ונתעלה ידי ורעי עשרת מונים ממני - ברוחניות - כשנתמנה להיות, ראש ישיבה, אדמו"ר מגיד שיעור כל חד בדיליה, או בגשמיות - נכסיו מצליחין, שמו הולך לפניו כמומחה בתחום פלוני, בניו מפארים את טובי הישיבות ואילו אני אנה אני בא... וכיו"ב רבות ממחשבות הטורדות מנוחתם של בני אדם. תשובתם, אל תהיו קצרי רואי, התייצבו וראו כי הכל בחשבון לטובתכם ולהנאתכם, פעמים שיתגלה החשבון כאהרן הכהן שנתגלה לבסוף, כי כל 'ירידה' זו הייתה להחיות זרעו לעולמים, ופעמים שלא יראה כזאת אלא בעולם העליון, אבל האמת כי כן הוא.

מונה את ישראל בלשון שאו את ראש בני' כי בזה מתרומם כל אחד ממדרגתו שראה שהוא משלים המניין של ששים רבוא ישראל ובלעדיו יחסר המניין

באר הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (דרש משה לשבועות) דלכן תיקנו חכמים שיהיו קוראים פרשת במדבר קודם חג השבועות (עי' מגילה לא: ובתוד"ה קללות, וטעמם כדי להפסיק עם קריאת פרשה זו בין הקללות שבפר' בחקותי לשבועות) וז"ל: ונראה שיש לפר' במדבר שייכות גדולה לשבועות, והוא להוציא מאלה שמתרשלין ללמוד, בחשבם שלא יגיעו למדרגה גדולה בתורה. וע"ז בארתי (שמות ל, יב) שמה שנאמר ענין המניין בלשון 'שאו' - שבזה מתנשאים כל אחד ממדרגתו, בראותו שהוא שווה למנות באותו המספר ממש של הגדול, ששניהם נמנים רק לאחד, א"כ גם הוא יכול לבוא למדרגה הגדולה. ולכן קודם שבועות צריך לקרוא פרשת במדבר שהיא פרשת הפקודים שנאמר בלשון נשיאות ללמדנו שבאופן זה יכול לקבל התורה וללמדה.

ובפרט אם יתבונן ויראה שכך הוא דרך המנין והמספר שהוא נשלם דייקא מכל יחיד ויחיד. ובחסרונו יחסר המנין אחד פחות מכל המספר, וכל יהודי הינו חלק ממנין ששים רבוא נשמות ישראל, ובלעדיו אי אפשר לבל הכלל לקבל את התורה, כי אף אם יחסר רק אחד מן המנין יורגש החסרון בכולם.

והרי אם יחסר אפילו אות אחת מכל דברי התורה הזאת ייחשב הספר כס"ת פסול, ומכאן, שרק ע"י כל נשמות הששים רבוא נעשית הקומה שלימה, ומכאן, ילמד שלא תיפול רוחו ולא יתייאש ח"ו, אלא ידע שבו בחר ה' לקבל התורה וחפץ יתב"ש בעבודתו ובמצוותיו.

אם ביד גוי כמו יתרו ק"ו ביד זרעו של אברהם יצחק ויעקב להתקרב

וכה אמר הרה"ק רבי לייבל איגר זי"ע (תורת אמת ריש יתרו), דלכן כתבה תורה ענין ביאתו של יתרו להסתפח לקהל ה' לפני הפרשה של קבלת התורה, ללמדנו בינה, שאף הגוי והכומר לע"ז בידם לעזוב הכל ולהתקרב אל הקדושה, וזו ההקדמה הטובה ביותר לקבלת התורה שישא היהודי ק"ו בנפשו שאם ביד גוי כמו יתרו ק"ו ביד זרעו של אברהם יצחק ויעקב להתקרב.

מסר נפש לקבל אורח וניצל בנו מטביעה ברגע האחרון

מספרים על אברך שנסע מביתו שבמרכז ארץ הקודש לאחת מערי הגליל, כאכסניה שכר 'צימער' בו התכוון לשהות עם בני ביתו ובנו יחידו, לקראת שבת התקשר אליו אחד מקרוביו - הבודד בעולמו (גרוש) וביקש מעמו לזכות בו ב'הכנסת אורחים' - מהודרת ביותר כי הוא רוצה לשהות עמו במשך השבת באותו צימער, הלה התגבר על רגשותיו - שהרי רובא דעלמא לא ניחא להם לארח בנסיעתם לחופש... והנה בערב שבת, בשעה שהאב והאם היו עסוקים בהכנות לצרכי שבת, שוטט בנם הקטן בחצר הסמוכה לבריכת מים עמוקים, ובראותו 'כדור' במים קפץ לתוכם... וכמעט שיצאה נשמתו בטהרה, אלא שבאותו רגע הופיע ה'אורח' שראה את הנעשה, מיד הזעיק את ההורים והצילו את הילד ברגע האחרון (כשהוא נלקח אחר כבוד לבית החולים דשם), ובלא האורח לא היו ההורים מבחינים בנעשה רק אחר יציאת נשמה.

הרבה מתאוננים, אילו היו בידי כשרונותיו של פלוני או התמדתו ושלל מעלותיו בודאי הייתי מצליח ומתעלה

על זה אמרו בעלי המוסר בדרך משל לאחד אשר היה עוסק למלאכתו בשליחות יד, ותמיד היה מחזר ומחפש אחר 'מציאות'. פעם אחת נקלע למקום מסחר היהלומים, והחל תר אחר

טרף לביתו, והנה הוא רואה בעשיר אחד המסב עם ידידיו בשולחן אחד ומראה להם יהלום גדול נדיר ביופיו השווה הון תועפות, והרי 'עין רואה והלב חומד', מיד גמר בדעתו שיהלום זה יגיע לידו בכל דרך שהיא. לשם 'מטרה' זו הלך בסמוך לעשיר (מאחוריו) ו'באשר תלכי אלך'... משראה שהעשיר קונה כרטיס נסיעה להפליג באניה, הלך ושיחד את רב החובל שיקבע מקום מלונו בחדרו של העשיר. ויהי בחצי הלילה... כשראה ה'גנב' כי העשיר מתעמק ב'פרק הישן' בעומק לפנים מעומק, קם הגנב ממיטתו (ש'לא) ישן בה, והחל 'מפשפש במעשיו' ובודק בכל חפצי העשיר, באמתחותיו ובכליו ואף בבגדיו, אחת מהנה לא נעדרה, ולמרבית הפלא לא הצליח למצוא את מבוקשו, וככל שהרבה במאמצים העלה חרס בידו, בחרי אף שב למיטתו בידים ריקניות.

למחרת היום פתח הגנב ושאל את 'שכנו' העשיר, בהקדמת ווידוי שרצה לגנוב ממנו את היהלום, והביע פליאתו העצומה, שהלא גנב מומחה הוא מזה ארבעים שנה 'וב'ה' ראה ברכה בעמלו ומעולם לא נכשל, כיצד עתה רחקה ממנו ההצלחה, וביקש בתחנונים שיגלה לו הרז היכן היה מוטמן היהלום. השיב לו העשיר, אף אני אשיב לך כגמולך... דע לך כי מני אותו רגע שהתקרבת לשולחן לראות את היהלום לא מצאת חן בעיני, ובשעה שבקשת להיות שכן עמי בחדר גברו חשדותי והבנתי היטב את רצונך ומאווי ליבו, אי לזאת נטלתי את היהלום והטמנתי אותו בכיס בגדך, כי ידעתי שלא תחפשנו אלא ברשותי, ובכך יהא 'בידיים טובות'... והנמשל שיש שנדמה להם שהאבן הטובה ברשות אחרים - שהם זכו לחכמה בינה ודעת, וכל אחד מהם מחשב 'חשבונות רבים' אילו היו בידי כשרונותיו של פלוני, מצבו של פלוני... והרבה כיו"ב... ואינם יודעים כי 'היהלום' נמצא ברשותם, ודווקא התנאים והכשרונות שלהם הם המפתח והדרך להצלחתם.

וצריך האדם לומר אין הדבר תלוי אלא בי (ע"ז יז.), וכמו שאמרו בדרך צחות שיש סם רפואה בדוק ומנוסה - וויטמין 'בי' (ז), שאין הדבר תלוי אלא 'בי', שיש בו ההכרה השלימה שהכל תלוי ברצונו ובחפצו. אולם לעומת זאת יש המחליפים את הסממנים, ונוטלים 'וויטמין די' (ז), אשר תולים האשמה באחר ואומרים 'די' לא רוצים יותר...

ועל כך אמרו שיצאה בת קול ואמרה שובו בנים שובבים חוץ מאחר (חגיגה טו.), כלומר, שכל אחד ניתן לדבר עמו בדברי התעוררות ותשובה ולהעירו בימים המרוממים והמסוגלים כדוגמת ימי השובבי"ם וכדומה, 'חוץ מאחר' - מאותו שתולה הכל באחרים שהם גרמו לו להגיע להיכן שהגיע ורק הם אשמים ולא הוא.

אלא האדם ישתדל בתיקון מידותיו וישים בטחונו בהי"ת ויעשה רצונו יתברך וכך גם הי"ת ימלא משאלות לבו.

דרוש ג' ההכנה הגדולה

בענין ההכנה הגדולה לקראת מתן תורה

"לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם"

חסד גדול עשה עמנו ה', הוציאנו מעבדות לחירות עולם, הוציאנו מבית עבדים ממצרים במטרה לתת לנו את התורה הקדושה, המתנה הגדולה ביותר, ובחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו.

והנה כשיצאנו ממצרים יצאנו מהטומאה הגדולה, ובימי הספירה כל יום ויום קונים מדרגה של קדושה וטהרה ע"י שעושים תשובה שלמה בכל יום ויום עד שביום החמשים, חג השבועות, זכינו להגיע לשער החמשים בבניה העליונה שהיא עולם התשובה ואז נזכה להגיע לקבלת התורה הקדושה.

וז"ש לפני מ"י אתם מטהרים, לפני יום החמשים. מ"ט ימי הספירה כל יום עושים תשובה ומטהרים עד שמגיעים ליום החמשים שהוא יום השבועות שבו הגענו בתשובה עילאה לטהרה עליונה, ויום זה מטהר אותנו ומקדש אותנו ע"י שעלינו לעולם התשובה, חמשים שערי בינה שער החמשים שעל ידו זוכים לכתר עליון שהוא שער החמשים משערי בינה.

הקב"ה מאיר אור גדול להדריך אותנו איך להתחבר אליו

ועוד יותר, שביום החמשים הקב"ה בעצמו מטהר אותנו ע"י האור הגדול המאיר באותו יום, וכל אחד ואחד מקבל אור של התורה וקדושה ביום זה, וכמו שכתב הר"ן בדרשותיו כשם שיום ר"ה הוא יום הדין לעניני העולם, כן "שבועות" שבו ניתנה התורה לעם ישראל הוא יום הדין לענין קבלת התורה של כל יחיד ויחיד ובו נקצב לכל אחד לאיזו מדרגה יגיע בעסק התורה.

ביום זה יורד דבר ה' ממרום להאיר בכל מחשכי הארץ להדריך אותנו בתחתיות ארץ, ואדם מבשר ודם שקרוץ מחומר וצורה ושקוע בתאוות העוה"ז התורה יורדת להדריך אותו איך לעלות מכל זה ולחבר אותו לעליונים בסוד "ישמחו השמים ותגל הארץ".

ומובא במדרש: לעתיד לבא הקב"ה מביא את הר סיני ומלביש אותו בהר המוריה ובונה ביהמ"ק עליהם וביהמ"ק אומר שירה וכל ההרים עונים אחריו, כי הר סיני מבטא את התורה

והתורה היא הבסיס של ביהמ"ק ורק כך תחול הקדושה ואז מתחברים השמים עם הארץ בסוד ענן הקשור בהר וסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, והאדם מתעלה מאד כי מתבררת האמת של התורה הקדושה.

הייתי שכן של הגאון אב"ד כמוה"ר יוסף כהן זצ"ל אביו של הגאון ר' דוד הכהן שליט"א ראש ישיבת חברון, הוא היה אומר בשם ראש ישיבת עץ חיים הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, כי יום שבועות הוא "יום הדין על התורה". והיה מביא מספר השל"ה הקדוש שכתב בשם ספר "תולעת יעקב" מהמקובלים הראשונים, יום הדין בראש השנה הוא דין כללי על האדם על ההצלחות על הנסיונות הצרות וכו', אבל יום חג השבועות הוא יום הדין מבחי' רוחנית, דנים אותו כמה תורה יזכה ללמוד השנה הזאת, האם בכלל "הוא ראוי לקבל תורה או לא". וכמו שהבאנו לעיל.

אם האדם מתבטל מלימוד התורה, אין לו "כלים" לקבל את התורה הקדושה, וכמו שחודש אלול הוא ההכנה לראש השנה, כן צריך הכנה לקבלת התורה, כי דנים אותנו היום הזה אם נזכה למתנה הגדולה, לאור הגדול של התורה הקדושה. הגר"א היה לומד כל יום 22 שעות, וכל שש שעות ישן חצי שעה בלבד, משך 48 שעות ישן 4 שעות. פלא. והיה אומר כתוב ישנתי - א"ז, ינוח - ל". כל אדם צריך לישון שמונה שעות במנין א"ז, ואז יהיה לו כח לארבעים שעות כמנין ל", לעסוק בתורה שהיא המנוחה, אבל הוא לעצמו היה מסתפק בארבע שעות.

הקב"ה רוצה להריק עלינו שפע גדול ביותר, אבל למעשה לא יריק עלינו אלא כגודל הכלים שהכינו בני העולם לקבל בהם

אמר הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע, שבני ישראל ענו ואמרו 'נעשה ונשמע' לקבל התורה, והכוונה שאם האדם משקיע חלקו בנעשה בעמל וביגיעה להכין את עצמו כראוי - יזכה לנשמע, לשמוע את קול ה' המכריז ואומר 'אנכי ה' אלהיך'.

וכידוע משלו של הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע למוכר השמן שבא לעיר עם חביות ענק למכור לבני העיר שמן טוב ומשובח, והנה רצונו של המוכר למכור את כל אשר יש לו לבני העיר, אבל למעשה לא יוכל לתת לבני העיר רק כפי הכלים שכל אחד מהם יגיש אליו... הגדול כפי גדלו והקטן לפי קטנו. והנמשל מובן ביותר, כי הקב"ה רוצה להריק עלינו שפע גדול ביותר, אבל למעשה לא יריק עלינו אלא כגודל הכלים שהכינו בני העולם לקבל בהם.

תוכו זרק וקליפתו אכל

מספרים על יהודי אחד שעלה עם משפחתו לארץ הקודש, תיכף כאשר הגיע אל ארץ הקודש כן על עפרה ונישק את אדמתה, לאחר מכן פגש ברוכל המוכר רימונים, שמחו בני המשפחה לאכול מפריה של ארץ הקודש ולשבוע מטובה, קנה רימון אחד ופתחו - תוכו זרק וקליפתו אכל - כשאר הפירות שזורקים את הגרעינים, והיו כל בני המשפחה מתאפקים מלדבר סרה על 'פירות ארץ ישראל'. עד שנתגלה להם ה'סוד' ש'פירות ארץ ישראל' צריכים לדעת איך לאכול מהם...

כך אף אנו, נכנסים אנו לזמנים גבוהים ביותר, אבל עלינו לדעת כיצד 'לאוכלם' - איך לקבל את היום טוב כראוי, ומה עליו לעשות כדי שיוכל למלאות אסמיו שבע ושפע רב מאורות היו"ט, ולזאת נדרש מן האדם להתכונן בהכנה רבה בטרם יתקדש החג.

שלשת ימי הגבלה

מבואר בספה"ק כי אלו הימים, שלושת ימי ההגבלה, מסוגלים ביותר לשקידת התורה - לכל ימות השנה. כל השוקד בהם יותר ויותר בלימוד התורה הקדושה, הרי בידו סגולה נפלאה לשקידת התורה לכל ימות השנה. ועל אחת כמה וכמה סגולתו של ערב שבועות, וביותר של ליל שבועות.

שאל המשגיח דלומזיא ר' משה רוזנשטיין זצ"ל, מה ענין קדושת ערב יום כיפור, דבשלמא יום כפורים עצמו ניחא, אלא ערב יו"כ - מחמת מה קדוש הוא. וביאר, דהנה במסכת בבא בתרא (ספ"ק) אומרת הגמרא "אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותה מיד מתרפא, ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם תלאה הקב"ה בגלגל חמה. אמר אביי היינו דאמרי אינשי אידלי יומא אידלי קצירא". (כשהחמה זורחת מקיל החולי, רש"י). וידוע הדבר דכבר בחצות הלילה מתחילים החולים לחוש בהקלת החולי, כי אף שעדיין לא זרחה החמה, מ"מ קרני הודה כבר זוהרים ברקיע. והוא הענין בקדושת ערב יום כפור. כי היות וביום הכפורים משפיע הקב"ה אל עולמו שפע של כפרה, שמש כפרה, שמש תשובה ומרפא בכנפיה, הרי שקרני שמש זו של כפרה ותשובה כבר קורנים בערבו של היום הקדוש. מצות תשובה נוהגת כל ימות השנה, אך ביוה"כ מוריד הקב"ה שפע תשובה המיקל על בריותיו לשוב אליו, ומי שקרוב אל ה' זוכה לחוש בשפע זה כבר בערב יום כפור.

וכן הוא הענין במהותם של שלשת ימי ההגבלה. שכן, ביום חג השבועות, משפיע הקב"ה לעולמו שפע של תורה, שמש של תורה זורחת בעולם, ביום זה אשר בו בחר בנו הבורא מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ועל כן כבר בשלשת ימי ההגבלה הקודמים ליום הגדול הזה, קורנים בעולם אותם קרני הוד של שמש התורה הקדושה, ומשום כן מסוגלים אלו הימים ביותר לשקידת התורה.

ומעתה, אם שלשת ימי ההגבלה, ימי ההכנסה לקבלת התורה מסוגלים לשקידת התורה, אם כן על אחת כמה וכמה שמש התורה הזורח ומאיר ביום החג עצמו, ודאי מסוגל הוא לשקידת התורה. ובפרט, לימוד התורה בליל שבועות שהוא מסוגל להביא להשגות עליונות, וידועים הדברים כי מרן הבית יוסף זכה לגילוי אליהו בליל שבועות. ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדושתו.

ואם כי אמנם, נשתנה לילה זה מכל הלילות, אך אימתי חשים באמת בתחושה זו כי לילה זה נעלה ביותר? כאשר הלילה טהור ממחשבות זרות, ממעשים רעים ומלב רע, רק ע"י הכנה ראויה קודם החג בתפילה לעילא כדבעי ובכוונה רצויה לשקוד בו על התורה מתוך יראת שמים ומידות טובות ואהבת רעים, ולהתקדש ולהתרומם ע"י התורה, רק אז, ואולי, אפשר לזכות להשגות עליונות. המכין עצמו כראוי הוא הוא שיזכה לקנין המעלות.

ולכן לפני יום קדוש זה כל אדם צריך להתעורר בתשובה ולפשפש במעשיו ובפרט על דרך עסקו בתורה וכעין שכתב רש"י עה"פ ויסעו מרפידים ויבאו במדבר סיני (שמות. יט. ב) מקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני, מה זה בתשובה אף זה בתשובה (רש"י).

כאשר מברכים ש'החיינו והגיענו לזמן הזה' - אז הילד איננו

הגאון הצדיק רבי שלום שבדרון זצ"ל נשא משלו ויאמר, יהודי הלך ברחוב שבע שמונה דקות לפני סוף זמן מנחה. ונתן צעקה של חרדה, אוי, אוי עדיין לא התפללתי מנחה, ומיד רץ לכיוון השטיבלאך ו'תפס' מנחה במהירות כפי שנראה מנחה כאשר לא מרוכזים ומבוהלים... אמר לו שותפו לדרך, חשבתי שאם ה'אוי' כל כן גדול - מי יודע כיצד תראה ה'מנחה'... אך 'למעשה' ה'אוי' שלפני מנחה היה חזק ותקיף כפליים מהמנחה עצמה שמחמתה נשמעה הצווחה. והנמשל - עם ישראל מכין את עצמו ארבעים ותשע יום 'שבעה שבועות' לקראת מתן תורה בהכנה רבתי, בכל יום ויום מכריזים 'היום... לעומר', ומן הדין שה'שבועות' יהא פי כמה

וכמה... ולא יהא כאותו שחרד חרדה גדולה לקראת המצווה, וכאשר מהברכים ש'החיינו והגיענו לזמן הזה' - אז הילד איננו...

מלפנים כזאת בישראל היה פשוט בעיני המון העם להניח כל העסקים ולישב על התורה ועל העבודה. וכפי שמעידים זקני ירושלים, שלפני כשבעים שנה היו בעלי החנויות סוגרים חנותם בשלושת ימי ההגבלה, ויושבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בהתמדה גדולה, ואף לדורנו ייאמר, ולוואי שהבחורים והאברכים ינעלו את כל 'עסקיהם' למשך כל הימים הללו, ויעסקו בתורה הקדושה, בהתמדה בחיות והתלהבות.

נתינת התורה מתחדשת כל שנה ושנה לכן צריך להתעורר ולנצל את הזמן הזה שהוא מושך שפע לכל השנה כולה

ביאר ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"ה ד"ה כמו) מה דאיתא בגמ' (פסחים סח:): שרב יוסף היה שמח ביותר ב'יומא דעצרתא' וביקש שיכינו לו בשר מובחר לסעודה כי 'אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא', שלא נזכר בגמ' אי לאו 'מתן תורה' אלא 'האי יומא', והיינו לאותו יום ממש בו אמר רב יוסף את דבריו, כי היתה כוונתו לנתינת התורה המתחדשת בכל שנה.

וכמו שהיה דורש הרה"ק רבי מאיר מאמשינוב זי"ע כשאמר לחסיד אחד בערב חג השבועות 'אל תהיה שוטה', וכשתמה הלה מאי קאמר, הסביר לו, שהרי אמרו (חגיגה ד.) אי זהו שוטה - זה המאבד כל מה שנותנים לו, והכא הרי ניתנה לאדם שעת הכושר להתעלות ולהרבות הונו ורכושו הרוחני, ואם לא יתעשה לקלוט מן האור והשפע היוצר באתערותא דלעילא ישאר בלא כלום ח"ו, נמצא שמאבד מתנה טובה שנותנים לו.

הא למה זה דומה, לאדם שקיבל הרבה קרקעות ושדות מאבותיו, ובימי תשרי שהוא הזמן המובחר לזרוע את השדות בתבואה הרי הוא מבלה באכילה ושתיה, במקום לשכור פועלים ולזרוע את השדות, והלא ככהאי גוונא לא יהיה לו מאומה בשעת הקצירה, ובמקום שיעלו שדותיו פירות טובים ימצא שם קוצים וקמשונים, והנמשל מובן, שאף אנו עומדים בימים קדושים אלו שהם ימי זריעה רוחנית, אולם אין הדבר תלוי אלא באדם עצמו אם יתעורר מתרדמתו ויזרע תבואה בשדותיו, זה התפילה והבקשה מבורא כל עולמים שיחון אותו דעה בינה והשכל, כי רק עי"ז יראה ברכה בתורתו במשך כל ימות השנה שהם תקופת קצירת הפירות.

אף בעת קטנות המוחין עליהם לעזוב הכל ולקבל על עצמם עול תורה כפי דרגתם באותה העת

כתב המג"א (תצד בתחילת הסימן) שנהגו להיות ניעורים בליל שבועות ועוסקים בתורה, דאיתא במדרש (שהש"ר א נו) שהיו ישראל ישנים קודם מתן תורה והוצרך הקב"ה להעירם, ולתקון פגם זה אנו ניעורים בכל שנה בליל זה. ולכאורה תמוה, היתכן כדבר הזה ששישים ריבוא בני ישראל היו ישנים באותו הלילה, הלא מהם היו כמה נביאים וזקנים וכו', והיאך אפשר שלא בערה נפשם בקרבם לקראת המעמד הגדול שיהא ה' נראה אליהם למחרת, הבה נתבונן אם יבוא הבורא ויאמר לנו 'למחר הנני מתגלה אליכם', וכי לא היינו משכימים קום למחזה נורא הוד זה.

ומבאר הערוגת הבושם (פר' יתרו ד"ה ויתצבו בתחתית), כי גלוי וידוע לפני בורא עולם, שיבואו זמנים ורבים מבני ישראל יהיו טרודים ועסוקים ראשם ורובם על הפרנסה ועל הכלכלה, ורצה הקב"ה ללמדם שאף בעת קטנות המוחין עליהם לעזוב הכל ולקבל על עצמם עול תורה כפי דרגתם באותה העת. ע"כ הפיל עליהם תרדמה, ומתוך התרדמה מיהרו לקבל התורה, ללמדם לדורות שאף אם יישן אדם בהבלי הזמן בידו תמיד להתעורר, ולא ימתין עד שיגיעו אליו ה'מוחין אלא בתוך מצבו יקבל על עצמו עול התורה.

ואיתא בגמרא (שבת פח:) כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה חזרו ישראל לאחוריהן שנים עשר מיל, והיו מלאכי השרת מדדין אותך, כאו למדנו לימוד עצום לדורות, שגם אם נפל האדם ממדרגותיו וחזר מרחק גדול כזה לאחוריו ושוב חזר ונפל, אעפ"כ לא יתייאש ולא יפול ברוחו ח"ו, רק ילמד מבני ישראל בסיני שכך הייתה קבלת התורה, אחר שנפלו נפילה אחר נפילה התחזקו לחזור ולהתקרב, ורק כך קיבלו את התורה מפי הגבורה.

תשובה מתוך התרוממות הדעת

שאלו חסידים את הרה"ק רבי צבי מלומז זי"ע: אחרי ששבו בנסיעתם מרפידים, על מה היה להם לשוב עוד בבואם לסיני? השיב הרבי: דרכם של בעלי תשובה שהם שבים כשהכירו בחטאם ותיכף מתחרטים, ואחר כך עוד לעת שהם זוכין לקיים איזושהי מצוה, מתחרטין שוב ביתר שאת על חטאם, כי אמנם רק עתה מסוגלים להכיר כראוי את עומק הפגם שפגמו. וזו היא התשובה השלמה. בבוא ישראל למדבר סיני, השיגו התרוממות הדעת, ותיכף ברגע זה עשו תשובה מחדש... וזה היה חלק מההכנה שיוכלו לקבל את התורה מפי הגבורה.

"ומושה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל". (שמות. יט. ג) "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל" - אמרו חז"ל: "כה תאמר" - בלשון הזה ובסדר הזה. "לבית יעקב" - אלו הנשים, תאמר להן בלשון רכה. "ותגיד לבני ישראל" - אלו האנשים, עונשים ודקדוקים פרש לזכרים דברים הקשים כגידים.

שאל הרה"ק בעל השפת אמת זי"ע - הרי משה רבנו נצטוו להגיד לכולם כלשון הזה, אם כן, מה שייד לנשים לשון רכה, ולזכרים דברים הקשים בנידין? ומתרץ השפת אמת: אין הכי נמי! לשניהם הוא דיבר אותו הדבר כלשון הזה, רק כל אחד הרגיש מה שהוא יכול להרגיש, וההסבר הוא כך: דאכן לנשים ולקטני הדעת, כשאומרים להם דברים אלה שהקב"ה קירב אותנו, והרים אותנו מכל העמים, כנשר יעיר קינו - עבורם הם דברי פתוי. אבל לאנשים המבינים, יודעים שאין קבלה זו דבר קטן, ומקבלין על עצמם עול גדול ונורא להיות עבדי הקב"ה ולברר מלכותו בעולם...

משל למה הדבר דומה: למלך שלקח חתן לבתו. שומע החתן שמהללים ומשבחים את המלך, ועל גודל מלכותו והפלגת חכמתו, אז אם הוא חתן טיפש, הוא שמח ומרוצה, אבל אם הוא חתן חכם, הוא מתחיל לדאוג ונשבר לבו, מי אני שאהיה חתן המלך, וככל שמספרים לו יותר בשבחי המלך נשבר לבו בקרבו כיצד יוכל להיות חתן של מלך כה גדול. הנמשל מובן, כי לאנשים בני דעת היו הדברים הנפלאים קשים כגידין...

דיבוק חברים

וכשם שאיתא שבני ישראל הגיעו "ויחן שם ישראל נגד ההר" כאיש אחד בלב אחד, כך האדם צריך להיות באחדות עם חבריו שזה א' ממ"ח קנינים שהתורה נקנית בהם דיבוק חברים, ועי"ז יכין עצמו לקראת היום הגדול הזה.

נתנו המושלים ללמוד מקדירה של חמין שנוהגים לאכול בשב"ק, שטעמו המיוחד מצטרף מכל מיני מאכלים שונים שמקבצים לתוך גיגית אחת, והנה אם יבשל הבשר בפני עצמו והשעועית ושאר הקטניות בפני עצמם ירגיש בכל אחד את טעמו בלבד, אבל אחרי שצירפום יחד בתוך קדירה אחת מקבל כל גרגיר וגרגיר מטעמם של כל המאכלים יחדיו, וניתוסף בהם טעם לשבח, וזו גם מעלת האחדות, שכל אחד משתבח מחמת היותו עם חבריו בחטיבה אחת, אבל אם יהא כל אחד בפני עצמו, הגם שיהא מופלג בתורה ויראה, לא תקלוט נפשו את המעלות שיש בחבריו.

אחדות אמיתית

ואין יותר מתאים מכאן כדי להביא את הסברו הנפלא של הגה"ק רבי מאיר שפירא מלובלין זי"ע, על מאמר חז"ל (זבחים קטז). "כשניתנה תורה לישראל נתקבצו אומות העולם אצל בלעם הרשע ושאלו אותו שמא מבול בא לעולם? אמר להם: "ה' עוז לעמו יתן". פתחו כולם ואמרו: ה' יברך את עמו בשלום".

ויש להבין, למה דימו אומות העולם כשניתנה התורה שהיה הקב"ה מביא מבול על העולם? ומה היתה תשובתו של בלעם אליהם?

אלא ענה והסביר: שאחדות בין הבריות נובעת לפעמים בגלל סכנה משותפת, כי בעת צרה מתקבצים הרבה כיתות נפרדות ועושות שלום ביניהן כדי שינצלו מהצרה. אמנם, אין זו אחדות אמיתית. ועד שעת מתן תורה לא היה זמן שהיו כל הברואים יחד בשלום, רק בשעת סכנת המבול נתקיים "וגר זאב עם כבש" כשהיו ביחד בתיבת נח. אבל אין אנו מצפים לשלום כזה, אלא לשלום אמיתי שישלוט גם בשעת רגיעה ושלום.

ולכן כשקיבלו ישראל את התורה באחדות שלמה כאיש אחד בלב אחד - ראו זאת האומות וחשבו אולי חשש סכנה גורם את האחדות - "שלא מבול בא לעולם", השיב להם בלעם: "ה' עוז לעמו יתן" - אחדות זו היא אחדות אמיתית, היא אחדות מפני שה' נתן את עוזו - את התורה לעם ישראל, והיא זו שמאחדת אותם במטרה המשותפת לקבל את התורה שניתנת לקיום אך ורק באחדות כלל ישראל. כששמעו זאת אומות עולם, מיד פתחו ואמרו: "ה' יברך את עמו בשלום" - כי השלום הזה אין הוא תוצאה של קללה, אלא, ברכה יש בו...

נעשה ונשמע - ללא קצבה

תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב. ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל (דברים לג, ד). בשו"ע (ח"מ סימן ס') מובא, שלדעת הרמב"ם, המחייב עצמו בדבר שאינו קצוב, כגון שנתייב לזון את חברו ולא קצב כמה שנים אע"פ שקנה חברו מידו, לא נתייב. ולפי זה קשה - איך נתייבו ישראל בקבלת התורה כשאמרו "נעשה ונשמע", כיון שהתורה היא דבר שאין לו קצבה, שהרי "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים"? (עיין עירובין כ"א). ותירצו שני תירוצים: ה"נחלת בנימין" תירץ, שהתחייבות כלפי מלך חלה גם על דבר שאין לו קצבה. א"כ, כשאנו התחייבנו כלפי מלך מלכי המלכים לשמור התורה, חל החיוב גם על דבר שאין לו קצבה. ואילו ה"לחם רב" תירץ, שרק גבי יחיד שהתחייב אנו אומרים שבדבר שאין לו

קצבה לא חלה ההתחייבות, אבל רבים שהתחייבו, חזקה כח הרבים להתחייב גם בדבר שאין לו קצבה.

והסביר הגה"ק בעל ה"שדי חמד" זי"ע ששני תירוצים אלה מרומזים בפסוקים באופן מיוחד: "תורה צוה לנו מורשה קהלת יעקב", וזה חיוב על קהילת יעקב לדורות הבאים לקיים מה שקיבלו אבותינו. אך קשה, הלא התורה היא דבר שאין לה קצבה ולא חל החיוב? על זה מתרץ הפסוק "ויהי בישרון מלך" שההתחייבות היא כלפי מלך, ולא עוד אלא ש"בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל" שהיתר התחייבות רבים, שבשני המקרים האלה חלה ההתחייבות גם בדבר שאין לו קצבה, ולכן "נעשה ונשמע" בעינו עומד...

ולכן כל אדם יעשה חשבון נפש כי התורה אין בה קצבה של זמן או יום ויתבונן ויראה שח"ו לא הולך זמנו לבטלה כי כל רגע שעובר א"א להחזירו. ועי"ז יזכה להכין עצמו כדבעי לקראת היום הקדוש והנורא הזה.

מה העיקר ומה הטפל

כתוב "וכל העם רואים את הקולות", רבנו בחיי כותב אלה קולות של מלאכי השרת, מלאכי עליון שהיו מקלסים לבוראם בכל בוקר ואומרים שירה.

כשמונה מאות שנה לאחר מתן תורה סנחריב בא עם מחנה גדול להלחם עם ישראל, ורק שמעו את הקולות של מלאכי השרת מיד פרחו נשמתם.

וקשה במתן תורה היו שש מאות אלף גברים מבני עשרים עד ששים ונוספו עליהם ילדים בחורים זקנים ונשים, ושמעו את הקולות ולא קרה כלום.

התירוץ הוא ששלשת ימי הגבלה היו ימי הכנה לתורה - אל תגשו אל אשה, התרגום מתרגם פ' אל תהיו בצד האשה, העוה"ז, אוכל, תאוות, חייב כל אדם להחליט היכן הוא עומד, כבוד ה', או האבוס. גם הצדיקים אוכלים ושותים, השאלה מה העיקר ומה הטפל.

פתחיהם לקודש, קודש

הגמרא בזבחים (דף נו ע"א) אומרת לשכות הבנויות בחול ופתחיהם לקודש, קודש. ואין להכניס שם טומאה. ואם בנויות בקודש ופתחיהם לחול הם חולין. רואים שהכל הולך אחר הפתחים.

מי שרואה את עצמו בגוף אחד כיששכר וזבולון הוא עובד שמונה שעות והמטרה כדי שיוכל לתמוך בתורה ולומד כמה שעות גמרא הלכה וזוה"ק ומחנך בניו לתורה, נפשו פתוחה לקודש, והרי הוא בן העוה"ב.

אבל אם הוא יושב בישיבה אבל מטרתו כבוד, העוה"ז, תאוות, כולו חול וטומאה. וע"כ ביום הזה יש לנו יכולת לקבל את התורה מחדש, ולקבל ע"ע לעזוב את תאוות העוה"ז ולהדבק בהשי"ת ע"י התורה הקדושה אכ"ר.

ביאור ההפטרה

הקשר בין ההפטרה לפרשה

בהפטרה כתוב "ויאמר לו יהונתן מחר חודש" וזה מעין השבת שהיא ערב ראש חודש.

תוכן ההפטרה

הקדמה: שמואל אמר לשאול המלך על פי צווי ה' שילך ויחרים את עמלק מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שם. עד שלא ישאר לו שריד ופליט, והוא לא עשה כן ולא הרג את אגג מלך עמלק ואת הבהמות וכתוב שם ששמואל אמר לשאול 'יען מאסת את דבר ה' וימאסך ה' ממלך'. אחר כך משח שמואל את דוד למלך על פי ה'.

ויהי מיום ההוא והלאה ורוח ה' סרה מעם שאול והבעיתתו רוח רעה מאת ה'. והביאו את דוד לפני שאול ובהיות רוח רעה על שאול וניגן דוד בכינור וסרה מעליו הרוח הרעה.

ויהי דוד נושא כלי זיינו של שאול. ויהי אחר כך כשנלחמו הפלשתים עם ישראל הרג דוד את גלית הפלשתי, ובשובו מן המלחמה אמרו העם 'הכה שאול באלפיו [של פלשתים] ודוד ברבבותיו'. ונתקנא שאול בדוד מהיום ההוא והלאה ורצה להרגו וברח דוד משאול.

וכתיב ויהונתן בן שאול חפץ בדוד מאד, אמר לו דוד מה עווני ומה חטאתי לפני אביך כי מבקש את נפשי, אמר לו יהונתן שהוא איננו יודע מזה שאביו רוצה להרגו. השיבו דוד, שאביו שאול אינו רוצה שבנו יהיה בצער לכן לא מגלה לך.

התוכן: יהונתן אומר לדוד שמחר ראש חודש, שהמלך מיסב לסעודה עם שריו ועבדיו, ואתה אל תבוא לשלחן המלך אלא הסתתר שלשה ימים במקום שנשבוענו שנינו, ואני אגלה לך ע"י סימן אם המלך רוצה בטובתך או ברעתך.

אקה את נערי איתי סמוך למקום מחבואך, ואירה שלשה חצים ואשלח אותנו להביאם. אם אומר לנער הנה החץ קרוב אלי ואתה עברת אותנו, סימן ששלום לך ואל תירא. ואם אומר לנער שהחץ רחוק ממך, סימן שהמלך רוצה את רעתך, ולא תצא אלא תמשיך להסתתר.

ואכן המלך ישב בשלחנו ונפקד מקומו של דוד כי היה רגיל לשבת אצל שאול ואחריו יהונתן ואחריו אבנר. וכשדוד לא בא, קם יהונתן והחליף את מקומו עם אבנר, כי אין זה כבוד שהבן יסב אצל אביו, כי היו רגילים לאכול בהסיבה. שאול לא אמר מאומה, כי חשב שדוד ראה קרי ועוד לא טבל לקריו ואינו יכול להסב איתם, כדי שלא יטמא את השלחן.

אך כאשר גם למחרת נפקד מקומו, שאל המלך את בנו מדוע לא בא בן ישי לסעודה, ענה לו יהונתן שהוא נתן לו רשות ללכת למשפחתו כי יש להם זבח משפחה.

המלך כעס על יהונתן בנו וגער בו על שמסכים שדוד ימלוך במקומו, גם ציוה עליו שילך ויביאנו כי בן מות הוא, אך יהונתן לא הסכים אלא שאל את אביו ואמר לו: מה פשעו של דוד ומה עשה כדי שיומת, שאול הרים את החנית להכות את בנו ואז הבין שגמור ומנוי אביו להרוג את דוד.

יהונתן יצא עם נערו לשדה ביום השלישי, ירה את החצים וכמוסכם ביניהם אמר לנערו הנה החץ רחוק ממך רויץ לקחתו. דוד בשמעו את זאת, הבין ששאול רוצה להמיתו, נשאר במקום מחבוא עד שיהונתן שלח את נערו לעיר. ואז יצא ממקום מחבואו, ובכו אחד על כתפי השני, יהונתן שלחו לשלום והזכיר לו שהשבועה שנשבעו שניהם תחול עליהם ועל זרעם עד עולם.

שמאל-א, פרק כ', פסוק יח-סוף

וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְהוֹנָתָן לדוד **מִחֵר** ראש **חֶדֶשׁ וְנִפְקְדָתָּ** יזכר המלך וישאל היכן אתה **כִּי יִפְקֹד** יחסר מקום **מוֹשְׁבֶךָ** שאתה יושב בו (רש"י): **יֵט וְשִׁלְשֶׁתָּ** כל שלושת הימים תסתתר וביום השלישי **תֵּיגֵד מֵאֵד** ותתחבא הרבה כי אז יבקשוך (רש"י) **וּבֵאתָ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-נִסְתַּרְתָּ שָׁם בַּיּוֹם הַמַּעֲשֶׂה** במקום שעשינו שם את השבועה, שנשבע שאול ליהונתן לבל המית את דוד (רד"ק) **וַיֵּשְׁבֹתָ** תשב ותתעכב (רש"י ויקרא יב), **אֶצֶל הָאֶבֶן הָאֵזוּל** אבן שהיתה סימן להולכי דרכים (רש"י), שם יהיה המפגש שלנו: **כֹּ וְאֲנִי** אעשה

לך סימן, שאשליך את **שְׁלֹשֶׁת הַחֲצִים צִדָּה אֹרֶה** לא ביושר אל מקומך שאז יראך הנער אלא רק אל הצד (רש"י) **לְשַׁלַּח-לִי לְמַטָּרָה [א]** הוא הדבר אשר המורים מכוונים להשליך בו כמ"ש כמטרה לחץ (ט"ז): **כֹּא וְהִנֵּה** לאחר זה **אֶשְׁלַח אֶת-הַנֶּעַר** ואגיד לו **לֵךְ מֵצֵא אֶת-הַחֲצִים אִם-אָמַר אֲמַר לְנֶעַר הִנֵּה הַחֲצִים** קרובים אלי **מִמֶּנּוּ וְהִנֵּה** עברת מהם **קָחֵנּוּ** קח אתה את החץ **וְבֵאתָ** ובא אלי (רש"י) **כִּי-שָׁלוֹם לָךְ וְאִין דְּבָר רַע חִי-יְהוָה** נשבע יונתן לדוד שיאמר לו רק האמת (עיין רד"ק): **כֹּב וְאִם-כֹּה אָמַר לְעֵלָם** לנער **הִנֵּה הַחֲצִים מִמֶּנּוּ וְהִלָּאָה** להלן ממקום עמוד (ט"ד), סימן שאבי שואל כועס עליך, ולכן **לֵךְ** לדרכך ואפי' תברח **כִּי שְׁלַחְתָּ יְהוָה** ונצלת בהשגחת הבורא כי הוא אומר לך ברח מחרב אבי (רש"י): **כֹּג וְהִדְבָּר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ** דברי הברית שכרתנו **בְּאֵנִי וְאַתָּה הִנֵּה יְהוָה** עַד (רש"י) **בִּינִי וּבִינְךָ עַד-עוֹלָם** ואל תסכן את עצמך להתראות עימי כי כבר כרתנו ברית (מלבי"ם): **כֹּד וַיִּסְתַּר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיָּשָׁב הַמֶּלֶךְ עַל-(אֶל-קָרִי) הַלָּחֶם**

עיונים והארות

החצים, פעמים מחפשים אותם במקום קרוב והם נמצאים במקום רחוק, ופעמים להיפך, וזהו שאמר יהונתן ואני את שלושת החצים אורה לי למטרה, היינו, רצוני לדעת, אם גזירה היא מן השמים, אם הנער יבקש החצים במקום קרוב ואצטרך להגיד לו הנה החצים ממך והלאה, סימן שזו גזירה מן השמים שיהיה דוד נודד ממקומו ויפרד ממנו. ואם יבקש הנער החצים במקום רחוק ויצטרך להגיד לו, הנה החצים ממך והנה, סימן שרצון ה' שישאר דוד במקומו. וזהו שמפרש רש"י: "הקב"ה חפץ בך ולא תירא ואפילו אם שמעתי מאבי רעה עליך."

א. מובא ב"כוכב מיעקב" וגם ב"מעם לועז": עניין יריית החצים, כי יהונתן רצה לדעת מה גזרו בשמים. כי מדבריו של שואל בלבד, אי אפשר לדעת מה יעלה בחלקו של דוד, אם ינוע אם ינוח, שמדברי האדם בלבד אין להחליט מה יהיה. היות ולפעמים האדם מדבר רעה על חברו והאלהים חושב אותה לטובה, כענין יוסף עם אחיו (בראשית ג, ט): "ואתם חשבתם עלי רעה אלהים חשבה לטובה", וזהו שנאמר (איכה, ג, לו-לח): "מי זה אמר ותהי ה' לא ציוה; מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" הכוונה, שאם לא תצא מפי עליון הרעות והטוב, אין בכוח אדם לעשות מאומה. והנה ידוע הדבר, שאם יורים

לֹאֲכֹל: כֹּה וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל-מוֹשֶׁבּוֹ מקום המיוחד לו לישב **בְּפַעַם | בְּפַעַם**
אֶל-מוֹשֶׁב הַקִּיר כשגבו אל הקיר, המקום הנכבד ביותר בשולחן (ט"ד) **וַיָּקֶם יְהוֹנָתָן**

עמד ממקומו, כי אין דרך הבן להסב על יד אביו, ובימים כתקן היה דוד מפריד בין יהונתן לשאול, אבל עתה

שדוד נחסר **וַיֵּשֶׁב אֲבִנֵּר מִצֵּד שָׁאוּל** ואח"כ ישב יהונתן מצד אבנר (רש"י) **וַיִּפְקֹד**

ויחסר (ט"ד) **מִקְוֹם דָּוִד: כֹּה וְלֹא-דָבָר** ולא שאל **שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם**

הַהוּא מדוע לא בא בן ישי **כִּי אָמַר מְקַרָּה הוּא בְלַתִּי טְהוֹר** כנראה

ראה קרי **הוּא כִּי-לֹא טְהוֹר** ועדיין לא טבל (רש"י) ולא ראוי לטמא לאכול בשולחן המלך (רד"ק),

ועוד כיון שנטמא אין ה' עימו ולכן ירא הוא (אלשיך) [ב]: **כֹּה וַיְהִי מִפְּחָת הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי**

ביום שני של ראש חודש (ת"י) **וַיִּפְקֹד** ויחסר **מִקְוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל**

אֶל-יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מכיון שידע שהם ידידים **מִדּוּעַ לֹא-בָא בֶן-יִשִּׁי** מרוב שנאתו

לא הזכיר את שמו (אברבנאל) **גַּם-תָּמוּל גַּם-הַיּוֹם אֶל-הַלֶּחֶם [ג]: כֹּה וַיַּעַן**

עיונים והארות

ומסובב כל הסיבות זימן אתכם לכאן, כדי שאקיים מצות הכנסת אורחים.

ועוד פירוש נוסף מובא שם על פי המאמר של התנא (פרקי אבות א, משנה ו) "והוי דן את כל האדם לכף זכות", שאם אדם רואה חובה בחבירו סימן שהוא עצמו חייב, ונאמר (קידושין ע): "כל הפוסל במומו פוסל" והחושד בכשרים לוקה בגופו, היינו, סימן שהוא עצמו לוקה, שיש בו חסרון, וזהו שנאמר כאן "ולא דבר שאול מאומה ביום ההוא", כי אמר מקרה הוא. היינו שדן אותו לכף זכות, ולמה עשה כן? כי בלתי טהור הוא לדון את השני לכף חובה, אלא יש לדון כל אדם לכף זכות.

ב. דרך רמז כתב המעם לועז (שמואל-א, עמוד רנב): "כי אמר מקרה הוא..." שאין דבר בעולם הנעשה במקרה, אלא הכל בהשגחה אלהית. ולכן, מי שאומר מקרה הוא, סימן שהוא בלתי טהור, למה? כי לא טהור במחשבותיו, שכן הכל בא בהשגחתו יתברך, ואין דבר נעשה בלי השגחה, וזהו שאמר אברהם אבינו למלאכים (בראשית יח, ה): "ואקחה פת לחם וסעדו לבכם... כי על כן עברתם על עבדכם". שאין הכוונה שהם עברו לידו לשם אכילה ושתייה, שהרי אין דרך ארץ לומר כך לאורחים, אלא הכוונה בודאי, לא לחינם נזדמנתם לכאן בחום יום, ומסתמא הוא בהשגחה פרטית

יְהוֹנָתָן אֶת־שָׂאוֹל נִשְׁאָל נִשְׁאָל שאל רשות כמה פעמים (אלשיך) דָּוִד מַעֲמָדִי
 לֵידָךְ עַד־בֵּית לָחֶם: כִּי וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי נָא תן לי בבקשה רשות ללכת כִּי
 זָבַח מִשְׁפָּחָה זבחי שלמים לָנוּ בָּעִיר ומי ביקש ממני וְהוּא צִוָּה־לִּי אֹחִי
 אֱלִיאָב הַבְּכוֹר צוּה לִי (רש"י, רד"ק) [בדרך צוואה שרוצה לראותי בשרם אמות בחרב המלך (אלשיך)] וְעַתָּה
 אִם־מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אִמְלֹטָה נָא יום אחד (רש"י) מעבודת המלך וַאֲרָאָה
 אֶת־אֹחִי בַשְּׂמֹחֶת הַזֹּבֵחַ עַל־כֵּן לֹא־זָא אֶל־שְׁלַחַן הַמֶּלֶךְ: כי נתתי לו רשות
 ללכת, וב"ה הלך (ט"ד): ל וַיַּחֲרֹאֲף שָׂאוֹל בִּיהוֹנָתָן [ו] וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲנֹת
 [מלשון עון (ט"ז)] הַמְּרִידוֹת בן לאשה יצאנית ומורדת ואינה עושה רצוני, כן אתה מורד בי ואוהב את
 מִי שאני שונא הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בָחַר אַתָּה לְבֶן־יִשְׂרָאֵל לְבִשְׁתֶּךָ
 וּלְבִשְׁת עֲרוֹת אִמְךָ דבר זה הוא גנאי לך ולאמך, שיאמרו שאתה לא בני לכן אתה אוהב את
 אויבי (רד"ק): לֹא כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשְׂרָאֵל חַי עַל־הָאֲדָמָה לֹא
 תָּבוֹן לֹא תתקיים אַתָּה וּמַלְכוּתְךָ וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כי אתה

עיונים והארות

את עמיתך, עד היכן תוכחה, רב אמר עד כדי
 הכאה, ושמואל אמר עד קללה, ורבי יוחנן אמר עד
 נזיפה. אמר רב נחמן בר יצחק ושלשון מקרא אחד
 דרשו, כתוב ויחר אף שאול ביהונתן וגו', למאן
 דאמר עד הכאה, דכתיב להכותו, ולמאן דאמר עד
 קללה, דכתיב לבשתך ולבשת ערות אמך, ולמאן
 דאמר עד נזיפה, דכתיב ויחר. למאן דאמר נזיפה,
 והא כתיב הכאה וקללה, שאני התם דאגב חביבותא
 יתירתא דהוה ליה ליהונתן בדוד מסר נפשיה טפי
 (ערכין י"ז).

ג. הסביר לנו מו"ר הגאון רבי יוסף עדס זצוק"ל,
 מדוע מתעכב המשיח שהוא מזרעו
 של דוד בן ישי? מפני שאנשים דואגים רק
 לפרנסתם על המחיה ועל הכלכלה, ולא מתפללים
 הרבה על ביאת המשיח, וזהו שאומר הכתוב:
 "מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום" הסיבה
 שמתעכב משיח בן דוד, מפני "אל הלחם"
 שמתפללים הרבה על לחם ועל פרנסה, ולא
 מתפללים הרבה על ביאת המשיח.

ד. ויחר אף שאול ביהונתן - כתיב הוכח תוכיח

נתת לו רשות ללכת (רד"ק) **כִּי בֶן-מֹתָ הוּא: לִבִּי וְיָעַן יְהוֹנָתָן אֶת-שָׂאוֹל**
אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוֹמָת הרי הי"ת המליכו, והוא **מָה עָשָׂה** (רד"ק):
וַיִּטֵּל וַיִּזְרוֹק (מ"צ) **שָׂאוֹל אֶת-הַחֲנִית עָלָיו לְהַכָּתוּ וַיֵּרֶעַ יְהוֹנָתָן**
כִּי-כָלָה הָיָא גמור ומוחלט **מֵעַם אָבִיו** בדעת אביו (רד"ק) **לְהַמִּית אֶת-דָּוִד:**
לִדְוִיקָם יְהוֹנָתָן מֵעַם הַשְּׁלָחַן בַּחֲרֵי-אָה וְלֹא-אֶכָּל בְּיוֹם-הַחֲדָשׁ
הַשֵּׁנִי ביום השני של ר"ח (ת"י, רד"ק) **לָחֶם כִּי נִעְצַב אֶל-דָּוִד** בשביל דוד (רש"י) **כִּי**
הִכְלָמוּ אָבִיו ואפילו שהכלים גם אותו עיקר הכעס והעצב היה לו על דוד (ע"פ רש"י): **לֵךְ וַיְהִי**
בַּבֹּקֶר ביום שלישי לחודש **וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד** שקבע עם **דָּוִד** (רד"ק)
וַנַּעַר קָטָן עִמּוֹ: לֵוִי וַיֹּאמֶר לְנַעֲרֹ רִץ אחרי החץ הראשון **מִצָּא נָא**
אֶת-הַחֲצִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מוֹרָה הַנָּעַר רִץ ובעודו רץ **וְהוּא-יָרָה**
הַחֲצִי הַשֵּׁנִי לְהַעֲבֹרוֹ שיעבור את הנער (רד"ק): **לֵוִי וַיָּבֹא הַנָּעַר עַד-מְקוֹם**
הַחֲצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן בראשונה **וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנָּעַר**
וַיֹּאמֶר הֲלֹא הַחֲצִי אשר יריתו באחרונה (רד"ק) **מִמֶּנּוּ וְהִלָּאָה [ה]: לֵךְ וַיִּקְרָא**

עיונים והארות

בשביל צער אמתי וכנה זה שנבע מעומק לבו זכה שבשמו תשתבץ אות משמו של הקב"ה. והרבה מהנביאים והחכמים שזכו והגיעו להשגות וגילויים עליונים מפני שהצטערו על כבוד שמים ותורתו ית"ש, דניאל שנתגלו לו רזין וגילויים עד שאפילו הנביאים חגי זכריה ומלאכי לא זכו לראות, והוא נקרא איש חמודות, נחמד לפני הקב"ה ומשובח בעליונים וחמוד על דורו מפני שהצטער על שכורש חזר מלבנות המקדש.

ה. **מכאן** רואים אנו צדקותו של יונתן שהיה זהיר מעון הרכילות והלשון הרע, שלא רצה להוציא מפיו, ששאל אביו דיבר רע על דוד ורמז הדבר בחצים. ושלוש החצים רומזים על לשון הרע ההורגת שלושה; האומרו, המקבלו והנאמר עליו.

זכה יונתן שבשביל מסירותו, צערו, בכייתו ודמעותיו הרציניות והאמתיות והאהובות שנמתזו ביחד עם דמעותיו של דוד רעהו,

יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנֶּעֱר מִהֲרָה חוֹשָׁה אַחֲרֵי הַחֵץ הַשֵּׁנִי אֶל־תַּעֲמֹד בְּמָקוֹם
הַחֵץ הָרִאשׁוֹן וַיִּלְקָט נֶעֱר יְהוֹנָתָן אֶת־(הַחֲצִי) הַחֲצִים הָרִאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי (רד"ק)
וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו: לֵט וְהַנֶּעֱר לֹא־יָרַע מֵאוֹמָה מֵהַסִּימָן שֶׁל הַחֲצִים (רד"ק)
אֲךָ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר: מַיִתָּן יְהוֹנָתָן אֶת־כְּלָיו
אֶל־הַנֶּעֱר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לָךְ הָבִיא הָעִיר:
מֵהַנֶּעֱר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב מֵצַד הַדְּרוֹמִי שֶׁל אֶבֶן הָאֵזֶל (רש"י) וַיִּפֹּל
לְאַפּוֹ עַל פָּנָיו אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה שְׁלֹשׁ פַּעֲמִים וַיִּשְׁקֹן אִישׁ
אֶת־רֵעֵהוּ כִּי קִשָּׁה הַפְּרִידָה וַיִּכְבְּלוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הַגָּדִיל [ו]
הִרְבֵּה לִבְכוֹת יוֹתֵר מִיְּהוֹנָתָן (רד"ק): מֵב וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לָךְ לְשָׁלוֹם אֲבָל תִּזְכּוֹר
אֶת הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנִי וְהוּא בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר וְאִמְרֵנוּ
יְהוָה יִהְיֶה! בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֵרְעִי וּבֵין זֵרְעֶךָ עַד־עוֹלָם: (רד"ק)

עיונים והארות

יהונתן, 'ויגד יהונתן' לדוד לאמר מבקש שאול
אבי להמיתך, וידבר 'יהונתן' בדוד טוב אל שאול
אביו, וישמע שאול בקול יהונתן.

ו. אפשר לרמוז עד הוא ת"ת דוד מלכות הגדיל
בסוד גדלות ויש בו יוד כמ"ש רשב"י
סימנא לזיגא וגם אמנה אחותי בת אבי היא.
ותיבת הגדיל גימטריא ב"ן ששם ב"ן הוא במלכות
והגדיל בסוד גדלות. ואם שגיתי ה' הטוב יכפר בעד
ודו"ק היטב (החיד"א).

ומתוך שהיה חכם ביראת שמים נתגלו לו רזי
פשרין.

וכתב האלשיך הק': "וידבר שאול אל יהונתן
בנו ואל כל עבדיו להמית את דוד,
ויהונתן בן שאול חפץ בדוד מאד, הורה כמה
מעלת האוהב ומקרב את הצדיק ועוזרו, כי הנה
כאשר דבר שאול אל בנו להמית את דוד היה
שמו יונתן, וע"י היותו אוהב את דוד ומקרב
נתוספה בשמו את אחד של הקב"ה ונקרא

📖 חדש!!! 📖

ניתן לרכוש את החוברת כל שבוע
בחנות הישיבה

"הידור מצוה"

רחוב אורט ישראל 4 בת ים

בעלות 10 ₪ בלבד

לבירורים ניתן ליצור קשר

בטלפון: 03-505-1111

